

शब्दगंधा

२०२०-२०२१

सर्वोदय शिक्षण मंडळ, चंद्रपूर द्वारा संचालित

सरदार पटेल महाविद्यालय

मनोहरभाई पटेल परिसर, गंजवाड,
चंद्रपूर - ४४२ ४०२

REACCREDITED AT 'A' GRADE BY NAAC
(CGPA 3.05, Third Cycle). UGC 2 (F) & 12 (B)

Email : chdsmp@gmail.com

Web Site : www.spm.ac.in

Placed Among Best 100 Colleges of India
as per INDIA TODAY RANKING 2020

कोविड-१९ समसामयिक विशेषांक

दिल्ली येथील राजपथावरील पथसंचलनात
सहभागी कु. नाजुका कुसराम
हीचा सत्कार करतांना महाराष्ट्राचे राज्यपाल
महामहीम श्री भगत सिंह कोश्यारी

गुणवंत गौरव सोहळा व पदवी वितरण सोहळ्यात
उपस्थित गोंडवाना विद्यापीठाचे कुलगुरू मा. श्रीनिवास
वरखेडी यांचा सत्कार करताना संस्थेचे सचिव
मा. प्रशांत पोटदुखे, संस्थेच्या अध्यक्षा
श्रीमती सुधाताई पोटदुखे, सहसचिव डॉ. किर्तीवर्धन
दिक्षीत व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले.

स्व. शांताराम पोटदुखे यांच्या जयंती
निमित्ताने आयोजित रक्तदान शिबिरात रक्तदान
करताना महाविद्यालयाचे विद्यार्थी
व उपस्थित संस्थेचे पदाधिकारी.

उन्नत भारत अभियाना अंतर्गत दत्तक
घेतलेल्या गावात नागरिकांना मास्क
वाटप करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य,
प्राध्यापक आणि विद्यार्थी वृंद

आमचे शब्देय

स्व. श्री शांतारामजी पोटदुखे

अजात शत्रू म्हणूनी, गौरवितात सारे । सर्वास आपला तू, विझती जिथे निखारे ॥

March pass and Saluting to the
Principal Dr. R. P. Ingole

March pass and Saluting to the
Principal Dr. R. P. Ingole

Principal Dr. R. P. Ingole Felicitate
the SUO Nilesh Adhikari who represent
our College in RDC in 2020 at
Delhi by giving him Blazer.

Principal Dr. R. P. Ingole Felicitate the
SUO Preet Parate Parade Commander of
26th January by giving Medal.

वार्षिकांक २०२०-२०२१

कोवीड-१९

समसामयिक विशेषांक

मार्गदर्शक

प्राचार्य डॉ. पी. एम. काटकर

संपादक शब्दगंधा

डॉ. शैलेन्द्र कुमार शुक्ल

हिंदी विभाग

सहसंपादक शब्दगंधा

डॉ. विद्याधर बन्सोड

मराठी विभागप्रमुख

सहसंपादक शब्दगंधा

डॉ. प्रफुल्लकुमार वैद्य

इंग्रजी विभाग

सहसंपादक शब्दगंधा

प्रा. भारती दिखीत

संगणक विभाग

सर्वोदय शिक्षण मंडळ, चंद्रपूर द्वारा संचालित

सरदार पटेल महाविद्यालय, चंद्रपूर

मनोहरभाई पटेल परिसर, गंजवार्ड, चंद्रपूर - ४४२ ४०२

REACCREDITED AT 'A' GRADE BY NAAC (CGPA 3.05, Third Cycle)

UGC 2 [F] / 12[B]

Email : chdsprm@gmail.com | Web Site : www.spm.ac.in

वार्षिकांक २०२०-२१

कोवीड-१९ समसामयिक विशेषांक

■

प्रकाशक :

प्राचार्य डॉ. पी. एम. काटकर

सरदार पटेल महाविद्यालय, चंद्रपूर

■

विद्यार्थी संपादक मंडळ :

- विश्वजीत सुशील नायक (बी.काम.-I)
- अनुराग गोवर्धन (बी.ए.-I)
- कु. श्रुती रामदास दुर्गे (बी.ए.-III)
- कु. रानी गौड (बी.ए.-II)
- कु. योगिता सोगटे (MFP)
- कु. तरन्नुम रमजान शेख (मास क्युनिकेसन)
- अमनकुमार दुबे (बी.कॉम.-II)
- विकास यादव (बी.एस्सी.-II)
- तृपेश बाबाराव माशीरकर (एम.ए.-II)
- साईनाथ ईटनकर (बी.ए.-II)

■

मांडणी मार्गदर्शक :

डॉ. एस.व्ही माधमशेट्टीवार

उपप्राचार्य

■

अक्षरांकन व मुद्रण :

सीवली ग्राफीक्स, नागपूर

मोबा. ९८८१७१२१४९

■

मुखपृष्ठ :

सुदर्शन बारापात्रे, चंद्रपूर

९८२३९८९२२०

संदेश

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ व गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली या दोन्ही विद्यापीठात सरदार पटेल महाविद्यालयाने सर्वोत्तम स्थान निर्माण केले आहे. महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या वाचन व लेखन कौशल्याचा विकास व्हावा म्हणून 'शब्दगंधा' या वार्षिकांकाचे प्रकाशन होत आहे याचा मला आनंद आहे.

मी आपणास सांगू इच्छिते की सरदार पटेल महाविद्यालय, चंद्रपूर हे सर्वोदय शिक्षण मंडळातर्फे चालविण्यात येणाऱ्या संस्थापैकी सर्वात मोठे व महत्वाचे केंद्र आहे. गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली मधील सर्वात जास्त मेरीट घेण्याचा बहुमान सरदार पटेल महाविद्यालयाला आहे.

या महाविद्यालयात पदव्युत्तर शिक्षणाचे पंचवीस विषय आहेत. पूर्व विदर्भाचा शैक्षणिक व सांस्कृतिकदृष्ट्या मागासलेल्या भागात विद्यापीठीय शिक्षण देणारी ही महत्वाची संस्था आहे. या महाविद्यालयात बायोटेक्नॉलॉजी, मायक्रोबायोलॉजी, इंटेरियर डिझायनिंग, फॅशन डिझायनिंग, मास कम्युनिकेशन आदि नवीन विषय विद्यार्थ्यांच्या गरजा लक्षात घेऊन उघडण्यात आलेले आहेत. मास्टर ऑफ कम्युटर अप्लीकेशन ही अखिल भारतीय पातळीवरील संस्था निर्माण केलेली आहे. या महाविद्यालयात पदवी व पदव्युत्तर शिक्षणात मुलांपेक्षा मुलींची संख्या जास्त आहे. पालकवर्ग मुलींना या महाविद्यालयात विश्वासाने पाठवतात. येथील शैक्षणिक कार्याची पालक दखल घेतात. महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांची रजिस्टर्ड संघटना आहे. त्यांचा महाविद्यालयाच्या उभारणीस स्वयंप्रेरणेने हातभार लागतो. चंद्रपूरच्या नागरिकांचे औदार्य लाभते ही अभिमानाची गोष्ट आहे.

भारताचे पहिले उपपंतप्रधान सरदार वल्लभभाई पटेल यांचे नाव या महाविद्यालयाला देण्यात आले. या महाविद्यालयाला मदत करणाऱ्यांमध्ये छोटुभाई पटेल, स्व. स्वातंत्र्यसंग्राम सैनिक निळकंठराव बुरडकर, स्व. जयंत मामीडवार, दत्तात्रय मामीडवार तसेच मामीडवार बंधूंच्या मदतीचा कृतज्ञतापूर्वक उल्लेख करू इच्छिते. माझे पती व संस्थेचे अध्यक्ष यांच्या निधनाने संस्थेत फार मोठी पोकळी निर्माण झालेली आहे. अध्यक्षपदाची जबाबदारी मी स्वीकारली

महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पी. एम. काटकर व त्यांचे सर्व सहकारी यांनी या महाविद्यालयास शैक्षणिकदृष्ट्या व प्रशासकीयदृष्ट्या पुढे नेले. त्याबद्दल ते अभिनंदनास पात्र आहेत. त्यांच्याच परिश्रमामुळे NAAC या राष्ट्रीयस्तरावरील पुनर्मूल्यांकन समितीने महाविद्यालयाला CGPA 3.05 'A' Grade दिलेले आहे.

विद्यार्थ्यांनी शैक्षणिक, सांस्कृतिक खेळ व मनोरंजन यांमध्ये प्राविण्य मिळविलेले आहे. याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करते. 'कोविड १९' या संकल्पनेवर आधारित महाविद्यालयाच्या 'शब्दगंधा' या वार्षिकांकास शुभेच्छा देते.

श्रीमती सुधाताई शांताराम पोटदुखे

अध्यक्ष-सर्वोदय शिक्षण मंडळ

मनोगत

सरदार पटेल महाविद्यालयात होणाऱ्या सर्वच उपक्रमांचा केंद्रबिंदू विद्यार्थी आहे. विद्यार्थ्यांमध्ये भाषा, वाङ्मय, समाजकार्य व लेखन यांची आवड निर्माण व्हावी, नवनिर्मितीची चालना त्यांच्या मनात निर्माण व्हावी या उद्देशाने 'शब्दगंधा' हा वार्षिकांक दरवर्षी प्रकाशित होतो. याचा मला अभिमान वाटतो आणि त्यांच्यामध्ये असलेल्या सुप्त गुणांचा विकास व्हावा.

यावर्षी १ सप्टेंबर २०२१ पासून मी सरदार पटेल महाविद्यालयाच्या प्राचार्य पदाचा कार्यभार स्वीकारला. गोंडवाना विद्यापीठातील सर्व महाविद्यालयांच्या तुलनेत सर्वश्रेष्ठ महाविद्यालय म्हणून सरदार पटेल महाविद्यालयाची गणना होते. राष्ट्रीय स्तरावरील नॅक पुनर्मूल्यांकनात CGPA 3.05 by NAAC 'A' Grade महाविद्यालयाने प्राप्त केला.

महाविद्यालयात आज पदवी व पदव्युत्तरच्या पन्नास शाखांमध्ये अध्यापनाचे कार्य सुरू आहे. महाविद्यालयात साडेसहा हजार विद्यार्थी शिक्षणाचा लाभ घेत आहेत. महाविद्यालयाचा विकास केवळ संख्यात्मक नाहीतर तो गुणात्मक आहे. मागील वर्षी आमच्या महाविद्यालयातील ५६ विद्यार्थी मेरीट यादीत आले आणि ५ विद्यार्थ्यांनी सुवर्णपदके प्राप्त केले.

यावर्षी 'शब्दगंधा'चे 'कोवीड-१९' समसामयिक विशेषांक काढावयाचे ठरविले आहे. या शब्दगंधाने विद्यार्थ्यांना लेखनासाठी हक्काचे व्यासपीठ मिळवून दिले. यंदा महाविद्यालयाचे सुवर्ण जयंती वर्ष आहे. सुवर्ण जयंती महोत्सवानिमित्त झालेल्या विविध कार्यक्रमांचे प्रतिबिंब छायाचित्राच्या रूपाने प्रकट झालेले आहे.

आपण नुकतेच कोरोना महामारीतून बाहेर पडण्याचा प्रयत्न करीत आहे. त्याचे भयानक परिणाम आपण पाहिले म्हणून विद्यार्थ्यांमध्ये जनजागृती करण्यासाठी प्रस्तुत विशेषांक प्रकाशित करीत आहोत. आपल्या शब्दगंधाने विद्यार्थ्यांना लेखनासाठी हक्काचे व्यासपीठ मिळवून दिले.

विद्यार्थ्यांच्या संशोधन जिज्ञासेतून व अथक परिश्रमातून या वर्षाची 'शब्दगंधा' सुगंधित झालेली आहे. याबाबत शब्दगंधाच्या संपादक मंडळाचे मी अभिनंदन करतो व सर्वांना शुभेच्छा देतो.

शब्दगंधास मनःपूर्वक शुभेच्छा!

संपादकीय

सरदार पटेल महाविद्यालय चंद्रपुर के विद्यार्थियों के साहित्यिक प्रतिभा को जागृत करने के उद्देश्य से विद्यार्थियों द्वारा विद्यार्थियों के लिए महाविद्यालयीन वार्षिकांक शब्दगंधा का प्रकाशन प्रतिवर्ष किया जाता है। उसी श्रृंखला की एक कड़ी का प्रकाशन इस वर्ष कोविड-१९ समसामयिक विशेषांक के रूप में प्रकाशित किया जा रहा है। 'कोरोनावायरस को विश्व स्वास्थ्य संगठन ने महामारी घोषित कर दिया है। कोविड-१९ का संक्रमण बहुत जल्दी एक व्यक्ति से दूसरे व्यक्ति में फैलता है। इसलिए इस वायरस से बचाव के लिए सरकार द्वारा सावधानी बरतने की सलाह दी जा रही है।' कोरोनावायरस से बचने के लिए लगातार प्रयास किए जा रहे हैं। शोधकर्ता वैज्ञानिक इस वायरस से छुटकारा पाने के लिए दवा बनाने में जुटे हुए हैं। सरकार द्वारा लगातार इस खतरनाक बीमारी से बचने के लिए कठोर कदम उठाए जा रहे हैं ताकि इस महामारी से निजात पा सकें।

महाविद्यालय के विद्यार्थियों से शब्दगंधा संपादक मंडल का यही आह्वान है कि सेनेटाइजर, मास्क और सामाजिक दूरी के साथ-साथ वैक्सिनेशन का उपयोग अधिक संख्या में करें, यह हम सबकी जिम्मेदारी बनती है कि हम नियमों का कड़ाई से पालन करें ताकि हम अपने देश को अपने शहर, और महाविद्यालय को रोगमुक्त कर सकें।

महाविद्यालय के भूतपूर्व प्राचार्य डा. आर. पी. इंगोले सर के मार्गदर्शन में अबतक शब्दगंधा का प्रकाशन किया जाता रहा है, उनके सेवानिवृत्ति के उपरांत महाविद्यालय के नव निर्वाचित प्राचार्य डॉ. प्रमोद काटकर सर का शब्दगंधा वार्षिकांक के संपादक मंडल द्वारा हार्दिक अभिनंदन, हमें आशा ही नहीं पूरा विश्वास है कि आपके नेतृत्व में शब्दगंधा को नया आयाम प्राप्त होगा।

शब्दगंधा के इस अंक में जिन-जिन विद्यार्थियों ने अपने प्रबोधनात्मक एवं ज्ञानार्जनात्मक आलेखों को लिखा एवं संग्रह किया वे सब बधाई के पात्र हैं। आगामी अंक में विद्यार्थियों से यही आशा है कि वे अपने शब्दगंधा में इसी प्रकार उच्चकोटी के वैचारिक, आलेख, निबंध, कहानी, जीवनी और कविता इत्यादि देते रहे। शब्दगंधा में प्रकाशित लेखों का अपना अस्तित्व है। सभी लेखक विद्यार्थियों की उदारता एवं महानता ही नहीं बल्कि सदैव सहयोग की कामना के साथ

कृतज्ञता व्यक्त करता हूँ। कुछ लेखों को स्थानाभाव के कारण प्रकाशित नहीं कर सका हूँ जिसके लिए खेद है।

महाविद्यालय चहुमुखी विकास की ओर अग्रसर है। हमारे महाविद्यालय के नवनियुक्त प्राचार्य डॉ. पी.एम. काटकर एवं सर्वोदय शिक्षण मंडल की अध्यक्ष श्रीमती सुधाताई शांताराम पोटदुखे एवं संस्था के सभी पदाधिकारियों का महत्वपूर्ण योगदान है। अतः आपके सतत प्रेरणा देने एवं मार्गदर्शन हेतु मैं अपना शतशः आभार व्यक्त करता हूँ।

संपादकीय मंडल मराठी विभाग के डॉ. विद्याधर बन्सोड, अंग्रेजी विभाग के प्रा.प्रफुल कुमार वैद्य, प्रा. भारती दीखित और शब्दगंधा के विशेष मार्गदर्शक उपप्राचार्य डॉ. स्वप्नील माधमशेटीवार तथा सभी विद्यार्थी मित्रों सदस्यों का आभारी हूँ, जिनके सहयोग और कार्यक्षमता के कारण ही शब्दगंधा का प्रकाशन हो सका है। अंत में सीवली ग्राफिक्स, नागपुर के प्रकाशक को साधुवाद देता हूँ कि जिनमें सक्रिय प्रकाशन प्रभारी होने के कारण शब्दगंधा समय से प्रकाश में आ सकी है शब्दगंधा का कलात्मक मुखपृष्ठ बनाने के लिए मैं श्री सुदर्शन बारापात्रे को धन्यवाद देता हूँ और इसका विमोचन कराने का अनुभव कर रहा हूँ।

एक बात और। यह अंक आपके मनोरंजन के लिए नहीं है। इसके लिए न तो साधनों का अभाव है।, न अवसरों की कमी। आपका सचेतन विश्व चेतन से जुड़कर अपनी परिवेशगत जटिलता को समझे, उसके निराकरण के लिए साहस के साथ आगे आये और अपने को समर्थ सिद्ध करें। ऐसी शक्ति प्राप्त करने के लिए आप सत्तप्रेरित हो, यही आपकी 'शब्दगंधा' की कामना है। यदि इस हेतु आप में रंचमात्र रक्त संचरण हुआ, हृदय का स्पंदन बढ़ा और मस्तिष्क के तंतुओं में झंकार उठी, तो सारा प्रयास सार्थक हो जायेगा। आपकी शब्दगंधा का यही आह्वान और संकल्प है।

जिंदगी माना कठिन संग्राम है-पर हमें साहस न खोना चाहिए।

हाथ असफलता लगे पहले अगर - हो निराशा में न रोना चाहिए।

कल खिलेंगे फूल इस उत्साह में- बीज श्रम के आज बोना चाहिए।

कुछ नहीं है कष्ट या कठिनाइयाँ-स्वयं की पहचान होनी चाहिए।

स्मरणिका में अशुद्धियां संभावित है जिसके लिए आप सहृदय पाठक बंधु क्षमा करेंगे। ऐसा पूर्ण विश्वास है। आनेवाले सत्र की मंगलकामनाओं के साथ २०२०-२०२१ की शब्दगंधा का यह वार्षिकांक आप पाठक वृंद को सादर समर्पित है।

धन्यवाद !

डॉ. शैलेन्द्रकुमार शुक्ल

संपादक

(शब्दगंधा प्रमुख)

मराठी विभाग

१. कोरोना ही एक महामारी की उपासमारी	कु. श्रुती रामदास दुर्गे	१०
२. जगणे थांबवले कोरोनाने	कु. शालिनी तानाजी निखाडे	११
३. कोरोना काळातील अनुभव	शामकृष्ण रमेश नन्नावरे	१२
४. ऑन ड्यूटी २४ तास	अनुराग आर. गोवर्धन	१३
५. कोरोना ही एक महामारी	कु. श्रुती देहनकर	१४
६. आजची कोरोना काळातील स्थिती	प्रतिक गुलाबराव गेडाम	१६
७. कोरानामुळे रक्ताची नाती दुरावतात	ईजाज ईस्माइल शेख	१९
८. कोराना महामारीचा दैनंदिन जिवनशैली वर झालेला परिणाम	कु. सानिका विनोद वैद्य	२०

हिन्दी विभाग

१. कोरोना ने हमको क्या दिया?	तरन्नुम रमजान शेख	२२
२. कोरोना का कहर और खाली सड़क: प्रतीकात्मक इमेज	साईनाथ ईटनकर	२४
३. कोरोना शादी में आए एक फूफा	कु. प्रीती आत्राम	२५
४. क्या कोविड की वजह से हम दोस्ती तोड़ लें?	कु. कोमल सिंह	२६
५. कोलाहल जीवन का कुछ थमा-थमा सा (कविता गीत)	कु. अंजली यादव (संग्रहकर्ती)	२७
६. ड्राइवर का नाम है यमराज और आपका OTP है... राम नाम सत्य है	अमन कुमार दुबे	३२
७. कोरोना वायरस संक्रमण लक्षण और बचाव	विशाल यादव	३४
८. कोरोना पर कविता	विश्वजीत नायक (संग्रहकर्ता)	३७
९. सावधान रहिये कोरोना से खुद के लिए कम अपनो के लिए ज्यादा	गणेश पिपरवार	३९

इंग्रजी विभाग

1. Impact of Lockdown on Students Education	Yogita R. Sonare	41
2. The Financial Loss By Covid-19	Rakshit S. Mahajan	42
3. Impact of covid-19 On Education System	Sangita Shakti Samant	44
4. Impact of covid-19 on people's livelihood, their health and economy	Sameer Sheikh	45
5. COVID-19 PANDEMIC : COVID-19 impact on education	Omkar G. Waichal	46
6. Impact of COVID-19 on people's Livelihoods, their Health and our Food Systems	Shreeyash S. Upparwar	47

7.	Migrant Workers: COVID-19 Lockdown Experiences and Implications	Miss. Tajnin sheikh	49
8.	COVID-19 Impact on Students life during the Lockdown.	Anup Shah	53
9.	Mental Health and Psychological Impact of COVID-19 Pandemic	Darshan Agrawal	55
10	Impact of COVID-19 on people's livelihoods, their health and our food systems	Ashwin Madaokar	58

अहवाल विभाग

1.	National Cadets Corps (NCC) Annual Report of NCC-(boys) 2020-2021	61
2.	National Cadets Corps Report of NCC-(girls) 2020-2021	64
3.	राष्ट्रीय सेवा योजना वार्षिक अहवाल 2020-2021	67
4.	Department of Physical Education & Sports Annual Report -2020-2021	70
	Cultural Department Annual Report 2020-21	73
6.	Department of Computer Studies and Research Annual Report 2020-2021	75
7.	College Merit Students for Gondwana University, Gadchiroli	83
8.	Gondwana University, Gadchiroli for Gold Medal List- 2019-2020	85
9.	प्राध्यापकांकडून देण्यात येणारे पुरस्कार सत्र 2019-2020	86
10.	संपर्कासाठी माहिती	96

मराठी विभाग

प्रा. डॉ. विद्याधर बन्सोड

मराठी विभागप्रमुख

आपण आपल्या जीवनाकडे, कर्तव्यधर्माकडे आणि संस्कृतीकडे दुर्लक्ष करीत आहोत. थोडे अंतर्मुख होऊन विचार केलात तर आपली जीवनमूल्ये आणि सांस्कृतिक मूल्ये कशी करपून जात आहेत याचे भेसूर चित्र उभे राहील. कारणे काहीही असोत पण आपण अधःपतनाच्या, अवनतीच्या मार्गावरून जात आहोत असेच आढळून येईल. तेव्हा तत्परतेने सावध होऊन जीवन व संस्कृतीविषयक मूल्ये साहित्यकारांनी जोपासली पाहिजेत, वृद्धिंगत केली पाहिजेत. तुमच्या कथा - कादंबरीतील सीता आता लक्ष्मणरेषा ओलांडून जात आहे! दुर्योधनाच्या दरबारात द्रौपदी वस्त्रहरण होत आहे आणि दुष्यंत शकुंतलेला ओळख देत नाही. ती वनवासी होत आहे. म्हणून मला साहित्यकारांना आवर्जून सांगायचे आहे की उदात्त जीवनमूल्ये व सांस्कृतिक मूल्ये यांचा आपल्या साहित्य प्रकारांतून अविष्कार करा. आपले लक्ष आकुंचित मर्यादित ठेवू नका, ते विशाल बनवा. आपली वाणी चार भिंतीपुरती राखू नका. तिचा विस्तार होऊ द्या. आपली लेखणी आपल्या प्रश्नापुरती बंदिस्त करू नका. तिचे तेज खेड्यापाड्यातील गडद अंधार दूर होईल असे प्रवर्तित करा. आपल्या या देशात उपेक्षितांचं, दलितानांचं फार मोठं जग आहे, हे विसरू नका. त्यांचे दुःख, त्यांची व्यथा निट समजून घ्या आणि आपल्या साहित्याद्वारे त्यांचे जीवन उन्नत करण्यास झटा. त्यातच खरी मानवता आहे.

- भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर -

कोरोना ही एक महामारी की उपासमारी

कु. श्रुती रामदास दुर्गे
बी.ए. (द्वितीय वर्ष)

सध्याच्या काळात कोरोना ने संपूर्ण जगभरात थैमान मांडला आहे. कोरोना व्हायरस रोखण्यासाठी जागतिक पातळीवर विविध देशांकडून लॉकडाउनचा पर्याय लागू करण्यात आला. संपूर्ण जगात ह्या कोरोनामुळे टाळेबंदीमुळे कित्येक कारखाने बंद पडले. कामगार हा गावी परतला. बेरोजगार असलेला हा कामगार खायला अन्न नाही अशा अवस्थेत पोहचला. मुळात समजत नाही. “कोरोना ही महामारी आहे, की उपासमारी” कोरोनाच्या ह्या काळात श्रीमंतांना, नोकरीवाल्यांना काही जास्त फरक पडलेला नाही. श्रीमंत हा कित्येक दिवस घरी बसून खाऊ शकतो. नोकरीवारल्यांना काम जरी बंद असलं तरी पगार मात्र सुरूच होता. मरण फक्त गरिबांचं झालं. शिल्लक असलेला पैसा हा काही दिवस घ्यायला कामात मात्र आला पण पुढे कित्येक कुटुंबांवर उपाशी राहण्याची वेळ आली. मेहनत करणारा जरी तयार असेल पण त्याला काम मिळणं कठीण झालं, दुकानात काम करणाऱ्यांना धंदे नाही म्हणून काढण्यात आले.

कोरोनाने जगाच्या अर्थव्यवस्थेला धक्का दिलाच तर दुसऱ्या बाजूला कोट्यावधी कामगारांना मोलमजुरी करणाऱ्यांना गावोगावी परत पाठवले. ज्या लोकांची परिस्थिती हातावर आणून पानावर खायची म्हणजे आज मजुरी करून आजच्या अन्नाची सोय करायची व कुटुंबाला चार घास भरवायचे अश्यांचे काय हाल झाले असतील. हे त्यांनाच ठाऊक. काय वाटत असेल त्या बापाला ज्याची मुल भुकेने तडफडत होती. काय वाटत असेल त्या

मायला. पोटाला अन्नाचे शित नाही म्हणून तिच्या तान्ह्यासाठी दूध येत नसेल आणि काय वाटत असेल त्या लेकरांना त्या अन्न घालू शकत नसलेल्या माय-बापाचा कासावीस झालेला जीवन पाहून काय वाटत असेल?

आंतरराष्ट्रीय श्रम संघटनेच्या अहवालानुसार चालू वर्षाच्या पहिल्या तीन तिमाहीमध्ये आशिया क्षेत्रात ८१ दशलक्ष नोकऱ्या म्हणजे ८ कोटी १० लाख नोकऱ्या बुडालेल्या आहेत. त्यामुळे त्या कामगारांचे उत्पन्न घसरले. म्हणजेच ८ कोटी १० लाख लोक बेरोजगार झाले. विचार करता येईल यावरून आपल्याला त्या कुटुंबातील ३२ कोटी ४ लाख माणस उपासमारी ने ग्रस्त आहेत. खरचं मग कोरोनाला महामारी म्हणावं का?

गोरगरीबाची, मंजुरी करणाऱ्याची, कारखान्यात काम करणाऱ्या कामगारांचे खूप हाल ह्या कोरोना कोरोना म्हणतांना झाले. कित्येक लोकांच्या तोंडातून ऐकाला आले की ह्या असा उपासमारीने मरण्यापेक्षा कोरोनाने मेलेले बरे! अशी दयनीय अवस्था झालेली दिसून येते. काहींच्या घरी चुली पेटायच्या तर चिता पेटल्या ह्या कोरोनाच्या काळात भारत करसा दिसतो बघायचं जर असेल ना तर दोन चित्र समजून घेणे फार महत्वाच आहे. एक चित्र म्हणजे दिल्ली मधल्या आनंद विहार बस स्थानकावर हजारोंच्या संख्येने जमलेल्या मजुरांचं आणि दुसरं म्हणजे आपल्या घरातील ड्राईंग रूममध्ये आरामात गरम-गरम भजी खात दूरदर्शनवर रामायण बघणाऱ्या लोकांचं, त्यात आपले केंद्रीय मंत्रीही

आले. 'गरीब भारत' कोरानाच्या काळात जी पायी यात्र करत आहे, त्यामुळे आपल्या समाजव्यवस्थेवर अनेक प्रश्नचिन्ह निर्माण होतात.

जर का थोड्या वेळासाठी जगात काय घडत आहे ते बाजूला ठेवून विचार केला तर लोकसंख्येचा मोठा हिस्सा असणारे, पण समाजाच्या तळाशी असणारे लोक जसे हातावर पोट असणारे, सकाळी कमावलं तर रात्री खाऊ शकणारे. पुलाच्या खाली राहणारे, झोपडपट्टीत निवारा शोधणारे अशिक्षित असे हे लोक आपल्यासाठी 'इतर' वाटतात. 'एक भारत श्रेष्ठ भारत' च्या प्रवासात खरं तर ते पण आपल्या सोबत आहेत. ते आपलं ओझं वाहतात, आपल्यासाठी भाजी आणतात, पण ते आपल्या समाजाचा हिस्सा नाही असे मानतो आपण का असे?

टिव्हीवर रामायण बघत बसलेल्या लोकांना हळूहळू आनंद विहारमध्ये कामगारांनी केलेल्या गर्दीचा विसरही पडेल. त्याच्यात काही आश्चर्य नाही. कारण जेव्हा महाराष्ट्रातील शेतकरी रक्ताळलेल्या पावलांनी रस्ता तुडवत होते तेव्हाही टीव्ही वाहिन्यांनी मोहम्मद शमी आणि त्याच्या पत्नीमधील वाद दाखवला की ते त्यांच्याकडे लक्ष वळले ते बघण्यात व्यस्त झाले. कारण त्यांना काही फरक पडत नाही कोणी गरीब मरत असल्याचा आणि नसल्याचा.

कोरोना मध्येच सगळे लोक बोंबलत होत लॉकडाऊनचा काही उपयोग नाही. कोरोना व्हायरसचा प्रसार आणखी जोमाने होईल हे लोक बेजबाबदार आहेत. असं कसं करू शकतात? जिथे होते, तिथे पडून राहायला यांना काय होते? असा असंख्य गोष्टी लोक बसस्थानकावर असलेल्या लोकांना बोलत होते. पण त्यांना पोटाच्या चिंतेनं बाहेर पडलेल्या लोकांचे प्रश्न दिसत नव्हते. खरंच ह्या कोरोनाच्या

काळात कामगारांच्या खूप हालअपेष्टा झाल्या. उपाशी राहून कित्येक कुटुंबाला आपल्यातील एक नाही एक जीव गमवावा लागला.

'कोरोना' ही एक महामारी आहे की उपासमारी हे ज्यांच्यावर बितलं तोच समजू शकेल. बाकी तर बसलेत रामायण आणि महाभारत बघायला...

जगणे थांबवले कोरोनाने

कु. शालिनी तानाजी निखाडे
बी.ए. (प्रथम वर्ष)

कसे संकट हे आलं
आपल्या देशावर
कोरोनाच्या हाहाःकाराने
विस्कळीत झालं जीवन सार...!
इकडे तिकडे जाण्याचा
मार्ग बंद केला,
हातावरच्या पोटावर
श्वास रोखू लागला
काय गुन्हा केला त्याची
शिक्षा आम्हाला मिळाली,
कॉलेज बंद शाळा बंद
शिक्षणाची राखरांगोळी झाली...!
या कोरोनाने सगळं
बंद करून टाकले
कोंडून कोंडून घरामध्ये
जीव गुदमरू राहाले...!

कोरोनाच्या विषाणूने
जग होरपळू लागलं
सुखी समाधानी या देशाचं
चीनने भल मोठ नुकसान केलं...!

कोरोना काळातील अनुभव

शामकृष्ण रमेश नन्नावरे

बी.ए. (प्रथम वर्ष)

कोरोना महामारीचे दिवस चालू होते. जगामध्ये महामारीने वेढले होते. याच आमच्या महाराष्ट्रातला छोट्याश्या चंद्रपूर जिल्ह्यामध्ये पण कोरोना महामारीने वेढले होते. काही जन बरे होत होते तर काही जन पॉजीटिव्ह सापडत होते. अशाच या अनुभवात कोरोना काळाने वर्ष पार केले.

मी एक छोट्याश्या सिन्देवाही तालुक्यातील छोटस गाव असलेले अंतरगाव या गावातला रहिवासी आहे. माझा छोटासा परिवार आहे. माझ्या परिवारामध्ये, माझी आई, बाबा, दोन भाऊ आणि वहिणी असं छोटा परिवार आहे. आम्ही आमच्या जीवनामध्ये खूप खूष होतो. मी माझा मोठा भाऊ आणि वहिणी चंद्रपूरला असतो. आमच सुखी जीवन चालल होत. आम्हाला अशाच एका घटनेन हादरवून टाकले.

कोरोनाचा काळ चालूच असतो. माझा मोठा भाऊ एका कॉटन कंपनीमध्ये कामाला असतो. एक दिन भाऊच्या कंपनीमध्ये एक जन कोरोना पॉजीटिव्ह सापडतो. त्या वेळेस भाऊची पण तबबेत बरी नसते. त्याला खूप भिती वाटते की मी पण पॉजीटिव्ह तर निघणार नाही. एक दिवस पार पडते. भाऊ दुसऱ्या दिवशी परत कामाला जातो. भाऊला वाटतं की कोरोना हा असाच आहे.

याने काहीही होत नाही. तबबल तीन तासानंतर मला भाऊचा फोन येतो. मी आणि माझी वहिणी घरीच असतो. मी म्हणलं आता कशाला बरं फोन केलं असणार मी फोन उचलला तेवढ्यात फोन कट केला. मला काही सूचत नव्हतं की वहिणीला कसं सांगू.

माझ खालीवर खालीवर होत होता. मी भाऊला परत फोन केला. मी भाऊला म्हटलं तू कशाला बरं चेक केला. भाऊ म्हणाला की, “तुमच्या ऑफीस मध्ये पॉजिटिव्ह निघाल्यामुळे तुम्हाला पण चेक करावे

लागेल” हे म्हणून भाऊने फोन कट केला. मला काहीच सूचत नव्हतं की मी घरी कसं सांगू. मी एक तास बेडवरच पडून राहलो. मग मन घट्ट करून कस बस घरी सांगितले की भाऊ पॉजीटिव्ह निघाला. वहिणीला घामशीच मारली. मी प्यायला पाणी नेऊन दिलं. मी म्हटलं काहीही होणार नाही, वहिणी खूप घाबरलेली होती.

तेवढ्यात अचानक आमच्या दारासमोर एक ॲम्बुलन्स उभी झाली. ॲम्बुलन्स मधून दोन नर्स बाहेर आल्या आणि आमच्या दारासमोर उभ्या झाल्या. आम्हाला म्हटलं की तुमच्या घरचं माणूस पॉजिटिव्ह निघाल्यामुळे तुम्हाला पण चेक करायला यावं लागेल. मग आम्हाला बसवून कोवीड सेंटरमध्ये घेऊन गेले. भाऊ तिथेच बसून होता. तो पॉजिटिव्ह

असल्यामुळे त्याला बाहेरच बसवून ठेवलं होतं. भाऊ पण खूप घाबरलेला होता. तेवढ्यात एक डॉक्टर आमच्या जवळ आला आणि आम्हाला म्हणाला की घाबरण्यासारखं काहीही नाही खूप लाईन लागलेली होती. भाऊला खूप चिंता वाटत होती की आम्ही पण पॉजिटिव्ह तर नाही न निघणार तब्बल एक तासानंतर आमचा नंबर लागला आमची कोवीड टेस्ट केली आणि आम्हाला म्हटलं की तीस मिनिटानंतर तुमचा रिपोर्ट येईल. आमची वहिणी खूप घाबरलेली होती. माझं पण मन कस तरीच होत होतं. ३० मिनिटानंतर आमची रिपोर्ट आली. आम्हाला आवाज दिलं आणि आम्हाला म्हटलं की तुम्ही निगेटिव्ह आहात. मग आमच्या मनाला थोडंस बरं वाटलं. परंतु आमच्या भाऊकडे बघून कसं तरी वाटत होतं. कारण आमच्या परिवारामध्ये तोच एक कर्ताधर्ता होता. तेवढ्यात ॲम्बुलन्स आली आणि भाऊला बसवून घेऊन गेले. आम्ही पण घरी आलो आणि मग आमचे सात आठ दिवस कसे-बसे पार पडले.

मित्र हो मला एवढेच सांगायच आहे की कोरोना हा संसर्गजन्य रोग आहे. हा रोग गरीब किंवा श्रीमंत म्हणून येत नाही. संसर्गजन्य असल्यामुळे कुणालाही होऊ शकतो. जे आपल्यावर विपरीत घडलं ते दिवस कुणावरही येऊ नये. कारण या कोरोनामुळे कुणाची नोकरी, कुणाचा परिवार तर कुणाची जगण्याची आशा नष्ट झाली आहे. म्हणून कुणीही या कोरोना महामारीला बळी पडू नये.

■■■■

ऑन ड्यूटी २४ तास

अनुराग आर. गोवर्धन

बी.ए. (प्रथम वर्ष)

कोरोना भारतात धावून येताच
सर्वत्र हाहाकार माजवतोय
आपला स्वार्थ हेतू बाजूला ठेवून
देशातील डॉक्टर आणि पोलीस यंत्रणा
दिवस रात्र घाम गाळतोय

एका कोरोनाच्या थरकापाने
देवानी पळ काढाला आहे
कोरोनाशी झूज देण्या आज
डॉक्टर मैदानात उतरले आहे.

चायनाचा एकच वायरस
३३ कोटी देवांना भारी पडला रे
कोरोना महामारीची हाणामारी बघून
देवाने दुकानदारी बंद केली का?

दगडाचे देव तरी काय करणार
हे दगडाच्या काळजाचे दगड आहेत सारे
कोणत्याही वायरसची लागण झाली तरी
डॉक्टर नावाचे देवच आम्हा वाचवितात रे

■■■■

कोरोना ही एक महामारी

कु. श्रुती देहनकर

बी.ए. (अंत्य वर्ष)

२० २० मध्ये एक नवीन रोग आला तो म्हणजे कोरोना. कोरोना ही एक महामारी आहे. कोरोना म्हणजे एक विषाणू आहे. जो शरीरात शिरला की कोरोना होतो. कोरोनाचे लक्षण घसा दुखणे, ताप येणे, सर्दी, खोकला हे आहेत. कोरोना हा मार्च महिन्यापासून सुरू झाला. कोरोना झाला की माणूस पूर्ण गळून जातो की कोणी महिना भर तर कोणी सहा महिना लागतात. पूर्णपणे बर व्हायला लोक काही सुरक्षितता पाळत नाही. त्यामुळे दुसऱ्यांना धोका आहे. काही लोक सुरक्षितता पाळतात आणि आपल्या परिवाराची काळजी घेतात.

आपण बाजारात किंवा गर्दीच्या ठिकाणी गेलो, काही कामाकरता वर तिथे लोक मास्क न लावता आलेले लोक दिसत होते. काही आपल्या इथे कोरोना वॉरीयर आहेत. ज्यांनी कोरोनामध्ये काम केलीत पोलीस, डॉक्टर, बँकवाले, कचरेवाले, आशा वर्कर, हे आहेत. कोरोनाची आम्हाला एकत्रित परिवाराशी चर्चा करणे शिकविले जर कोरोनामध्ये सुट्ट्या नसत्या तर पूर्ण परिवार एकत्रित नसता आला पण कोरोना आल्यामुळे सगळे एकत्रित आले बसून गप्पा आणि चर्चा करू लागले. लॉकडाऊन मध्ये वेगवेगळ्या प्रकारचे नाशते करायला आणि खायला भेटले. कोरोनाची आम्हाला पुन्हा एक गोष्ट शिकवली ती म्हणजे बाहेरून आलं की कपडे काढून आणि हात धुवावे.

आमच्या वार्डात घराजवळ आणि आमच्या मागच्या गल्लीत कोरोना झाला होता आणि माझ्या घरी पण झाला होता. काकाला कोरोना पण कमी

प्रमाणात लक्षण असल्यामुळे ते लवकरच बरे झाले. त्यांना वेगळ्या रूम मध्ये ठेवले होते. १४ दिवस विलगीकरणात होते आणि आमच्या घराजवळ ज्या दादाला कोरोनाचे लक्षण जाणवले ते स्वतः जांब वरून डायरेक्ट डॉक्टर कडे गेले कारण त्यांना स्वतःला लहान मुलगी आहे म्हणून. आमच्या वार्डातल्या डॉक्टरांना लोकांनी मारलं आणि एक डॉक्टर चक्कर येवून पडले. कारण डॉक्टर बाहेरच्या पेशंटला कॅमेरातून बघायचे आणि जर कोणी सर्दी किंवा खोकल्याचे पेशंट राहिल्यास कोरानाची गाडी बोलवून त्यात टाकून सरकारी दवाखान्यात न्यायचे कोरोना वार्डमध्ये टाकून द्यायचे.

कोरानामध्ये ७० किंवा ७० च्या वरचे पेशंट गेले तर ते लोक एक इंजेक्शन देतात आणि पेशंटला मारून टाकातात आणि आपल्याला सांगतात गेले तुमचे पेशंट म्हणून, आणि किडनी काढून घेतात. आपल्याला डेड बॉडी वापस नाही करायचे तेच लोक अंतिम संस्कार करायचे. कोरोनाने खूप काही शिकवल आम्हाला. कोरोनामुळे शिक्षण ऑनलाईन झालं पण काही समजत नाही. ऑनलाईन शिक्षणामध्ये आणि परीक्षा पण ऑनलाईन आहे. कोरानामुळे आमचा एक तोटा झाला तो म्हणजे शिक्षणाचा ऑनलाईन परीक्षा झाली तर सगळे बघून पेपर सोडवतील पास होतील पण पुढे जाऊन ते आपल्याला समजणार नाही आणि कठीण होईल म्हणून ऑनलाईन परीक्षा नव्हत्या पाहिजे. अकरा महिने कोरोनाने आम्हाला घरात बांधून ठेवले. मला

तर अकरा महिने जेलमध्ये ठेवल्यासारखं वाटत होते. नागपूरचे लोक नियम पाळतं नाही.

आमच्या घरी सगळे सण झाले पण ते कोरोनाचे नियम पाळून आणि आमच्या घरी मोठे उज्ज्वल सोंडेच्या गणपतीच देऊळ आहे. मोठं आणि त्रिंबक स्वामींची समाधी आहे, त्यामुळे खूप मोठा उत्सव असतो पण तो आम्ही घरच्याघरी केला, सगळे घरचे लोक मिळून. तेव्हा कोरोना आमच्या घराजवळ होता. कोरोना खूप खराब बिमारी आहे ज्याला झाली आहे त्यांनाचा माहित ती कशी आहे नी काय? आमच्या घराजवळ एक काका होते त्यांना हृदय विकाराचा तीव्र झटका आला आणि ते त्यातच गेले पण. लोक म्हणत होते की त्यांना कोरोना झाला आणि डॉक्टर पण म्हणे कोरोना आहे, पण कोरोना नव्हता ते स्वतःच्या बीमारीने गेले.

आता पुन्हा रोग आला आहे. नवा 'बर्ड फ्लू' मासांहार करणाऱ्यांना हा रोग होतो पण त्यामुळे लोक कॉंबड्या एका गड्ड्यात गाडून देत होते.

नागपूरमध्ये 'बर्ड फ्लू' पेशंट आहे. चंद्रपूरला 'बर्ड फ्लू' ही पेशंट नाही आणि एक पण पेशंट नसायला पाहिजे.

नागपूर आणि पुण्यामध्ये कोरोनाची संख्या वाढत आहे. कोरोना ही भयंकर महामारी आहे. कोरोनामध्ये बिना मास्क दिसले तर पोलीस ५००/- रुपये दंड म्हणून घेतात. पोलिसांना आपला जीव जोखीममध्ये टाकून आपली काळजी घ्यायसाठी कोरोनामध्ये गाडीतून वार्डात फिरले आणि पोलीस दिसले की लोक लपून किंवा पळून जायचे. पण पोलिसांनी आपल्या चांगल्यासाठी केलं. स्वतःची आणि परिवाराची काळजी आपण घ्यायला हवी. हा कोरोना केव्हा जाईल माहित नाही पण सगळ्यांनी स्वतःची जरूर काळजी घ्या. पुन्हा कोरोना वाढत आहे. कृपया घरी राहावे. मास्क शिवाय कुठे फिरू नये.

Stay Safe Stay Home !

Be Carefull Always !

■■■■

आजची कोरोना काळातील स्थिती

प्रतिक गुलाबराव गेडाम

बी.ए. (अंत्य वर्ष)

कोरोना या संसर्गजन्य रोगाशी आज अखेरीस जग लढते आहे. ते एक प्रकारचे युद्ध आहे. यात हा रोग पसरू न देणे. जास्तीत जास्त लोकांना वाचवणे, अतिशय तत्पर टेस्टिंग आणि योग्य उपचार पद्धतीचा शोध घेणे, मेडिकल सुविधा देणाऱ्यांना या रोगाची लागण होणार नाही याची काळजी घेणे अशा अनेक आघाड्यावर आपल्याला लढायचे आहे. जेव्हा एखादी युद्ध सदृश्य स्थिती जेव्हा येते तेव्हा अपेक्षित असते ती अतिशय गतिमान म्हणजेच परिस्थितीनुरूप बदलणारी योग्य निर्णय प्रणाली आणि कार्य तत्पर अंमलबजावणी. ज्यामुळे वरील सगळ्या आघाड्यांवर आपण उत्तम लढा देऊन शेवटी हा रोग पूर्णपणे आटोक्यात ठेवू शकतो. जोपर्यंत योग्य उपचार पद्धत औषधोपचार आणि लस तयार होत नाही तो पर्यंत....

मात्र इथेच खरी मेख आहे कारण लॉकडाऊनच्या काळात आणि नंतर सगळे व्यवसाय, उद्योगधंदे, व्यापारउदीम सुरू होईपर्यंत बराच मोठा कालावधी लागू शकतो. त्यामुळेच या सगळ्या काळात केंद्र सरकार, राज्य सरकारे आणि एक कल्याणकारी राज्य व्यवस्था म्हणून आपली कसोटी आहे. गेले पाच आठवड्यातून अधिक काळ लोटला लॉकडाऊन होऊन. एक स्थिर सरकार असणारा देश म्हणून, एक उत्तम कल्याणकारी राज्य व्यवस्था म्हणून आपण या कसोटीवर खरे उतरालो का? असा प्रश्न विचारला तर दुर्दैवाने उत्तर नाही असे आहे. याचे कारण आहे आपल्या देशातील आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल, श्रमिक आणि कष्टकरी वर्गाची

आपण या युद्ध सदृश्य परिस्थितीत झालेली अक्षम्य परवड आणि ससेहोपलट थांबवू शकलो नाही.

कोरोना नामक एका विषाणूच्या संकटाला टाळण्या किंवा आटोक्यात ठेवण्यासाठी २४ मार्च २०२० ला लॉकडाऊन जाहीर झाला तेव्हा या निर्णयामुळे देशातील विविध राज्यात, गावात काम करणाऱ्या असंघटित क्षेत्रातील कोट्यावधी कामगार, मजूर आणि त्यांच्या कुटुंबियांना स्थलांतरीत व्हावे लागेल याची पुसटशी कल्पना प्रशासनाला नसावी असे खेदाने म्हणावे लागते आहे. २५ मार्चपासून कामगार, मजूर यांचे तांडेच्या तांडे पायी शेकडो किंवा हजारो मैल चालत जाऊ लागले आणि सारा देश ही दृश्ये टीव्हीवर पाहून हादरला. अनेक मजूर किंवा कामगार यांच्या जवळ छोटीशी एअरबॅग, त्याची अगदी लहान किंवा शाळकरी मुले आणि बायकोकडे लहानशी पिशवी असे सगळे कुटुंब चालत निघालेले दिसले. ध्यास एकच घरी पोहचायचे कसेही करून. काही मजूर कामगार एकटेच निघाले होते ज्यांची कुटुंब गावाकडे होती. लहान लहान मुलं-मुली काहीही खायला प्यायला मिळाले नाही, त्याचे चेहेरे दुःखी होते, तरीही चेहऱ्यावर हसू. कुणीही कामगार, मजूर त्रस्त, त्रासलेला दिसत नव्हता जरी परिस्थिती वाईट होती तरीही हे सर्व बघावेसे वाटत नव्हते हे दृश्य बघितल्यावर डोळ्यात अश्रू साचायचे व अश्रू धारा लागायच्या.

२४ मार्चपासून ते आजतागायत चालणारे स्थलांतर ते स्वतंत्र भारताच्या इतिहासातील फार मोठे आणि दीर्घ काळ सुरू असलेले स्थलांतर आहे.

यापूर्वी असे स्थलांतर हे फाळणीच्या वेळी झाले होते. मात्र य स्थलांतराचा कालावधी आता अजूनही सुरू असलेल्या स्थलांतरापेक्षा नक्कीच कमी होता. लॉकडाऊनला खूप काळ लोटला. तरीही पायी जाणारे तांडे अजूनही दिसतात. मात्र अजूनही रोज मजूर आणि कामगार यांच्या पायपिटीची, चालून चालून पायाला झालेल्या जखमा तयांना न मिळू शकणाऱ्या मदतीच्या अनेक बातम्या आपण बघत आहोत. गेल्या काही महिन्यांपासून अनेक राज्यांनी बसेस आणि ट्रेन्स सोडल्या तरी अजूनही कुठे सात महिन्यांची गर्भारशी बाई दिवसरात्र चालत जातांनाच्या किंवा गरोदर महिलांनी रस्त्यावर मुलाला जन्म दिल्याच्या किंवा अडीचशे मैल चालता चालता आपला प्राण गमावलेल्या एका बारा वर्षांच्या मुलीची किंवा सायकलवर मैलोगणती प्रवास करून जीव गमावलेल्या मजुराच्या हृदयद्रावक बातम्या आपण पाहिल्या. उपाशीपोटी कसे बरे त्यांच्या पोटाचे हाल होत असणार.

उपाशी पोटी हजारो मैल प्रवास करायचा मानस घेऊन सायकलवर निघालेले तरुण पाहिले. अगदी १७ दिवसांचे तान्हुले घेऊन चालत निघालेले कुटुंब आपण पाहिले. त्यांच्यापाशी न खायची प्यायची सोय होती न पैसे. पोलीस हटकतात म्हणून रेल्वेच्या रूळांवर थकून भाकून झोपलेल्या १६ कामगारांचा जीव गमवावा लागल्याची औरंगाबाद

जालना जवळची अतिशय करुण आणि धक्कादायक बातमी आपण पाहिली तेव्हा आपले अनेकांचे डोळे पाणावले. ८०० किलोमिटरचा स्कूटरचा प्रवास करून आपल्या लेकाला घरी परत आणणाऱ्या शूर महिलांची आवंढा गिळायला लावणारी खरीखुरी कथाही आपण पाहिली. विकासाची खरी परीक्षा ज्यांच्याकडे सुबत्ता आहे त्यांची सुबत्ता वाढवण्यात नसून ज्यांच्याकडे फारसे काहीच नाही त्यांचे योगक्षत्र व्यवस्थित चालेल इतकी मदत करणे मात आहे. असे असले तरीही सरकारचे धूळ फेकीचे अर्थकारण आणि स्वतःची टिमकी वाजवणे अजूनही जोरात सुरूच आहे. आता काय म्हणावे? आरती, प्रार्थना या माध्यमांतून प्रत्येक व्यक्ती हा परमेश्वराला प्रार्थना करीत आहे की कोरोनाचे संकट लवकरात लवकर जावो.

आपल्या या कष्टकरी बांधवांनी मात्र त्यांचा कणा अगदी ताठ आहे. ते तरी आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल असतील तरी ते परिस्थिती दोन हात करणारे आहेत आणि अस्तित्वासाठी कुणावरही अवलंबून न राहता स्वतः खंबीरपणे स्वतःचा मार्ग शोधणारे आहेत, ते काहीही न बोलता, कुठलाही त्राग न करता, आरडाओरडा न करता दाखवून दिले. त्यांना भीक नको आणि सहानुभूती तर नकोच नको हे त्यांनी दाखवून दिले. हक्क असला तरीही तो मागण्यासाठी त्यांच्याकडे सध्या वेळ नाही. त्यांनी त्यांचे उत्तम शील, धैर्य, विपरीत परिस्थितीत न

हारता लढा देण्याचं मनोबल आणि सगळ्यात महत्वाचे म्हणजे सरकारवरही न अवलंबून राहण्याचा त्यांचा निर्णय आणि एक अर्थाने शहाणपण यासाठी त्यांना नुसता सलामच नाहीतर त्रिवार प्रणाम- कारण कोरोनाच्या संकटकाळी हे डॉक्टर्स, नर्सेस हे देवदूत असतील तर कोरोना योद्धा आपले हे कष्टकरी बांधव आहेत.

कोरोना नावाचा विषाणू २०२० च्या डिसेंबर महिन्यापासून अचानकपणे, आक्रमण करता झाला आणि या विषाणूनं संपूर्ण जगभर भीती, अस्थिरता, चिंता, असुरक्षितता व मृत्यू याचं थैमान घालायला सुरूवात केली. या मृत्युच्या भीषण छायेखाली जवळजवळ १८० देश होरपळून निघाले आहे. या कोरानाचे राजकीय आर्थिक सामाजिक, सांस्कृतिक आणि मानसिक परिणाम काम होणार आहे, याचा विचार गांभीर्याने करणे अत्यंत आवश्यक आहे- सध्याच्या काळात लोकांच्या हातात पैसाच नसल्यामुळे वस्तूंना मागणी नाही आहे. बाजारात आहे तोच माल खपत नाहीये, त्यामुळे ते आणखी कशाला उत्पादन करायचं? असं उद्योजक म्हणत आहे आणि मग कारखाने तर बंद पडणारच पुन्हा बेकारी वाढत आहे. माणसांची खरेदी क्षमता व वस्तुंची मागणी घटत आहे आणि मंदीच दुष्टचक्र सुरूच आहे. त्यात मागणी बरोबरच पुरवठा देखील ठप्प झाला आहे. आता बडे उद्योगच नव्हे तर लहान उद्योगही प्रचंड मोठ्या संकटात आहेत. व त्यात वस्तुचा दर ही मोठ्या प्रमाणात वाढते आहे आणि त्यात जीवनआवश्यक वस्तु घेणे भाग पडते आहे.

कोरानामुळे शिक्षण क्षेत्रात जगात जवळजवळ १५० कोटी विद्यार्थ्यांवर प्रचंड परिणाम झाला आहे. शाळा कॉलेजेस बंद झाली होती आणि परीक्षाही ठप्प झाल्या होत्या. पुढच्या काळात शाळा

कॉलेजेसमध्ये न जाता इ-बुक्स वाचणं आणि ई-लर्निंगनं अभ्यास करण वाढले. पण भारतासारख्या ठिकाणी अजून तरी ई-लर्निंगच्या वापरावर बऱ्याच मर्यादा पडतील. पण आता मुलं एकत्र खेळणार नाहीत. लहानचे काय तर मोठ्या विद्यार्थ्यांवर याचा खूप वाईट परिणाम होईल. कोरोनानंतर टेलिवर्किंग आणि व्हिडीओ कॉन्फरसिंग वाढेल. आता लॉकडाऊनमुळे सगळी धार्मिक स्थळ बंद आहेत. पण पुढेही काळजी म्हणून मंदिर, मशिदी, चर्च आणि इतर सर्वच धर्मियांची धार्मिक स्थळं बराच काळ बंद करावी लागतील. गर्दी करणारे सगळे सण-समारंभ साजरे करणं बंद करावं लागेल. या काळात एका अनामिक भयाचं सावट प्रत्येकावर कायम राहिल. तसचं लोक सार्वजनिक ठिकाणी जाऊन खेळ, पुस्तक प्रकाशन, भाषण, सिनेमा, नाटक, रेस्टॉरंटस अशा गोष्टीसाठी एकत्र कसे येतील हाही एक मोठा प्रश्न आहे.

प्रत्येक वेळी मास्क लावून सॅनिटायझर वापरून परस्परांमध्ये सहा फूट अंतर ठेवून घाबरत घाबरत कार्यक्रम करण कठीण होईल. जे जातील, ते ही शंकेनेच त्यामुळे सामाजिक आणि सांस्कृतिक आयुष्यावर कोरोनाचा भयंकर परिणाम होणार आहे. कोरोनाचे संकट बऱ्यापैकी केव्हा कमी होईल आणि या वर्षा अखेर ते पूर्णपणे नष्ट होईल हे देखील सांगत येत नाही. देवाचरणी हीच प्रार्थना आहे. हे संकट पूर्णपणे नष्ट व्हावं. असे जर झाले, तर पुन्हा एकदा आपल्या मित्र-मैत्रिणींबरोबर भेटून एकत्र आनंद लुटणं, नाटक, सिनेमा बघणं, सहलीला जाणं, कामानिमित्त प्रवास करणं आणि लोकांना भेटणं हे सगळं आपल्याला करता येईल... आपण कोरोनाच्या संकटातून बाहेर येऊ आणि पुन्हा आपलं पहिल्यासारखं आयुष्य जगायला सुरूवात करू...

■■■■

कोरानामुळे रक्ताची नाती दुरावतात

ईजाज ईस्माइल शेख
बी.ए. (अंत्य)

सा ज्या जगाला कामाला लावण्याचे कार्य या कोरोना विषाणुने केले. प्रत्येकाला घरी बसविले आणि सगळ्यांना बेरोजगार केले. काही लोकांचे मन देखील दुखावल्या गेले असतील कारण कुणी आई, बाप, भाऊ, बहीण गमावले आहे आणि राज्यकर्त्यांनी तर या संधीच सोनं करून घेतल्यावाणी कोरोना काळत खूप राजकारण केले आणि आपले घर भरले या कोरोनामुळे आपले लोक पण आपले नाही राहले.

या वार्ड बाबी ऐवजी काही चांगल देखील झालेलं आढळून येते, ज्या व्यक्तीला परिवारासाठी वेळ भेटत नव्हता त्या व्यक्तीला आपला

परिवारासोबत खूप वेळ राहता आले आणि जे काही करताना असे प्रदूषण नियंत्रणात आले आणि जे लोक स्वच्छ राहू लागलेत आणि आपल्या शेजारी सोबत जवळीक साधता आली. या काळात अनेक समाजसेवी संस्थाने लोकांना अन्न पुरविण्याचे कार्य केल आणि याच्यातून लोकांना इतकं तर लक्षात आल की पैश्याची बचत करून ठेवणे किती गरजेचे आहे. अशा संकट काळी कोणीच कोणाच्या मदतीला धावून येत नाही. स्वतःच स्वतःचे आवरायचे असतं. कोरोना अजूनही पूर्णपणे नष्ट झालेला नाही. स्वतःची आणि आपल्या परिवाराची काळजी घ्या.

■■■■■

कोराना महामारीचा दैनंदिन जीवनशैली वर झालेला परिणाम

कु. सानिका विनोद वैद्य, B.Sc (IT)-I

सध्या सारच जग खुप मोठ्या महादिव्यातुन जात आहे. कोराना हा संसर्ग जन्य आहे. रोगाची साथ झपाट्याने पसरु लागली आहे. हा रोग प्रत्येकाच्या आयुष्याला म्हणजे कुणाच्या आयुष्याला चांगली तर कुणाच्या आयुष्याला खडतर कलाटणी देतो आहे. लाकडाऊन मुळे खुप लोक आपला रोजगार गमावुन बसले आहेत. खुप लोकांना रोजगार नसल्यामुळे उपासमार सहन करावी लागत आहे. या रोगाने माणसाच्या मनात माणसाबद्दलची भिती निर्माण केली आहे. त्यामुळे माणुस माणसापासून दुर होऊ लागला आहे. व्यापारी शेतकरी वर्ग यांना खूप मोठा तोटा सहन करावा लागतो आहे. या रोगामुळे व बेरोजगारी मुळे खुप लोकांना आयुष्य जगण खुप कठीण होऊन बसल आहे. अनेक समस्यांना तोंड देता देता माणुस थकू लागला आहे. देशाची अर्थव्यवस्था कोलमडु लागली आहे.

तसेच या लाकडाऊन मुळे गडबड गोंधळाच्या काळात माणसाला आपल्या कुटूंबाला वेळ देता येतो आहे. माणसाला त्याच्यातील काही कलागुणाचा सुर गवसु लागला आहे. कोणाला तरी नवनविन पदार्थ करता करता त्याच्यातल्या उत्तम शेफ ची ओळख होऊ लागली आहे. पण या गजबजलेल्या प्रदुषणाच्या जगात मात्र निसर्ग सृष्टी एक निवांत

आणि मोकळा श्वास घेऊ शकली आहे.

या संसर्गजन्य रोगामुळे मात्र शिक्षण पद्धतीला खुप त्रास सहन कराव लागतो आहे. शिक्षक व विद्यार्थ्यांना निट संवाद साधता येत नाही आहे. जे विद्यार्थी गावात राहतात. त्यांना नेटवर्क नसल्याने पुरेस शिक्षण घेता येत नाही आहे. पण या आनलाईन शिक्षण पद्धतीमुळे रोगाचा संसर्ग टाळता येतो आहे. घरबसल्या विद्यार्थ्यांना शिक्षण पद्धतीत अनेक अडथळे निर्माण होऊ लागले आहे.

कोराना या आजारामुळे ना के वळ अर्थव्यवस्थेला त्याच बरोबर शिक्षण संस्थेलाही खुप अडचणींना तोंड द्यावे लागत आहे. आता स्वतः ची काळजी स्वतः घेण्याची वेळ आली आहे. स्वतःच्या प्रकृतीला स्वतः जपता आल पाहिजे. बाहेर आणि गर्दीच्या ठिकाणी जाण टाळल पाहिजे. अत्यावश्यक असल्यास मास्क, सनिटाईझर सोबत ठेवावे आणि सोशल डिस्टेंसिंगच पालन केले पाहिजे. तसेच आपल्यासाठी दिवस रात्र कुटुंबापासुन दुर राहुन आपल्यासाठी राबले त्यांना थोड सहाय्य केल पाहिजे. या रोगाचा नायनाट करुया सोशल डिस्टेंसिंगच पालन करुया. आणि कोरानाला पळवुया...

■■■■

प्रा. डॉ. शैलेन्द्रकुमार शुक्ल
हिन्दी विभाग

हिन्दी विभाग

यही संकट रहा तो

यही संकट रहा तो ज़िन्दगी के दुख कौन बांटेगा
अकेलेपन से लड़ते आदमी के दुख कौन बांटेगा.

जहां पर दूरियां दिल में बहुत पहले से हों कायम
वहां पर पास रह कर आदमी के दुख कौन बांटेगा.

अभी तो हैं हवाओं की नमी में वायरस जिन्दा
अभी तो गले मिल कर भाइयों के दुख कौन बांटेगा.

यहां पर बंद सब कुछ काम हाथों में नहीं कोई
यहां भूखे औ प्यासे आदमी के दुख कौन बांटेगा.

अभी सब 'अपने अपने अजनबी' से नजर आते हैं
अभी अपनाइयत के साथ सुख-दुख कौन बांटेगा.

अकेला लड़ रहा है वायरस से वह अकेले में
कि इस तनहाई में बीमार का दुख कौन बांटेगा .

के जिस दुनिया में होंगी वायरस की खेतियां उसमें
तड़प कर मरने वालों के भला दुख कौन बांटेगा.

ये दुनिया क्या इसी दिन के लिए हमने बनाई है
न होगा आदमी तो आदमी के दुख कौन बांटेगा.

कोरोना ने हमको क्या दिया ?

तरन्नुम रमजान शेख

एम.ए. (Mass Communication Sem. I)

क हा जात है हर सिकके के दो पहलु होते है। इसी के तर्ज पर कोरोना जैसे महासंकट को लेकर हम कह सकते है। जी हां दोस्तो कोरोना कहर के चलते छाई मायूसी के बीच चेहरे पर मुस्कान देनेवाली भी कुछ बाते हुई। अब आप के मन में यह सवाल उठ रहे होंगे यह कैसे? क्योंकि कोरोना तो एक महाकाल तथा यमराज के रूप में आया जिस कारण अनगिनत कई अपनो को हमने खो दिया। मगर यह भुल गए की जीवन और मृत्यु तो वैसे भी सृष्टी का नियम है। और अगर गौर किया जाए तो कोरोना दौरान कई सकारात्मक घटनाए भी घटी जिस पहलु को शायद अब तक हमने महसुस ही नहीं किया।

कोरोना के दौरान हमारे जीवनशैली में कुछ अच्छे बदलाव भी आए। इससे जुडी सबसे पहली और अहम बात तो यह की हमने अपनी पुरानी संस्कृती को लौटते देखा। जी हां दोस्तो कोरोना महामारी जब फैलनी शुरू हुई तो स्वास्थ विशेषज्ञों ने हाथ मिलाने की आदत से परहेज की सलाह दी, क्योंकि एक व्यक्ती ये दुसरे व्यक्ती को होनेवाली इस बिमारी में हाथों के जरिए संक्रमण फैलने का ज्यादा खतरा रहता है। और यही कारण बना जो कुछ हैंडशेक करनेवाले भारतीयों के साथ दुनियाभर में भारतीय संस्कृती को अपनाया और लोग हैंडशेक के बदले नमस्ते करने लगे। सोशल मिडीयाज पर भी हमने देखा # Dont Shakehand तथा # Namaste जैसे हैशटैग भी काफी वायरल हुए। कोरोना के दौर में देखा जाए सोशल मिडीया काफी अहम

भूमिका निभाई। आज सोशल मिडीया बच्चो से लेकर बुजुर्गों तक लोगो का सबसे करीबी साथी बन चुका है। कई हद सोशल मिडीया के जरिए भी हमे थोडी राहत मिली। कोरोना पार्श्वभूमी पर हमने Work from Home इस संस्कृती को अपनाया गौरतलब है यह Office कल्चर यानी कार्यालयी संस्कृत के लिए बहुत बडा बदलाव है। कोरोना संक्रमण पर लगाम लगान हेतू IT से लेकर Marketing Sector ने भी घर से काम करने की सुविधा दे दी जिसकारण कई परीवार Job कर रहे सदस्य को अपने परीवार के लिए भी वक्त निकालना कही ना कही थोडा आसान हो गया था। और इसिके चलते हमारे पहनावे से लेकर हमारे तौर तरीके तक या ऐसा कहीए हमारी जीवनशैली कही ना कही बदल गयी।

Work from मुहीम के तहत Official Look/ Professional Look की चिंता भी नहीं थी। हम अपने Comfort के हिसाब से कपडे पहनने लगे। कोरोना कहर के चलते किए गए Lockdown के वक्त किच में नए नए शेफ भी तैयार हुए। हम आज तक देख रहे थे की महीलाए पुरुषो से हर काम में कदम से कदम मिलाकर चल रही मगर वही लॉकडाऊन के दौरान हमने देखा की पुरुष भी किसी काम पिछे नहीं वे बाहर के साथ घर काम भी अच्छे से कर लेते है। इस दौरान हमने देखा की कई जगह पुरुषो के किचन में तरह तरह के पकवान बनाकर अपने आपको अच्छा शेफ साबित किया। पुरुषो ने ही बल्की इस दौरान कई बच्चो ने लगातार नए नए प्रयोग किए और कुछ प्रयासो के बाद वे

सफल भी हुए. जिसे हमने सोशल मिडीयाद्वारा शेअर कर अपने इस टॅलेन्ट की भी वाह वाह ही सुनी. आपको शायद याद होंगे यह भी हैशटैग Made by me वाले. आपने अगर किया होगा तो शायद आपको यह पढ़ते अपने किए पर हसी आ रही होगी. जैसा की मैंने इससे पहले भी बताया की लॉकडाऊन के दौरान रिश्तो के साथ सोशल मिडीया साथी बन गया. और ऐसे ही घर बैठ-बैठे कई नयी-नयी चिजे सिखी. शेफ बनने के साथ गाने से लेकर गिटार बजाने तक, चित्रकारी से लेकर बागवानी तक लोग काफी कुछ सीख रहे हैं.

सोशल मिडीया पर यदि एक चक्कर लगाकर आएँगे तो हर तीसरा व्यक्ति सोशल मिडीया पर अपनी कला को निखारते या अपने कौशल्य दिखाते नजर आएगा. अब यह सब चीजे भविष्य में भी काम ही आएंगी अपना कोई नुकसान तो नहीं होगा। उलट इस दौरान हम आत्मनिर्भर बने हमने खुदके बिजनेस शुरू किए। सब आइलाईन ट्रान्सेक्शन किया। गुगल पे-फोन पे जैसे चिजो का उपयोग किया और डिजीटलीटी को बढ़ावा दिया। इसी के साथ हम डिजिटल फ्रेंडली हो गए. बच्चो ने घर पर ही बडो के साथ वक्त बीताकर अपने बुजुर्गों से कुछ पुरानी तथा उपयोगी चिजे सिखी वही इस दौर में काम आनेवाली चिजो से हमने बुजुर्गों को रूबरू करवाया उन्हे सिखाया और सब मिलकर कभी-कबार नए नए गैडेट्स से गेम खेलकर मौज मस्ती करते तो कभी बडो के साथ बैठ रामायण-महाभारत देखकर हमने कई धार्मिक बातें सिखी. लॉकडाऊन के कारण घर में रहने की मजबूरी ने कही ना कही रिश्तो में आयी दुरियों को मिटाया। कोरोना के इस दौर में कम पैसों में भी घर चल रहा था. शॉपिंग तथा रेस्तरां जैसे बेवजह होनेवाले खर्च पर कुछ समय अंकुश लगा रहा.

भागदौड़ भरी इस आज की जिन्दगी जहा एक तरफ हम स्वार्थी बन चुके थे तब कोरोना तथा इसी के तहत किए लॉकडाऊन के चलते सेवाभाव सामाने आया. लॉकडाऊन के दौरान प्रशासन लोकप्रतिनिधियों तथा संस्थाओं के साथ कई अन्य सामान्य नागरीक भी जरूरतमंद लोगो की सेवा करते हुए नजर आए अन्न कीट वाटप के साथ कई आवश्यक वस्तुओं का वाटप करने के लिए लोग स्वयंफुर्ती से आगे आए और परोपकारी कार्य किए. आपसी भाई चारा बढ़ा और किशोर वर्ग की हम बात करें तो हमने देखा है की जो इन्हे करने से मना किया जाए वे वही सब चिजे करेंगे. इसका सबसे बड़ा उदाहरण लॉकडाऊन का कड़ा बंदोबस्त. जहा इस दौरान आवश्यक कामो के लिए ही घर से बाहर निकलने की मंजूरी दी गई थी। तो वही इस दौरान कुछ लोग जानबुझकर किसी ना किसी बहाने से बाहर निकल रहे थे। वही इस दौरान किसी को पुलिस की मार पड़ती तो उसकी मजा लेते तो वही पुलिस ने जिसे जांच कर छोड़ दिया वह स्वयं को सिंघम समझता और सबको बताते फिरता की 'मै पुलिस के एक दम सामने से आया और पुलिस मुझे हाथ भी नहीं लगा. कुछ पल के लिए ही सही हम खुदको बड़े तीसमार खाँ समझते और लाकडाऊन कितने लोग सड़क पर निकले यह देखने के लिए बेहद उत्सुक रहते. वही इस दौरान उन बच्चो को भी राहत मिले जिन्हे परीवार वालो द्वारा मोबाईल के लिए हमेशा डांट मिलती थी. क्यों की कोरोना काल में हर चिज घर बैठे होने के कारण Studies भी Online शुरू हुए जिसका पुरी तरह फायदा उठाया Student ने. एक मोबाई फोन और Multitasking शुरू रहते एक और Online Studies शुरू है तो कही Status update or postings या चॅटिंग हो रही होती किंतु एक बहुत बड़ा Profile था Onile

study में भी Teacher के सवाल के जवाब यह Multitasking के चलते जल्दी Search हो जाते तो जितनी जिसकी Speed Search करने के उतने जल्दी वह Easily सारे सवालों के जवाब देकर Teacher की वाह वाही बटौरता. कोरोना महामारी के कारण हमने साफ सफाई पर भी ज्यादा जोर दिया। कोरोना काल में पाया गया कि अन्य बिमारीयों के मरीजों के संख्या में भी कमी नजर आने लगी जिससे साफ पता चलता है की हमन अपनी फिटनेस पर भी ज्यादा ध्यान दिया। इस दौर में जहा सड़क पर गाडीयो की कतारे, धुआ उगलती फैक्ट्रीया और धुल बिखेरते निर्माण हमारे शहरो के विकास की पहचान बन गए थे विकास की इसी अंधी दौड़ में धरती के पर्यावरण को हमने काफी हद तक प्रदूषित कर दिया. किंतु कोरोना प्रकोष के चलते किए गए लॉकडाउन के तहत फलक पर उड़ते सफेद रूई जैसे बादली के साथ आसमानी रंग साफ दिखने लगा. हवा का जहर क्षीण हो गया, नदीयों का जल निर्मल हो गया। भारत में जिस गंगा को साफ करने के लिए अभियान ४५ सालो से चलाए जा रहे थे और बित ५ साल में ही करीब २० हजार करोड रुपए खर्च किए तब भी मामुली सफलता दिखाई दे रही थी। उसी गंगा को महज ३ हप्ते के लॉकडाउन के निर्मल बना दिया। कोरोना के कारण आज भलेही हम एक वर्ष पिछे चले एग हो किंतु इस कोरोना काल ने कई रिश्तों की कड़वाहट मिटा दी। हम आत्मनिर्भर बने, और कुछ वक्त के लिए ही सही इस भागदौड़ भरी जिन्दगी में कही ना कही राहत भी मिली. हमे निरोगी पर्यावरण भी रहने का सौभाग्य मिला और जरूरतमंद लोगो की सेवा करके हमे जो सुकून मिला उसे इस ठहरे वर्ष में जीवनभर के लिए कैद कर लिया क्यों की कोरोना काल में सकारात्मक भी कई ऐसे बदलाव हुए जो शायद ही किसी अन्य दिनों में संभव हो पाते.

■■■■

कोरोना का कहर और खाली सड़क: प्रतीकात्मक इमेज

श्री. साईनाथ ईटनकर बी.ए. (द्वितीय वर्ष)

चीन से फैले कोरोना वायरस ने धीरे-धीरे पूरे विश्व को अपनी चपेट में ले लिया है. चीन, इटली व ईरान में कोरोना से तबाही मची है व विश्व के तमाम देशों के साथ अमेरिका जैसा बेहतरीन चिकित्सकीय संसाधनों वाला देश भी अब इसकी गिरफ्त में है. लोग दम तोड़ रहे हैं. इस वायरस से संक्रमित होने वालों की संख्या दिनोंदिन बढ़ती जा रही है और इसी रफ्तार से मौतों का भी आंकड़ा निरंतर बढ़ रहा है.

भारत में भी कोरोनाग्रस्त लोगों की संख्या सात सौ से ज्यादा हो चुकी है. पूरे देश में लॉक डाउन है. लोगों के काम धंधे छूट गए हैं. कल-कारखाने बंद हैं. आवश्यक वस्तुओं के अलावा सारे प्रतिष्ठानों में बंदी है. काम के अभाव में मजदूर दूर-दूर से भूखे-प्यासे अपने घरों को लौट रहे हैं. दुनिया भर में मंदी की यह जबर्दस्त मार है जिससे उबरना आसान नहीं.

विकास, आवागमन, कामकाज की सारी गति अवरुद्ध है. आधुनिक मानव इतिहास की सबसे बड़ी विभिषिकाओं में से एक इस 'कोरोना युग' पर जाने-माने आलोचक व कवि डॉ ओम निश्चल ने कई गीत, गजल और अवधी गीत भेजे हैं. साहित्य आजतक पर पढ़िए और साहित्य की संवेदनाभरी निगाहों व भावों से देखिए, समझिए इस आपदा को.

■■■■

कोरोना शादी में आए एक फूफा

कु. प्रीती आत्राम

बी.ए. (तृतीय वर्ष)

को रोग शादी में आए एक फूफा की तरह नाराज बैठा हुआ था। तो हम उसके पास गए उसके साक्षात्कार के लिए उसकी नाराजगी का कारण जानने के लिए।

प्रश्न - कोरोना जी आप इतने नाराज क्यों दिखाई दे रहे हैं? आज तो देश में हर कोई आपका नाम जान रहा है इतने मशहूर होने के बाद क्या मलाल है आपको?

कोरोना - आप लोगों ने मेरा मजाक बना रखा है। कोई गंभीरता से मुझे लेता ही नहीं। बाजार में ऐसे घूम रहे हैं जैसे सैनेटाइजर पी लिया हो। अरे सर्दी - जुकाम से डरते हैं मुझसे नहीं। मौसमी बुखार जैसी औकात बना दी है मेरी।

जब मैं पड़ोस के देश में था तो बड़ी इज्जत थी मेरी। सब डर रहे थे मुझसे। यहां आया तो मैं कुछ नहीं, अरे! ये तो यही बात हो गई पड़ोस के बच्चे भागे किसी के साथ तो गुनाह, अपने भागे तो बचपना।

प्रश्न - अरे! कहां आप तो हर समाचार पत्र न्यूज चैनल पर आते हैं कितना सम्मान है आपका।

कोरोना - जब मैं अपने चरम पर था पूरा जोश में हर तरफ हाहाकार मचाया था। तब लोग दीपा जी और जिया जी की न्यूज सुन रहे थे। मेरा तो अस्तित्व ही नहीं था। खैर उन दोनों से मुझे कोई शिकायत नहीं फिल्मों में रह कर तो हर कोई

लोकप्रिय होना चाहता है। लेकिन जनता ने मुझे तो चर्चा से ही हटा दिया।

प्रश्न - अरे कोरोना जी! नाराज मत होइए आपको कैसे हटा सकते हैं चर्चा से, कितने ताकतवर हैं। मुश्किल से इलाज ढूंढ पाए आपका।

कोरोना - अरे क्या ताकतवर! शौचालय साफ करने के समान से, पेंट से, साबुन से, हर किसी से खत्म करने का दावा कर रहे हैं मुझे। और तो और आलू, पीने का जूस सबसे बोलते हैं मैं खत्म हो जाऊंगा। अरे दवाई से ज्यादा इन सब चीजों से डर लगता है। हर कोई आपदा में अवसर ढूंढ कर अपना सामान बेच रहा है। दवाई तो बाद में मारेगी, इन लोगों ने डरा रखा है मुझे।

प्रश्न - ये तो बहुत बुरा हुआ कोरोना जी, अच्छा और क्या नाराजगी है आपकी?

कोरोना - तुम्हारे साथ जो किया मैंने किया, मेरे पापा ने तुम्हारा क्या बिगाड़ा था? क्यों उनका सामान खरीदना उनकी सारी चीजें बंद कर दीं। पूरी दुनिया में बदनाम कर रहे हो आप?

हमने अंत में कहा माफ कीजिए कोरोना जी आपका यहां अंतिम समय चल रहा है। हम कोशिश करेंगे कि आपकी सारी नाराजगी दूर हो इस बार। आपसे डरेंगे और कोशिश करेंगे कि आप दोबारा यहां लौट कर न आएँ, खुशी-खुशी विदा लीजिए अब यहां से।

■■■■■

क्या कोविड की वजह से हम दोस्ती तोड़ लें?

कु. कोमल सिंह

बी.ए. (प्रथम वर्ष)

एक कमरे में २० लोगों के होने का मतलब है दूरी बनाकर रखना लगभग नामुमकिन है. वहां यह कहने में कोई बुराई नहीं है कि मैं यहां सुरक्षित महसूस नहीं कर रहा, इसलिए अब मैं जा रहा हूं.

हैमिल्टन-वेस्ट कहती हैं, इस वक़्त अच्छे दोस्त के बारे में हमारी अवधारणा को बदलने की ज़रूरत है. मुझे लगता है कि इस बारे में सोचना हम सबके लिए उपयोगी है.

मनोवैज्ञानिक इस बात पर सहमत हैं कि यदि मिलने-जुलने को लेकर आप किसी दोस्त से लगातार भिड़ रहे हैं तो रिश्ते पर इसका गहरा असर हो सकता है.

लेकिन किरमायर और हैमिल्टन-वेस्ट दोनों ही ऐसे दोस्तों को अपनी ज़िंदगी से निकाल देने के फ़ैसले के प्रति सावधान करती हैं.

किरमायर कहती हैं, हम सबको यह तय करने में सक्षम होना चाहिए कि रिश्ते में हम किस बात पर समझौता नहीं कर सकते, लेकिन महामारी का यह समय दोस्ती के बारे में अंतिम या कठोर फ़ैसला लेने का सही समय नहीं है.

मेरी सलाह है कि रिश्ते तोड़ने से पहले कई सवाल पूछें. पहला, क्या यह कठिनाई किसी बड़े पैटर्न या पहले से चल रहे किसी मुद्दे के कारण है या सिर्फ़ सोशल डिस्टेंसिंग के दिशानिर्देशों से संबंधित है.

हैमिल्टन-वेस्ट भी इससे सहमत हैं. जब हम इन परिस्थितियों से बाहर आ जाएंगे तब हमें पता चलेगा कि असल में हम अब भी अच्छे दोस्त हैं.

मुझे लगता है कि इन परिस्थितियों में दोस्तों को खोना शर्मनाक है.

■■■■■

कोलाहल जीवन का कुछ थमा-थमा सा

कु. अंजली यादव (संग्रहकर्त्री)

बी.एस्सी. (प्रथम वर्ष)

चीन से फैले कोरोना वायरस ने धीरे-धीरे पूरे विश्व को अपनी चपेट में ले लिया है. साहित्यकार भी कोरोना को अलग - अलग दृष्टि से देख रहे हैं. कोराना पर हिंदी, अवधी के 8 गीत, कविताएं

1

कितने खौफ़नाक मंज़र हैं यहां तबाही के

घुटने टूटे सुपरशक्ति की तानाशाही के
कितने खौफ़नाक मंज़र हैं यहां तबाही के.

फंसी हुई दुनिया कैसे
अपने ही पांसों में
एक वायरस टहल रहा
आदम की सांसों में
अवरोधक लग गए
पांव में आवाजाही के.
कितने खौफ़नाक मंज़र हैं यहां तबाही के.

सुनते हैं यमराज कहां
कब कोई भी बिनती
रोज यहां गिरती लाशों की
कौन करे गिनती
दिखते हैं ताबूत अनगिनत
यहां उगाही के
कितने खौफ़नाक मंज़र हैं यहां तबाही के.

कहां गया ईश्वर बहुव्यापी
जग का विषपायी
एक वायरस ने दुनिया को
किया धराशायी
कुछ दिन में तो लोग मिलेंगे
नहीं गवाही के.
कितने खौफ़नाक मंज़र हैं यहां तबाही के.

वल्गाएं थम गयीं
प्रगति की संध्या वेला है
यह दुनिया लगती जैसे
दो दिन का मेला है
कहां गए वे दिन
पहले-से सरितप्रवाही के.
कितने खौफ़नाक मंज़र हैं यहां तबाही के.

रेलें ठप, ठप हुई
हवाई सारी यात्राएं
घर में कैद सुनाएं
कैसे अपनी पीड़ाएं
तेल कान में डाल
सो रही नौकरशाही के.
कितने खौफ़नाक मंज़र हैं यहां तबाही के.

पहले सी अब दिखती नहीं वे रौनकें बाजार की

पहले सी अब दिखती नहीं हैं
रौनकें बाजार की.

हर ओर सन्नाटा यहां
हर रोज बढ़ते फासले
हर रोज मौतें बढ़ रहीं
हर ओर दुख के काफिले

कैसी महामारी चली
धुन थम गयी संसार की.

वे वक्त के मजदूर हैं
पर वक्त से मजबूर हैं
ताले लगे, रस्ते रुके
जाएं कहां वे दूर हैं

सुनता कहां मालिक भला
चीखें यहां लाचार की.

है पीठ पर गठरी लदी
औ कांध पर बच्चे लदे
जाना है मीलों दूर तक
पर प्राण फंदों में फँदे

है जान सांसत में पड़ी
खुद ही यहां सरकार की.

कैसा भयंकर वायरस !
जीवन हुआ इससे विरस
हर शख्स संक्रामक हुआ
वर्जित हुआ उसका परस

बस मास्क में महफूज है
सांसों सकल संसार की.

संदिग्ध है हर छींक तक
संगीन है वातावरण
अस्पृश्यता ने हर लिया
है सभ्यता का आवरण

चूलेँ एकाएक हिल उठीं
अस्तित्व के दीवार की .

है चीन से फैला जहर
ईरान पर बरपा कहर
इटली बना शमशान है
बज उठा यू.एस में बजर

संभावनाएं क्षीण हैं
इस व्याधि के उपचार की.

ठप हुए उत्पादन सभी
चुक रहे संसाधन सभी
शेयर सभी लुढ़के पड़े
बेअसर आवाहन सभी

मंदी ने तोड़ी है कमर
दुनिया के कारोबार की.

चारो ओर महामारी है

किसका है यह पाप अधम
जीवन ज्यों हुआ अशुभकारी है.
चारो ओर महामारी है.

देखो सब पैगंबर चुप हैं
एक वायरस घूम रहा है

फैल रहा है महासंक्रमण
जिस जिसको यह चूम रहा है
अभी पराजित नहीं समर में
युद्ध अभी इससे जारी है.
चारो ओर महामारी है.

कैसा खौफनाक मंजर है
गलियां सूनी सड़कें सूनी
रमे हुए हैं अपने ही घर
खुद ही खुद सब लगाके धूनी
दूकानों पर माल नदारद
कैसी तो यह लाचारी है .
चारो ओर महामारी है.

किस प्रयोगशाला से निकले
ये कद्दावर जैव वायरस
चूस रहे हैं इंसानों का
अब तक का संचित जीवनरस
मास्क पहन कर घूम रहे यम
देखो किस-किस की बारी है.
चारो ओर महामारी है.

अस्त्र शस्त्र के बिना निरंतर
जारी अब यह विश्वयुद्ध है
जो वरदान हुआ करता था
अब वह ही विज्ञान क्रुद्ध है

कर लो जो बचाव संभव है
इसकी मुद्रा संहारी है .
चारो ओर महामारी है.

4

दुनिया न बन जाए कहीं बस आज की ताज़ा खबर

कैसा जिरहबख्तर पहन
फैला कोरोना का कहर
डर है बहुत आठो पहर.

खामोशियां हर ओर हैं
बीमारियों का शोर है
चेहरे यहां दिखते नहीं
यों मास्कमय यह भोर है

किसने यहां घोला जहर
डर है बहुत आठो पहर.

इसका न कोई रूप है
इसका न कुछ आकार है
यह है विकारों से भरा
यह विषों का आगार है

साँसें हैं जैसे लीज पर
जीवन है जैसे दर-ब-दर.

रेलें नहीं मेले नहीं
रिक्शे नहीं ठेले नहीं
जीवन की रेलपमेल में
ऐसे तो पल झेले नहीं

जीवन की गति अवरुद्ध है
गतिरुद्ध है सारा शहर.

कस्बे सभी सूबे सभी
डूबे हैं मंसूबे सभी
कैसी लहर यह बेरहम

सपने मगर ऊबे नहीं
है ग़ज़ल-सी यह ज़िन्दगी
खो गयी है जिसकी बहर.

कैसा समय कैसी सदी !
हर पल यहां पर त्रासदी
इक वायरस के कोप से
थम-सी गयी जीवन-नदी
दुनिया न बन जाए कहीं
बस आज की ताज़ा खबर .

फैला कोरोना का कहर
डर है बहुत आठो पहर.

5

इंसानों की दुनिया कितनी नश्वर है!!

मृत्यु उपत्यका कहीं न बन जाए यह देश.
घूम रहा है महासंक्रमण
बदले भेष.

इसके पाँव हजारों, लाखों बाहें हैं
इसकी मंजिल एक, हजारों राहें हैं
इसके मंसूबे हिंसक
मन में विद्वेष.

हाथ मिला ले किसे पकड़ ले नहीं पता
किसे बुखार जुकाम जकड़ ले नहीं पता
इसके लिए संत आखिर क्या
औ दरवेश!

महासंक्रमण की गति कितनी सत्वर है
इंसानों की दुनिया कितनी नश्वर है

नही मानता यह
हिटलर का भी आदेश.

रहो अकेले घर में अपनी मस्ती से
दूर रहो पर भीड़ भाड़ की बस्ती से
अगर बचोगे तभी
बचेगा अपना देश.
घूम रहा है महा संक्रमण बदले भेष.

6

सन्नाटे का यह छंद नया-नया सा है

यह महानगर की सुबह
तनिक अलसाई सी
खाली सड़कों पर
डोल रही तनहाई सी
फिर पेड़ों की शाखों पर कोयल कुहक उठी
कुदरत भी जैसे इठलाकर खुद चहक उठी.

कोलाहल जीवन का कुछ थमा-थमा सा है
सन्नाटे का यह छंद नया-नया सा है
सुन पड़ती ऐसे में आवाजें साफ साफ
वह शोरीलापन दिन का थमा-थमा सा है
यह कोविद से लड़ने की इकजुट तैयारी
यह महासंक्रमण से बचने की हुशियारी
सांसें ये यम की भेंट कहीं न चढ़ जाएं
जीवन की टहनी पर उम्मीदें पुलक उठीं.

यह कुदरत जिस पर नित प्रहार होते आए
नदियों तालों पर्वत पर पूँजी के साए
ये वन्य जन्तु हैं भक्ष्य बने जब से, तब से
दुनिया पर महा संक्रमण के बादल छाए
है महाप्रलय की वेला जैसे धिर आई

उच्छल सागर में डूब रहा ज्यों नौकाई
फरियाद सतत् जीने की कातर ख्वाहिश की
आंखों से टप-टप आंसू जैसी दुलक उठी.

7

भवा लॉकडाउन भवा लॉकडाउन

कोरोना के डर से भवा लॉकडाउन
पता लाग कौनौ बीमारी है संचरी
दवा जेकै अब्बौ कतौ नाय निकरी
ई मनइन से मनइन के बीचे मा फैले
कोरोना से दुनिया है बेहाल भइले
कैसे निकरिबै मजूरी के खातिर.
भवा लॉक डाउन भवा लॉक डाउन.

कल कारखानन का सबका है मारिस
गरीबन के किस्मत पै डाका है डारिस
ई सलकन्ते केहुका रहय नाही देये
नवा साल मा इहै तोहफा ई देये
छुआछूत फिर से है सबका नचाइस
भवा लॉक डाउन भवा लॉकडाउन.

जेनके रहा पइसा ओनहीं के राशन
मगर खाली पेटे चले नाही भाषण
बिना कामधंधा के नाही गुजारा
नही रोजमजुरिया के कौनौ सहारा
केतनौ के ई चूल्हा चौका बुझाइस.
भवा लॉक डाउन भवा लॉक डाउन.

सड़की पै निकरी तौ बरसावैं लाठी
मगर का करैं जेकरे लोटा न टाठी
पोटली उठायेन गदेलन का लइके
सबरे चलेन गोड़ देउतन का धइके

उबारैं प्रभू औ हरैं सबकै पीरा.
भवा लॉक डाउन भवा लॉक डाउन.

इहै अब अरज बा पहुंच जाई घर मा
गुजारा न होए हियां भइया डर मा
ई परदेस मा केहू तोहका न बूझे
बिमरिया हंकरिया मा केहू न पूछे
बचब जौ कोरोना से भुखिया से मरबै.
भवा लॉक डाउन भवा लॉक डाउन.

8

कोरोना कै मार भइया कब्बौ न भूले

जड़िया से उजड़े जमिनिया से उजड़े
सगरा सहरवा नगरिया से उजड़े
गरीबी कै मार भइया कब्बौ न भूले
कोरोना कै मार भइया कब्बौ न भूले.

कतहुं काम धंधा न रोटी औ पानी
मिली माटी मा भइया सारी जवानी
बिना काम के केसे पइसा जुहाई
ई चूल्हा जले कइसे केका बताई
बिना घर केरावा कहाँ से जुटौबै
ई राशन औ पानी कहाँ से जुहौबै
कही का ? मुसीबत ई कब्बौ न भूले
कोरोना कै मार भइया कब्बौ न भूले.

मजूरी धतूरी इहै हम करी थै
रोजाना कमाई से खर्चा भरी थै
मगर जब से बंदी भइस है सहर मा
न पइसा न कौड़ी मजूरी सहर मा

उर्वरित पान ३३ पर

ड्राइवर का नाम है यमराज और आपका OTP है... राम नाम सत्य है

अमन कुमार दुबे बी.कॉम. (द्वितीय वर्ष)

इस कोरोना ने तो हालत खराब कर रखी है। फिल्म में कोई खांस भी देता है तो मैं घबराकर अपना टीवी बंद कर देता हूं। कुछ भी टच करने के बाद साबुन से १० मिनट तक हाथ धोता हूं। फिर साबुन को १५ मिनट तक सैनिटाइजर से धोता हूं फिर सैनिटाइजर की बोतल पर कोलिन स्प्रे मारता हूं और बाद में कोलिन स्प्रे की बोतल को फिनाइल से धोता हूं। और जब इससे भी डर खत्म नहीं होता तो चाय में दूध की जगह फिनाइल डालकर पी जाता हूं ताकि पेट में अगर कोई वायरस गया हो तो वो फिनाइल पीने से मर जाए।

हालात ये है कि बाजार से नीचे दूध लेने भी जाना हो तो बीवी तिलक लगाकर ऐसे विदा करती है जैसे बॉर्डर पर जंग लड़ने जा रहा हूं। बेटा भी ऐसे देखता है जैसे उसका बाप मौत के कुएं में आंख पर पट्टी बांधकर मोटरसाइकल चलाने जा रहा हो। लिफ्ट में बटन दबाते वक्त उंगलियां ऐसे कांपती जैसे नालायक बच्चा अपना ऑनलाइन रिजल्ट चेक कर रहा हो।

ये सोच-सोचकर ही हालत खराब रहती है कि पता नहीं किस-किसने अपनी उंगली से लिफ्ट का बटन दबाया होगा। रास्ते में कुत्ते का सुसु भी कोरोना मरीज का थूक लगता है। दुकान पर दूध वाला थैली भी पकड़ाता है तो ऐसे डरते-डरते लेता हूं जैसे गांजा खरीद रहा हूं। डर लगता है उसका

कोरोना पर व्यंग

हाथ टच न हो जाए। दुकान पर किसी से कंधे भी टकरा जाए तो आंखों के सामने खुद के जनाजे के 3D Visuals आने लगते हैं। किसी से टक्कर होते ही लगता है कि अभी बजर बजेगा और आसमान से आवाज आएगी... बिग बॉस चाहते हैं कि आप धरती से अपना बोरिया मजूमदार सॉरी बोरिया बिस्तरा बांध लें। आपका भैंसा बुक कर दिया गया है, आपके ड्राइवर का नाम है यमराज और आपका OTP है... राम नाम सत्य है

आप देख रहे हैं एक तो पहले ही कोरोना की इतनी टेंशन है। हर वक्त डर लगा रहता है कि यार, बचेंगे भी के नहीं! सारा दिन आखों के सामने जवानी में किए पाप ही आते रहते हैं। ऐसा लगता है आसपास कोई हॉरर फिल्म चल रही है और मैं भी उसमें रोल प्ले कर रहा हूं मगर कुछ लोगों को इससे घंटा फर्क नहीं पड़ रहा है। ऐसा लगता है वो अलग ही प्लानेट में रह रहे हैं और उन्हें पता ही नहीं धरती पर क्या चल रहा है। कल ही मेरे पास रियल स्टेट वाले बंदे का फोन आया और सड़ी हुई आवाज में बोला, सर मैं नोएडा एक्सटेंशन से रिकू बोल रहा हूं। आप अपने लिए कोई फ्लैट सर्च कर रहे हैं। मैंने भिड़ते ही कहा, बेटा रिकू, मकान तो मैं बाद में देखूंगा। पहले तू ये बता मैं तुझे वहां आकर मारूं या फोन में घुसकर?

मतलब यहां बर्तन धो-धोकर मेरे हाथ छिले

पड़े हैं। पोछा मार-मारकर मेरी लोअर बैक में पेन हो रखा है। यहां नौकरी का पता नहीं, खुद का भी पता नहीं। २ महीने और लॉकडाउन चल गया तो किडनी बेचकर बच्चे के लिए ब्रेड खरीदनी पड़ेगी और तू चाह रहा है कि ऐसे टाइम मैं मकान खरीद लूं। और तुझे क्या लगता है कि मुझे फ्लैट देखने साइट पर आना हुआ तो मोदी जी मुझे मेरे घर की छत से एयरलिफ्ट करवा देंगे। मैं उन्हें फोन करके कहूंगा कि सर, फ्लैट देखने जाना है। जरा एक पवनहंस हेलिकॉप्टर भिजवा दो और वो पलटकर कहेंगे बेटा हेलिकॉप्टर क्यों, तुम नीचे उतरो मैं तुम्हारी गली में राफेल लैंड करवा रहा हूं। नीचे उतरो, खुद राजनाथ जी तुम्हें पिक करने आ रहे हैं।

माना कि फोन कर लोगों से पूछना तुम्हारा काम है, मगर तुम भी तो हमारी हालत समझो। ये पिछले सौ सालों का सबसे बड़ा संकट है। लोगों के पास खाने के लिए पैसे नहीं हैं। करने के लिए नौकरी नहीं है। हालत ये है कि आंधी से घर का दरवाज़ा भी खड़कता है तो लगता है फ्लैट खाली करवाने के लिए मकान मालिक गुंडे बुला लाया है और तुम मुझसे पूछ रहे हो कि क्या मैं ५० लाख का फ्लैट खरीदूंगा। मत करो भाई इतनी बेइज्जती। चाहो तो घर आकर भिगो के जूता मार लो। अगर मैंने कभी सड़क पर तुम्हारी गाड़ी के आगे गंदा कट मारा हो तो मुझे माफ कर दो। तुम कहो, तो मैं वीडियो कॉल पर तुम्हारे सामने मुर्गा भी बन जाता हूं। मगर भगवान के लिए ऐसे शर्मिंदा मत करो। अगर कुछ करना ही है तो इतना करो कि जब तक वह मकान नहीं बिक जाता मुझे वहां मुफ्त में रहने दो, बदले में तुम्हारी जगह लोगों को मकान खरीदने के लिए फोन मैं कर लिया करूंगा!

शेष पान 31 से

कहाँ से भला पेट बचन कै भरबै
कहाँ से उधारी दुकानी कै भरबै
ई धिक्कार दुत्कार कब्बौ न भूले
कोरोना कै मार भइया कब्बौ न भूले.

बतावा तूहीं अब कहां भागि जाई
भला कौनी बिल मा कहां हम लुकाई
गउना मा एकै खबर से जब से पाई
चिंता मा बाटी अमेठी मा माई
इहै सोचि के हम चले बिन सवारी
कबौ तौ पहुंच जाबै घर औ दुवारी
लचारी कै ई मार कब्बौ न भूले
कोरोना कै मार भइया कब्बौ न भूले.

बहुत जोर के भइया झटका लगा बा
न टेंटे मा पइसा न रोकड़ जमा बा
कहां जाइ लंगर सहर मा टटोली
सबै ठांव देखित है ठेला और ठेली
कइसै रही भवा देसवा बिराना
अकेलै मा लागइ सहर जेलखाना
अकेलै कै ई मार कब्बौ न भूले
कोरोना कै मार भइया कब्बौ न भूले.

कोरोना वायरस संक्रमण लक्षण और बचाव

विशाल यादव

बी.एस्सी. (द्वितीय वर्ष)

कोरोना वायरस (सीओवी) का संबंध वायरस के ऐसे परिवार से है जिसके संक्रमण से जुकाम से लेकर सांस लेने में तकलीफ जैसी समस्या हो सकती है। इस वायरस को पहले कभी नहीं देखा गया है। इस वायरस का संक्रमण दिसंबर में चीन के वुहान में शुरू हुआ था। डब्लूएचओ के मुताबिक बुखार, खांसी, सांस लेने में तकलीफ इसके लक्षण हैं। अब तक इस वायरस को फैलने से रोकने वाला कोई टीका नहीं बना है।

इसके संक्रमण के फलस्वरूप बुखार, जुकाम, सांस लेने में तकलीफ, नाक बहना और गले में खराश जैसी समस्याएं उत्पन्न होती हैं। यह वायरस एक व्यक्ति से दूसरे व्यक्ति में फैलता है। इसलिए इसे लेकर बहुत सावधानी बरती जा रही है। यह वायरस दिसंबर में सबसे पहले चीन में पकड़ में आया था। इसके दूसरे देशों में पहुंच जाने की आशंका जताई जा रही है।

कोरोना से मिलते-जुलते वायरस खांसी और छींक से गिरने वाली बूंदों के ज़रिए फैलते हैं। कोरोना वायरस अब चीन में उतनी तीव्र गति से नहीं फैल रहा है जितना दुनिया के अन्य देशों में फैल रहा है। कोविड १९ नाम का यह वायरस अब

तक ७० से ज़्यादा देशों में फैल चुका है। कोरोना के संक्रमण के बढ़ते खतरे को देखते हुए सावधानी बरतने की ज़रूरत है ताकि इसे फैलने से रोका जा सके।

क्या हैं इस बीमारी के लक्षण ?

कोवीड-19 / कोरोना वायरस में पहले

बुखार होता है। इसके बाद सूखी खांसी होती है और फिर एक हफ्ते बाद सांस लेने में परेशानी होने लगती है।

इन लक्षणों का हमेशा मतलब यह नहीं है कि आपको कोरोना वायरस का संक्रमण है। कोरोना वायरस के गंभीर मामलों में निमोनिया, सांस लेने में बहुत ज़्यादा परेशानी, किडनी फ़ेल

होना और यहां तक कि मौत भी हो सकती है। बुजुर्ग या जिन लोगों को पहले से अस्थमा, मधुमेह या हार्ट की बीमारी है उनके मामले में खतरा गंभीर हो सकता है। जुकाम और फ्लू में के वायरसों में भी इसी तरह के लक्षण पाए जाते हैं।

कोरोना वायरस का संक्रमण हो जाए तब ?:

- ♦ इस समय कोरोना वायरस का कोई इलाज नहीं है लेकिन इसमें बीमारी के लक्षण कम होने वाली दवाइयां दी जा सकती हैं।
- ♦ जब तक आप ठीक न हो जाएं, तब तक

प्रस्तावना : विश्व स्वास्थ्य संगठन (थकज) ने कोरोना वायरस को महामारी घोषित कर दिया है। कोरोना वायरस बहुत सूक्ष्म लेकिन प्रभावी वायरस है। कोरोना वायरस मानव के बाल की तुलना में ९०० गुना छोटा है, लेकिन कोरोना का संक्रमण दुनियाभर में तेजी से फ़ैल रहा है। कोरोना वायरस क्या है?:

आप दूसरों से अलग रहें।

- ♦ कोरोना वायरस के इलाज के लिए वैक्सीन विकसित करने पर काम चल रहा है।
- ♦ इस साल के अंत तक इंसानों पर इसका परीक्षण कर लिया जाएगा।
- ♦ कुछ अस्पताल एंटीवायरल दवा का भी परीक्षण कर रहे हैं।

क्या हैं इससे बचाव के उपाय ?:

- ♦ स्वास्थ्य मंत्रालय ने कोरोना वायरस से बचने के लिए दिशा-निर्देश जारी किए हैं।
- ♦ इनके मुताबिक हाथों को साबुन से धोना चाहिए। इल्टकोहल आधारित हैंड रब का इस्तेमाल भी किया जा सकता है।
- ♦ खांसते और छींकते समय नाक और मुंह रूमाल या टिशू पेपर से ढंककर रखें।
- ♦ जिन व्यक्तियों में कोल्ड और फ्लू के लक्षण हों, उनसे दूरी बनाकर रखें।
- ♦ अंडे और मांस के सेवन से बचें। जंगली जानवरों के संपर्क में आने से बचें।

मास्क कौन और कैसे पहनें ?:

- ♦ अगर आप स्वस्थ हैं तो आपको मास्क की जरूरत नहीं है।
- ♦ अगर आप किसी कोरोना वायरस से संक्रमित व्यक्ति की देखभाल कर रहे हैं, तो आपको मास्क पहनना होगा।
- ♦ जिन लोगों को बुखार, कफ या सांस में तकलीफ की शिकायत है, उन्हें मास्क पहनना चाहिए और तुरंत डॉक्टर के पास जाना चाहिए।

मास्क पहनने का तरीका :

- ♦ मास्क पर सामने से हाथ नहीं लगाना चाहिए।
- ♦ अगर हाथ लग जाए तो तुरंत हाथ धोना चाहिए।

- ♦ मास्क को ऐसे पहनना चाहिए कि आपकी नाक, मुंह और दाढ़ी का हिस्सा उससे ढंका रहे।
- ♦ मास्क उतारते वक्त भी मास्क की लास्टिक या फीता पकड़कर निकालना चाहिए, मास्क नहीं छूना चाहिए।
- ♦ हर रोज मास्क बदल दिया जाना चाहिए।

कोरोना का खतरा कैसा करें कम:

- ♦ कोरोना से मिलते-जुलते वायरस खांसी और छींक से गिरने वाली बूंदों के ज़रिए फैलते हैं।
- ♦ अपने हाथ अच्छी तरह धोएं। खांसते या छींकते वक्त अपना मुंह ढंक लें।
- ♦ हाथ साफ़ नहीं हो तो आंखों, नाक और मुंह को छूने बचें।
- ♦ कोरोना का संक्रमण फैलने से कैसे रोकें?
- ♦ सार्वजनिक वाहन जैसे बस, ट्रेन, ऑटो या टैक्सी से यात्रा न करें।
- ♦ घर में मेहमान न बुलाएं।
- ♦ घर का सामान किसी और से मंगाएं।
- ♦ ऑफ़िस, स्कूल या सार्वजनिक जगहों पर न जाएं।
- ♦ अगर आप और भी लोगों के साथ रह रहे हैं, तो ज़्यादा सतर्कता बरतें।
- ♦ अलग कमरे में रहें और साझा रसोई व बाथरूम को लगातार साफ़ करें।
- ♦ 14 दिनों तक ऐसा करते रहें ताकि संक्रमण का खतरा कम हो सके।
- ♦ अगर आप संक्रमित इलाके से आए हैं या किसी संक्रमित व्यक्ति के संपर्क में रहे हैं तो आपको अकेले रहने की सलाह दी जा सकती है। अतः घर पर रहें।

उपसंहार :

लगभग 18 साल पहले सार्स वायरस से भी ऐसा ही खतरा बना था। 2002-03 में सार्स की वजह से पूरी दुनिया में 700 से ज्यादा लोगों की मौत हुई थी। पूरी दुनिया में हजारों लोग इससे संक्रमित हुए थे। इसका असर आर्थिक गतिविधियों पर भी पड़ा था। कोरोना वायरस के बारे में अभी तक इस तरह के कोई प्रमाण नहीं मिले हैं कि कोरोना वायरस पार्सल, चिट्ठियों या खाने के ज़रिए फैलता है। कोरोना वायरस जैसे वायरस शरीर के बाहर बहुत ज़्यादा समय तक ज़िंदा नहीं रह सकते।

कोरोना वायरस को लेकर लोगों में एक अलग ही बेचैनी देखने को मिली है। मेडिकल

स्टोर्स में मास्क और सैनेटाइजर की कमी हो गई है, क्योंकि लोग तेजी से इन्हें खरीदने के लिए दौड़ रहे हैं।

विश्व स्वास्थ्य संगठन, पब्लिक हेल्थ इंग्लैंड और नेशनल हेल्थ सर्विस (एनएचएस) से प्राप्त सूचना के आधार पर हम आपको कोरोना वायरस से बचाव के तरीके बता रहे हैं। एयरपोर्ट पर यात्रियों की स्क्रीनिंग हो या फिर लैब में लोगों की जांच, सरकार ने कोरोना वायरस से निपटने के लिए कई तरह की तैयारी की है। इसके अलावा किसी भी तरह की अफवाह से बचने, खुद की सुरक्षा के लिए कुछ निर्देश जारी किए हैं जिससे कि कोरोना वायरस से निपटा जा सकता

कोरोना पर कविता (सर्वदामनपचौरी- रेखा भाटिया)

विश्वजीत सुशील नायक (संग्रहकर्ता)

बी.कॉम. (प्रथम वर्ष)

1

लो लिख दी कविता मैंने,
धरती पर आए दानव की
लिख दिया लेखनी से मैंने,
महामारी का काला परचम
मानव की कुछ भूलों से,
कैसे निकला मानव का दम।

संस्कारो को भूल गए और
पाश्चात्य को अपनाया
जो काम कभी करते थे हम,
उनको हमने बिसराया
कन्द, मूल, फल भूल गए हम,
लेग पीस हमें भाया
फिर कोरोना के चक्कर में,
हर कोई देखो पछताया।

यदि बढ़ानी है प्रतिरक्षा,
तो नित्य प्रति व्यायाम करो
हर घंटे साबुन से,
हाथो का स्नान जरूरी है
कोरोना से लड़ना है तो,
कर्फ्यू जाम जरूरी है।

और जरूरी है अपना पुरातन संस्कृति को
हाथ मिलाना छोड़ आज,

2

नमस्ते वाली रीति को
यदि बचना इससे है तो,
एक अनूठी ढाल जरूरी है
जब भी छींको, खांसो तुम,
मुंह पर रूमाल जरूरी है

कल रात सपने में आया कोरोना....
उसे देख जो मैं डरातो मुस्करा के बोला
मुझसे डरो ना...
उसने कहा- कितनी अच्छी है तुम्हारी संस्कृति।
चूमते, न गले लगाते
दोनों हाथ जोड़ कर वो स्वागत करते,
मुझसे डरो ना..
कहां से सीखा तुमने ??

रूम स्प्रे, बॉडी स्प्रे,
पहले तो तुम धूप,

दीप कपूर अगरबत्ती, लोभान जलाते
वही करो ना,
मुझसे डरो ना...

शुरू से तुम्हें सिखाया गया

अच्छे से हाथ पैर धोकर घर में घुसो,
मत भूलो अपनी संस्कृति

वही करो ना
मुझसे डरो ना...
उसने कहा सादा भोजन उच्च विचार
यही तो है तुम्हारे संस्कार।
उन्हें छोड़ जंक फूड फ़ास्ट फूड के चक्कर में पड़ो ना
मुझसे डरो ना...
उसने कहा शुरू से ही जानवरों को पाला-पोसा
प्यार दिया
रक्षण की है तुम्हारी संस्कृति, उनका भक्षण करो ना
मुझसे डरो ना
कल रात मेरे सपने में आया कोरोना
बोला मुझसे डरो ना

3

सब कुछ बदल रहा,
इंसान बदल रहे,
मुस्कराहटें बदल रही,
प्रकृति करवट बदल रही!
फिज़ाओं में रंग भर रहे,
निखर चमन खिल रहा,
नई कोपलों जन्मी हैं,
प्रकृति करवट बदल रही!
भोर में चमक बढ़ रही,
धुंध भी छंट रही,
खग गीत गूंज रहे,
प्रकृति करवट बदल रही!

आर्द्रता संग भीगे नयन,
माथे पर चिंता की सलवटें,
कुछ अनजाना डर मन लिए,

प्रकृति करवट बदल रही!

सोचा इंसान ने जीत लिया जहान,
जानवर मान लजीज लिए प्राण,
प्रदूषण जल नभ वातावरण में,
प्रकृति करवट बदल रही!
कर्तव्यविमूढ़ निर्दयी इंसान,
बने रहे अज्ञानी अनजान,
किया मां धरती को अस्वस्थ,
प्रकृति करवट बदल रही!
हथियार, तकनीकी की होड़,
आज धरा है यहीं बेबस,
रंग, जाति, धर्म विवश,
प्रकृति करवट बदल रही!
कोरोना कहर बन टूटा,
एक अबूझ पहेली-सी,
आज बन गई प्रकृति,
प्रकृति करवट बदल रही!
अब तक जो भूले-भटके,
घर बैठो सोचो बन सपूत,
सबक ले लो ये प्रलय नहीं,
प्रकृति करवट बदल रही!
उदार प्रकृति मां है सबकी,
नभ, जल, थल, चर संतान उसकी,
विवेक रखो वक्त बदलेगा,
प्रकृति करवट बदल रही.

सावधान रहिये कोरोना से खुद के लिए कम अपनो के लिए ज्यादा

गणेश पिपरवार, बी.सी.ए. (तृतीय वर्ष)

ना तुम जल्दी ऑफिस जाना,
ना तुम देर से घर आना,
घर से ही काम कर काम चलाना !

सुबह मैं देर तक सोती रहूँ,
चाय बना तुम करना सूरज का स्वागत,
चिड़ियों को दाना डाल पानी रखना,
मुझे जगाने की प्यार से कोशिश करना !

घड़ी की सुइयां छेड़ेंगी हर सुबह,
लंबी रातों से उकता हर रोज़ सबरे,
अलार्म बंद कर भूल जाना उठाना,
सपनों की बतिया दोपहरी में सुनाना !

पुरानी तस्वीरों का खोल पिटारा,
यादों में उलझ करेंगे हिसाब,
चलो गलतियों की मांगे माफ़ी,
आनेवाली यादें बनाएं खूबसूरत !

उल्टी गंगा बहाएं घर बना गढ़,
आधे-आधे बांट लें अधिकार,
आधे कर्तव्य निभाएं एकदूजे के,
अर्द्धनारीश्वर बन पूरक दूजे के !

थोड़े तुम थोड़ा मैं बदलूंगी,
बाहरी हवा खतरनाक है,
भीतर की हवा प्राणवायु,
जीतना है जंग शुद्ध रख इसे !

सुनो अब तक घर मैंने संभाला,
अनिश्चित समय काल है अभी,
घर में मेहमान नहीं साथी बनोगे,
पुरानी उलझनें फिर कभी सही !

चलो घर बैठे रिश्ते निभाते हैं,
पुराने रिश्ते नए समझ अपनाएं,
कोरोना के कहर से बचाकर,
एक मौका मिला है सदुपयोग करें !

जोड़ हृदय से हृदय के रिश्ते,
हमारे रसायन को दें नई संज्ञा,
जोड़ें रिश्ते प्रकृति से, अपनों से,
भीतर प्रकाश से जो भूले हम !

कलयुग का कदापि अंत हो रहा,
इस तरह सतयुग का करें शुभारंभ,
सुधार कलयुगी गलतियां जो की थी,
रिश्तों से साकार भविष्य करें सृजन

■■■■■

English

Dr. Prafulkumar P. Vaidhya

"WISH"

The weeks go by, the fourth, the fifth,
And normalcy's become a myth.
I want to hug, I want to hold,
I want this deadly scourge controlled.
I want to walk amidst a crowd.
I want to lift this morbid shroud.
I sit, sequestered in my home,
And yearn to mingle, travel, roam.
My energy is out of whack - I want my normal problems back.

ERIKA FINE Brookline, Mass.

Impact of Lockdown on Education

Yogita R. Sonare

M.F.D Final year

The mostly worst thing hit by these pandemic was the future of the students around the nation as the educational institutions were closed. The schools of our country, which have over 260 million students, have been shut since March 2020. In some states now, the schools are being opened up for higher and the lower classes, but on the whole country schools have been shut for almost a year. During this period, two kinds of efforts have been made to continue with the education of students online education and classes held in local areas in the open. In brief, neither of these efforts has been adequate to compensate for the shut schools.

Online education seems fundamentally ineffective. Not only because the vast majority of our students do not have resources to access online education, but also because the intrinsic nature of education and the learning of children, is such that it requires teachers and students to be in close proximity with real social interaction. This is not the place to go into the details of the inefficacy of online education. However, the pandemic-driven enthusiasm for online education very quickly waned through last year, as the reality of its inefficacy hit home to all those involved with school education.

Realizing the importance of continuing educational engagement with children, while also recognizing the

inefficacy of online classes, many state governments did a good job of trying to organize classes in the open, in the very neighborhoods where children resided. Large numbers of government school teachers made this happen, with exemplary dedication. Such mohalla classes were not in any way increasing the risk of infection amongst those children, because the children were anyhow intermingling, given they were residing in the same neighborhood.

The loss of learning is of two kinds. First, what they should have learnt during this period, that is, in 2020-21. Second, what they have forgotten from what they knew when the schools closed, which was, March 2020. The first kind of loss of learning is very obvious. If a child is currently in class IV and has not gone to any classes for the entire year, she has not achieved whatever was the learning goal for Class IV. The second kind of loss of learning, let us call it academic regression, is not as obvious but once we pay attention to it, it is unsurprising. In essence, for example, that same Class IV child, not having gone to classes for the entire year, has actually lost touch with whatever he/she had learnt in class III. And therefore, has forgotten much of that learning. This phenomenon of 'academic regression' is much researched in the context of similar forgetting of learning during summer vacations, often called

Continue on page 43

The Financial Loss By Covid-19

Rakshit S. Mahajan

M.F.D Final year

The virus started from the capital city of China "Wuhan". How the virus came in existence was unknown. Due to migration of people from countries to countries, the spread of virus got increased and was at the peak of spread all over the globe. All countries were stressed due to the new unknown virus and its rapid spread. Some countries announced lockdown, as the number of increasing cases took the sudden flight. There was no vaccination to the virus because its strain was totally new to our globe and researchers, chemist and scientist was at their full potential to develop the vaccine,

"24/03/2020" the date nobody can forget, nationwide lockdown was announced by our honorable PM. Narendra Modi ji. The government of India conformed first case of covid-19 disease on 30 January in the state of Kerala, when a university student from Wuhan travelled back to the state. The cases of covid-19 were rising sprightly with the no. of increasing mortality. Everyone was shocked and disturbed due to sudden announcement of lockdown. All the services and shops were closed except pharmacies, hospitals banks grocery shops and other essential services. All commercial and private establishments were closed and the work from home system was allotted so nobody could go out but still be on the financial track. Along with these all gaming, training and research institution

was suspended. With factories and work place shut down, millions of migrant workers have to deal with loss of income, food shortage and uncertain about their future.

Off all countries The India was the country which was going financially unstable. Due to this funding link were made by the government official for donation where peoples from the nation could donate the amount they wish which helped the lower class peoples doctors nurses and the police officials. Major companies in India such as Larsen & Toubro, Bharat Forge, UltraTech Cement, Grasim Industries, Aditya Birla Group, BHEL and Tata Motors have temporarily suspended or significantly reduced operations. Young startups have been impacted as funding has fallen. Fast-moving consumer goods companies in the country have significantly reduced operations and are focusing on essentials. Stock markets in India posted their worst loses in history on 23 March 2020. However, on 25 March, one day after a complete 21-day lockdown was announced by the Prime Minister, SENSEX and NIFTY posted their biggest gains in 11 years.

The Government of India announced a variety of make the situation "from food secure and extra Aunds for healthcare and for the stato sem related incentives and tax deadline extensions On 26 March a number

of economic relief measures for the poor were announced. The next day the Reserve Bank of India also announced a number of measures which would support the country's Financial system. The World Bank and Asian Development Bank approved to India to tackle the coronavirus pandemic. The finding links were made by the government official for donation where peoples from the nation could donate the amount they wish which helped the lower class peoples doctors nurses and the police officials. The donations were made with the apps like G-pay, Phone pay and RTGS methods.

Contribution from the people around the nation and the states from the rich,

middle and lower classes helped our country and then yes our nation India was again fighting back up to its full potential and the top scientist and chemists were power packed again to develop the vaccine needed to step on these pandemics. Each and every penny counted and these were the time to be on the track again. As the fourth phase of the coronavirus disease necessitated nationwide lockdown ended. Unlock was announced in the phased manner from June 1/2020. With respect to the financial crisis, Most transport services were been allowed and offices and shops have been permitted to reopen, with proper rules being followed.

■■■■

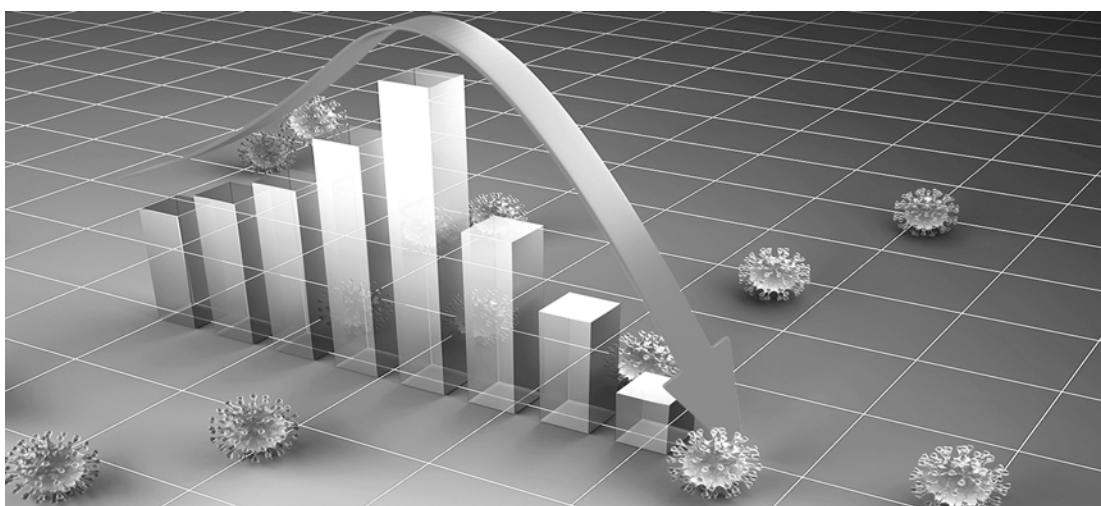
Continue From page 41

"summer slide"

Now slowly each and every thing is back on the track again with the full potential and we must follow the rules imposed by the government as it is for us and we together build our nation as one. We are the nation and nation is us. As there is a quote that Rome was not built in a day we

will also take some time to move totally out of these pandemic. Its responsibility of each and every human being to take care of themselves and one another by properly following the rules and guidelines issued. I request each and every one to please wear the mask and do use sanitizers in public places as it will save you and the nation and our beautiful world.

■■■■

Impact of Covid-19 on Education System

Sangita Shakti Samant

B.C.A- II (Sem-III)

As we all know that, in late 2019, a Coronavirus was detected in Wuhan city of China, which gave rise to the disastrous pandemic that is still rampant today. Initially, the districts were put under lockdown, which then extended to cities and then eventually whole countries.

Before the Covid-19 pandemic, all the things were going smoothly, such as students were physically attending their classes by going to schools or colleges, company employees were doing their work by going to office and so on. But after the rise of this disaster pandemic (Covid-19) all the things have been changed such as the impact of Covid-19 pandemic is observed in every sector around the world. But one of the greatest impact of COVID-19 is on education sector of the country. Because during this pandemic, it has created a very bad effect on student's life. Around 32 crore learners stopped to move schools / colleges, as all educational activities halted in our country and it was continued for 4-5 months. Due to which most of the students got depressed by

taking the stress for their carrier.

By looking all this, the outbreak of COVID-19 pandemic has advised to all, that this changes are unavoidable. So, for this, education system has decided to work on new platform and with new techniques which have not been used before that is online education. Because most of these generations are using digital gadgets with the fastest mobile network. And actually, this online education has provided a great change for the students during this crisis.

From the last few months, students are attending online classes through digital platforms which included Zoom, Microsoft Teams, skype etc which helped in fullest way by providing support to new digitalization skills to teachers and students.

Therefore, in this time of crisis, a well-rounded and effective educational practice is what we needed for the capacity-building of young minds, because education is the most powerful weapon which you can use to change the world.

■■■■■

Impact of Covid-19 on People's Livelihood, Health and Economy

Sameer Sheikh

B.Sc.-IT-II (SEM –III)

The covid-19 pandemic has led to a dramatic loss of human worldwide and presents a challenge to public health and the world of work

The economic and social disruption caused by pandemic is devastating. Covid-19 has rapidly affected our day to day life, businesses, disrupted the World Trade, Education and Movements most of the countries have slowed down their manufacturing of products and million of enterprises face and existential threats.

This pandemic has affected thousands of people who are either sick or are being killed due to the spread of this disease. Without the means to earn an income during lockdown many are unable to feed themselves and their families.

The various industries and sectors are affected by the cause of this disease these include travel and tourism information and electronic industry and education sector and many more.

I) Travel and Tourism: One of the biggest hit and profitable industries this sector has high probability of suffering since

people are unlikely to travel for leisure it will impact the inflow of tourists in all the countries reducing the money flow in this sector.

II) Information and Electronic Industry: The significant weakness in the IT industry is facing now is due to the fall in the economy, as a lot of companies are forced to ask their employees to work from home. Due to this, there is a massive loss in opportunity for many companies who have international dealers.

III) Education Sector : The covid-19 pandemic has affected the education system worldwide leading to total closure of schools and colleges. Initially online classes felt better but after a month came to know that there are a lot of disadvantages as students cannot sit in front of screen for longer duration. Some students don't have mobile phones to continue their classes as followed some were facing network issues.

Keeping in mind the above information we must practice social distancing and take all the precautions and ensure that our "new normal" is better one.

■■■■■

COVID-19 : Impact on Education

Omkar G. Waichal

B.Sc.(IT)-I (Sem- I)

Coronavirus is a large family of viruses that are known to cause illness ranging from the common cold to more severe disease such as Middle East Respiratory Syndrome(MERS) and Severe Acute Respiratory Syndrome(SARS). A novel coronavirus was identified in 2019 in Wuhan, China.

Since the covid-19 pandemic has disrupted the normal lifestyle of people across the globe, the virtual world has come to the rescue. Student and teachers also have their own struggle while accessing these online platform. Due to financial constraints, student are not able to access the internet and are devoid of electronic gadgets and laptop, phone or computer or even radio and TV. Those student who have facilities to attend to online classes face barriers in term of unavailability of physical space which is equally applicable to teachers who are supposed to conduct online classes from their home.

Envisioned in the constitution of India is the aim of providing equality of education opportunities to all citizens irrespective of caste, class, gender and religion. Article 29 provides for equal

access to educational institution maintained by the state without discrimination on ground only by religion, race, caste, language or any of them. All the efforts of the government to facilitate education process during the pandemic draws attention to the fact that the public/ government education system and low fee of private school or affordable private school, are out of the purview of government initiative of online education.

E-classis immensely helpful in these times of lockdown and restriction. The teaching-learning activities are conducted successfully. The student believe offline classes are better but they are comfortable with e-class also. The network issues are a major problem in smooth conduction of classes. The e-class helped to continue the teaching, learning activities during restrictions because of COVID-19 pandemic. Students are satisfied by the teacher way of delivering lecture. The student felt, online classes are almost similar to offline classes. The main hindrance in e-class was internet connection. The safety practices such as wearing a mask, frequently hand wash and maintaining physical distance as these measure can help to defeat this global pandemic.

Impact of COVID-19 on people's Livelihoods, Health and Food Systems

Mr. Shreeyash S. Upparwar

M.C.A.-I (Sem-I)

Joint statement by ILO, FAO, IFAD and WHO

The COVID-19 pandemic has led to a dramatic loss of human life worldwide and presents an unprecedented challenge to public health, food systems and the world of work. The economic and social disruption caused by the pandemic is devastating: tens of millions of people are at risk of falling into extreme poverty, while the number of undernourished people, currently estimated at nearly 690 million, could increase by up to 132 million by the end of the year.

Millions of enterprises face an existential threat. Nearly half of the world's 3.3 billion global workforce are at risk of losing their livelihoods. Informal economy workers are particularly vulnerable because the majority lack social protection and access to quality health care and have lost access to productive assets. Without the means to earn an income during lockdowns, many are unable to feed themselves and their families. For most, no income means no food, or, at best, less food and less nutritious food.

Don't forget about the impact of COVID-19 on the rural poor and on food security

The pandemic has been affecting the entire food system and has laid bare its fragility. Border closures, trade restrictions and confinement measures have been preventing farmers from accessing markets, including for buying inputs and selling their produce, and agricultural workers from harvesting crops, thus disrupting domestic and international food supply chains and reducing access to healthy, safe and diverse diets. The pandemic has decimated jobs and placed millions of livelihoods at risk. As breadwinners lose jobs, fall ill and die, the food security and nutrition of millions of women and men are under threat, with those in low-income countries, particularly the most marginalized populations, which include small-scale farmers and indigenous peoples, being hardest hit.

Millions of agricultural workers – wages and self-employed – while feeding the world, regularly face high levels of

working poverty, malnutrition and poor health, and suffer from a lack of safety and labour protection as well as other types of abuse. With low and irregular incomes and a lack of social support, many of them are spurred to continue working, often in unsafe conditions, thus exposing themselves and their families to additional risks. Further, when experiencing income losses, they may resort to negative coping strategies, such as distress sale of assets, predatory loans or child labour. Migrant agricultural workers are particularly vulnerable, because they face risks in their transport, working and living conditions and struggle to access support measures put in place by governments. Guaranteeing the safety and health of all agri-food workers – from primary producers to those involved in food processing, transport and retail, including street food vendors – as well as better incomes and protection, will be critical to saving lives and protecting public health, people's livelihoods and food security.

In the COVID-19 crisis food security, public health, and employment and labour issues, in particular workers' health and safety, converge. Adhering to workplace safety and health practices and ensuring access to decent work and the protection of labour rights in all industries will be crucial in addressing the human dimension of the crisis. Immediate and purposeful action to save lives and livelihoods should

include extending social protection towards universal health coverage and income support for those most affected. These include workers in the informal economy and in poorly protected and low-paid jobs, including youth, older workers, and migrants. Particular attention must be paid to the situation of women, who are over-represented in low-paid jobs and care roles. Different forms of support are key, including cash transfers, child allowances and healthy school meals, shelter and food relief initiatives, support for employment retention and recovery, and financial relief for businesses, including micro, small and medium-sized enterprises. In designing and implementing such measures it is essential that governments work closely with employers and workers.

Countries dealing with existing humanitarian crises or emergencies are particularly exposed to the effects of COVID-19. Responding swiftly to the pandemic, while ensuring that humanitarian and recovery assistance reaches those most in need, is critical.

We must rethink the future of our environment and tackle climate change and environmental degradation with ambition and urgency. Only then can we protect the health, livelihoods, food security and nutrition of all people, and ensure that our 'new normal' is a better one.

■ ■ ■ ■

Migrant Workers: COVID-19 Lockdown Experiences and Implications

Miss. Tajnin sheikh

MCM-II (Sem-I)

Following the outbreak of the COVID-19 pandemic, a sudden proclamation of the national lockdown (24 March to 31 May), the first phase for 21 days, extended for 19 days, further extended for 15 days and extended again for 15 days starting May 18, to break the chain of transmission of the coronavirus caused panic among millions of migrant workers in India's big cities.⁷ As the announcement of lockdown with a notice of less than 4 hours spread, migrant workers were rendered instantly without work. Panic-stricken workers arrived at bus stops and highways in large crowds hoping to reach their distant rural homes. The point of the lockdown measure was to initiate 'social distancing' to prevent the spread of infection. But there was no way that the migrant workers could fulfil those conditions in their temporary, cramped urban homes without work, income or social protection. Their response to the directive for preventive confinement over the next days and weeks exposed the insecurity, uncertainty and precarity of their life and circumstances. At present, 400 million workers in the informal economy, constituting 90 per cent of India's workforce, are at risk of falling deeper into poverty. Outraged by the condition of the migrant workers, public policy academics have described the COVID-19 lockdown as 'the choice between virus and starvation' (Chen, 2020).

On 14 April, according to an IMF blog, the quarantine and social distancing practices, the 'Great Lockdown', had led to a massive collapse in all economic activities, 'the worst economic downturn since the great depression' (Gopinath, 2020). According to a Centre for Monitoring Indian Economy (CMIE) report, India's lockdown order led to a jump in unemployment rate from 21 per cent to 26 per cent in mid-April and a weekly decline in labour market participation (The Economic Times, 2020, April 29). CMIE data show that the unemployment rate increased from 7.03 per cent in May 2019 to 23.98 per cent on 2 May 2020 (Centre for Monitoring of Indian Economy [CMIE], 2020). Following the lockdown, millions of workers left from industries such as retail, construction, textile, tourism and leather. On 26 March, Surendra Pandey walked 110 km to his home when the plywood factory in Lucknow, in the northern state of Uttar Pradesh, downed shutters. There was no transport available, he told press reporters, and kind people helped him with water and food during his interstate travel. At this point, India had only 600 confirmed coronavirus cases and 13 deaths (Sharma & Khanna, 2020). A 39-year-old manual worker from the industrial town Surat in the Western state of Gujarat, also walking back home with his 15-year-old son, told reporters that he would have

to borrow money to survive (Sharma & Khanna, 2020).

According to trade union reports, 60,000—70,000 people, mainly in domestic service and construction work, left the state of Gujarat for their home state, neighbouring Rajasthan, within days after the lockdown order (Sharma & Khanna, 2020). From New Delhi, men, women and children walked to neighbouring Uttar Pradesh. On 27 March, a man working as a welder left the southern state and information technology (IT) hub, Bangalore, to walk home, an impossible 800 km to Rajasthan. Reporters found him in Tumkur, 70 km away, where he had reached in 18 hours on foot (Nagaraj & Srivastava, 2020). Another Reuters story, carried on 21 April, described how a group of 50 construction workers, women and men with small children, walked from the national capital, Delhi, after lockdown, on the midnight of March 24, to their village in drought-affected Bundelkhand in the state of Madhya Pradesh, a distance of nearly 500 km. They reached their village after walking and taking lifts from the occasional truck carrying essential goods. On their journey, they were pushed by the police to keep walking and not stop or gather anywhere (Pal & Siddiqui, 2020). Seasonal labourers in agriculture travel hundreds of kilometres on established routes. In a heartrending episode, a 12-year-old tribal girl, who had migrated with a group of women and men from Chhattisgarh to Telangana for chilli harvest, died of dehydration on the way as the group walked back home (Verma, 2020). Scheduled tribes are among the poorest communities in India who migrate seasonally for agricultural work. As India

moves into lockdown Phase 3 from the first week of May, stories of terrible ordeals and desperate journeys keep coming, with migrant workers with children walking, cycling and riding on concrete mixer trucks (Scroll, 2020, May 2). The latest traumatic incident is the death of 16 migrant workers who were crushed to death by a goods train as they fell asleep exhausted on a railway track after walking for kilometres (Banerjee & Mahale, 2020).

Migrants began fleeing the cities out of fear of COVID-19 infection. They left on foot due to transport lockdown. As the period of lockdown kept increasing, 160 The International Journal of Community and Social Development 2(2) migrants preferred to leave for rural homes because they lacked the economic means to support themselves and self-isolate in urban areas. The initial government response to prevent migrant movement towards their homes was informed by the fear that they would carry the contagious coronavirus to their hometowns and villages leading to community transmission of the COVID-19. Thus, migrants were not allowed to leave the city. When the Government of India (GOI) went to the Supreme Court to clarify why migrants could not leave their destination cities, the Apex Court had asked the central government to ensure the provision of food, water and shelter for the migrants (Bindra & Sharma, 2020). Health experts had questioned the assumption that most migrants were likely to be COVID-positive (Bindra & Sharma, 2020). Later, the state governments were tasked with the responsibility of arranging quarantine for all returning migrants and providing them with health services if required. On 23 April,

news reports estimated that 34 per cent of all COVID-positive cases (out of 4,281 cases from 284 districts) were from the 31 high in-migration districts in the country, based on the economic survey of 2016–17 (Kaushik, 2020).

When some of the migrants managed to reach their villages/hometowns in extreme harsh conditions, walking for hundreds of kilometres, they were placed under home quarantine or put in quarantine centres under deplorable conditions. According to estimates by Research and Information System for Developing Countries and based on NSSO data, 4–6 million people are waiting to return to Uttar Pradesh, 1.8–2.8 million to Bihar, 700,000–1 million to Rajasthan and 600,000–900,000 to Madhya Pradesh (Singh & Magazine, 2020). This is close to 8 million people. A migrant worker returning home from Ahmedabad to Banswara in Rajasthan, a distance of 240 km, after walking 90 km and hitching rides for the rest told a news magazine about how villagers continued to be suspicious despite the fact that he had tested negative for COVID-19 and was maintaining the required 14-day quarantine. He also mentioned how many lacked the means to self-quarantine in the village (Ghosh, 2020). The village head of Saraiya block in Muzaffarpur district of Bihar describes, ‘in my village school building, 14 migrants have been quarantined for last three days, but the building has no window, toilet, door or bed’ (Tewary, 2020).

A similar situation of insanitary conditions was reported from other areas. Many migrant workers belonging to socially deprived communities faced discrimina-

tion. A family in a Bihar village where a migrant worker had returned were not allowed to access their own food stores and take water from the communal hand pump and were forced to depend on water used by cattle (Agrawal, 2020). The return of migrant workers has led to social tensions in many states, and reports of violent clashes among villagers have come up from many places. A youth was beaten to death in Madhaul village in Sitamarhi district on 29 March 2020, after he alleged that two migrant workers had returned to the village from Mumbai without taking any tests. In another incident, angry villagers in Jehanabad district of Bihar assaulted a team of officials who had gone to a village to detain migrant workers and put them in a quarantine centre (Manoj, 2020).

Why did the corona pandemic that requires a health and humanitarian response become an issue of policing or ‘community surveillance’? Some observers are viewing this as the marriage of the spheres of ‘welfare’ and ‘repression’:

the public health crisis has provoked the imposition of the “state of emergency”. Security forces are commanded onto the streets as agents of welfare. Police are mobilized as the protectors of public health, the enforcers of social distancing. States are justifying intensified surveillance as a public safety measure. (Bhattacharya & Dale, 2020)

Such a situation prompted the UN High Commissioner for Human Rights to warn that flouting the rule of law in the name of fighting the pandemic risks sparking a ‘human rights disaster’. There have

been reports from different regions that security forces have been using excessive force to make people abide by the lockdowns and curfews, she said, 'such violations have often been committed against people belonging to the poorest and most vulnerable segments of the population'. Health systems in many migrant home states are poor, and some migrants could be asymptomatic carriers of the virus. But none of these factors are dependent on the migrants' own actions. Yet, the blame for contracting the disease and the responsibility for doing something about it seems to be overwhelmingly borne by the migrants themselves. Questions need to be asked about the manner in which pandemic communication has been misdirected towards hate and stigma and has been further warped by infodemic on social media (Sengupta, 2020; UN News, 2020). Community surveillance is merging into vigilantism and violence (Agrawal, 2020), putting the migrant in an anxious and complicated situation.

Lack of work has also pushed several thousand migrant workers to the edge of starvation, sparking protests. In Gujarat, in the second such incident in the last 10 days, more than 2,500 workers in Surat took to the streets late on April 10, Friday, demanding wages, food and permission to return to their home states of Odisha, Uttar Pradesh and Bihar (Langa, 2020). Besides,

a shelter home in Delhi's Kashmere Gate was set on fire on Saturday, allegedly by migrant workers who lived there, a day after they had a fight with the staff over food (Singh-Sengar, 2020). Daily wage earners or those working on piece-rate wages, with their meagre income, do not have the capacity to stay at the destination without work. SalimBaig was stopped by police in Delhi as he tried to walk home with a group to Moradabad and was taken to a shelter home (Sinha, 2020). There, conditions worsened, and he had to stay on one meal after the residents started pelting stones and set the place on fire. Angry volunteers abused the inmates and refused to give them food. They were afraid they would have to sleep outdoors near 'dumpsters and animals'. Soon after the announcement of the extension of the lockdown, in Mumbai, a false rumour about a special train sent thousands of migrants to a suburban train station, creating a riot situation (Miglani& Jain, 2020). These situations underscore not just shortcomings of emergency measures and unpreparedness of local administration but also the challenges of providing relief to millions of unprotected informal workers with no means of subsistence, no homes to practise distancing and receiving confusing information and communication about the ongoing situation, as the COVID-19 lockdown was extended with no end date in sight.

■■■■

COVID-19 Impact on Students' Life during the Lockdown

Anup Shah

M.C.A –III year

Hi everyone,

I'm a college student and currently doing my Post graduation from Sardar Patel Mahavidyalaya, being a student I'm here to share my experience among you all about what I had been through the lockdown period and most of the students who are reading this could relate with me and with my article.

During this coronavirus phase as a student there are a lot of advantages and even disadvantages too...

At first I was couldn't able to understand that what is happening , getting news from everywhere that some deadly virus has come and because of that people are getting infected and there were too much of fears around us and meanwhile I got to know that our college suddenly closed due to the virus and the order from the higher authorities to get shutdown and then real struggle had started like, I was initially happy about the virus and even curious because there was a lockdown all over India which I heard for the very first time in my life, there were no schools and colleges, I had an ash life initially enjoying all the day with playing games, watching movies right from the morning to the night. No worries about going to college, No need to wake up early and rush for college, No need to study No assignments and one of the best feelings ever that there were NO EXAMS.

But gradually getting realized how life has become from what to WHAT!

At once, an instant of time, I thought there was no movie for me to watch, waiting for the unlocking situation to meet friends and relatives. Still, things are not settled to meet the friends and relatives. Packed inside my own home which has become a type of jail situation where I can't go outside and if I would there are police like jailers and they are waiting outside for me to come...

Slowly started taking online classes after some time in the lockdown period onwards. Initially Online classes feel better. Sitting in the actual class physically is so different than taking the class just sitting in the room. On one hand there is a mobile where the class has been going on and, on another hand, there are some snacks, that was a theatre kind of feeling which I was getting during online classes.

Where there was a complete change in the situation of the class's atmosphere. After a month I came to know that there are lots of disadvantages and advantages to this type of education. Finally came to know that this virus is not a blessing to students but a foreshadow of the student's further life to adjust the Online mode of education. The shift in education is totally different from all my education career. This type of online course is seen in Software Engineers attending from home. Taking

time to adjust in college courses.

Positive aspects of covid-19 lockdown on students' life:

As a student, I can say there were a lot of advantages for students that they can use their quality time in studying and the other activities in which they are interested like I spend my pandemic time by learning new programming languages which I didn't get time to learn during my daily routines.

The best part of my lockdown period and even for the others too, is that I spend my quality time with my family and especially with my grandparents as there was ample time to spend. Most of the others would have helped your mom's in her daily household work, like I did by giving her a helping hand in some of her works.

Moreover, everyone is working from home. There is no need to step out of the house and meet with relatives. You can pick up the phone and call them and talk with them to build more family relations.

Watching a movie along with the family and enjoying it can only happen now at this time. Spend time with parents and explain career planning views and brainstorm them for stepping towards a proper future path.

Negative aspects of covid-19 lockdown on students' life:

As you all know that there are always two sides of a single coin, there were also so many students for them the lockdown was not a good phase like most of the students went for other cities for their studies like I have a friend who was in pune

during the lockdown and he got stuck there. I was in my home but still I could feel his condition and how it feels to be stuck somewhere else which is far away from home.

During the time when I was doing my classes from home on my laptop but there were also some students who didn't have a laptop or a proper phone, and some were facing the network issues because not every student belongs from an urban area like me, that was also a challenge that those students faced. Also, Online classes, the adoption rate is around 50-60% whereas in the classroom the adoption was around 80-90%. Online classes affect the eyes of the students due to long hours in front of the blue screen.

Small children like the playschool and the primary grades must not have this type of class because they have low concentration power, and these small kids do not have the ability to sit for a longer time in front of the blue screen.

Surely there are lots of disadvantageous factors like there are no exams; students are being given marks by the internals. This may impact their career in the future. These factors are going to be a foreshadow to the child's further life. On this note, I want to say that students are missing the days in the schools and colleges. Hoping the government takes good decisions on education with clear instructions as early as possible to avoid the situations that occurred by Covid-19 pandemic..

■■■■■

Mental Health and Psychological Impact of COVID-19 Pandemic

Darshan Ramesh Agrawal

M.C.A.-III

This Pandemic was so cruel for all of us. Have you ever thought what people during the lockdown and even now are going through?

If yes then we are on the same page. Mental health is an issue that we are talking about nowadays. Because covid-19 has already given us so much stress and that surely affects all of us somehow. This is about Psychological stress that people are going through or have faced during lockdown. Due to quarantine, isolation or hospitalisation these individuals could not be present at the time of death or attend funerals. Several individuals described they felt the strain on their mental wellbeing because of quarantine and isolation. They also experienced an overwhelming fear for their health or spreading the infection to their family members.

Issues of Mental Health in COVID-19 Pandemic

Since anyone of any gender and status can be infected, it is understandable that increasing mental health issues such as anxiety or depression resulting in uncommon behaviour among people amidst infectious outbreaks is a not uncommon phenomenon.

Many people have lost their jobs or are working reduced hours. Due to the wickedness of this pandemic and the global shut down the sense of balance has been turned upside down. The unpredictability

over what even the near future holds will make sustained attention a challenge. A lot of people have to teach or take care of their children at home who used to be at school or kindergarten. Some people are struggling to figure out how they should pay rent or buy groceries, and are experiencing that the businesses or careers they've spent years building have no meaning anymore. Some individuals have health conditions that make them anxious about catching this virus.

We may not forget that even the ability to self-isolate or quarantine is a privilege. It means someone has a home to shelter in place and could allow themselves to stop or reduce working or to work from home. This means also, they would still have a regular job. But many people around the globe are earning their living on a daily basis, often in the office sector, literally living 'from hand to mouth'. Those individuals simply can't afford or allow themselves not to work or stay at home. Also, a lack of protective equipment or even not having access to water or soap is a reality which unfortunately is true for many people all over the world. Their fears and risks regarding a possible infection and exposure to the virus may be even higher than in others.

Migrant's Mental Health

Migrants are vulnerable to mental health disorders, as events before

departure, during travel, and after arrival can be complex and stressful. Access to healthcare facilities and other social infrastructure could be reduced, and made worse by a lack of knowledge, and cultural and language barriers.

Many of these persons live, travel, and work under conditions where social distancing and recommended hygiene measures are impossible due to poor living conditions and great economic instability. As these persons are already marginalized, the following considerations should be taken into account, to ethically ensure social justice:

- Improved access to healthcare and economic support strategies should be made accessible to migrant populations.
- Instant actions should be taken to move migrants from overcrowded facilities to safer living conditions.
- Racism and prejudice should be discouraged on a social level.

Adults Mental health

Older adults may become more anxious, angry, stressed, with-drawing, overly suspicious during the outbreak/while in quarantine, especially in isolation and those with cognitive decline. Social isolation has significant implications for mental health in the elderly. Social isolation and loneliness lead to a wide range of psychological symptoms. These include depression and anxiety, and impact negatively on the quality of life. Social isolation and depression could be resolved through physical activity outside of the home. Enforced social isolation in the context of a pandemic is different from that arising in normal circumstances.

Quarantine during disease outbreaks is linked to anxiety, depression and symptoms of post-traumatic stress, some research evidence even suggests that these symptoms could persist long-term. Quarantine for over 10 days, fears relating to infection, frustration and boredom, and lack of information and supplies were identified as factors associated with negative outcomes.

- Emotional support can be provided through families and friends and mental health professionals.
- For community-dwelling older people in assisted living, nursing homes, the administrators and staff need to make sure that safety measures are in place to prevent infection and increased worries or panic.

Children's Mental Health

In difficult times it is normal for children and other family members may have strong reactions like sadness, being irritable or confused. Sleeping disorders, physical reactions and fear of the unknown could take place. Everyone reacts differently. Some parents perhaps immediately develop a new home routine, some others may struggle in balancing their work and home duties. As a reaction to these new situations' children can experience intense sadness or anger, others may behave as if nothing has happened.

When schools close it means that children who have mental health needs, do not have access to the resources they usually have through schools. For young people with mental health problems, the routine of school helps them have an

anchor in life; the closure means that their symptoms could worsen.

Children who have special education needs like those who have mental disabilities are also at risk. When their daily routines are disrupted they can become frustrated and short-tempered. Parents could create a schedule for their children to reduce anxiety caused by uncertainty. Furthermore, suspended therapy sessions of children with special needs could decrease their chance to develop necessary skills.

Social distancing measures may result in further isolation in an abusive

home. Abuse is likely put out during this time of poor economy and distress. Overall family stresses can increase due to parental unemployment or loss of household income.

And in the end, it is not about what we are going through. We all have to be hopeful. We should have a sense of love for each other. We should become the shield of our loved ones.

**“We Will Hear Those Beautiful Sounds
We Will Feel the Love All Around
We Will See the Sunshine in May
We Will Survive These Darken Days”**

■■■■

COVID-19

Impact of COVID-19 on people's livelihoods, health and food systems

Ashwin Madaokar

M.C.M-II (Sem- III)

The COVID-19 pandemic has led to a dramatic loss of human life worldwide and presents an unprecedented challenge to public health, food systems and the world of work. The economic and social disruption caused by the pandemic is devastating: tens of millions of people are at risk of falling into extreme poverty, while the number of undernourished people, currently estimated at nearly 690 million, could increase by up to 132 million by the end of the year.

Millions of enterprises face an existential threat. Nearly half of the world's 3.3 billion global workforce are at risk of losing their livelihoods. Informal economy workers are particularly vulnerable because the majority lack social protection and access to quality health care and have lost access to productive assets. Without the means to earn an income during lockdowns, many are unable to feed themselves and their families. For most, no income means no food, or, at best, less food and less nutritious food.

The pandemic has been affecting the entire food system and has laid bare its fragility. Border closures, trade restrictions and confinement measures have been preventing farmers from accessing markets, including for buying inputs and selling their produce, and agricultural workers from harvesting crops, thus disrupting domestic and international food supply chains and reducing access to healthy, safe and diverse diets. The pandemic has decimated jobs and placed millions of livelihoods at risk. As

breadwinners lose jobs, fall ill and die, the food security and nutrition of millions of women and men are under threat, with those in low-income countries, particularly the most marginalized populations, which include small-scale farmers and indigenous peoples, being hardest hit.

Millions of agricultural workers – waged and self-employed – while feeding the world, regularly face high levels of working poverty, malnutrition and poor health, and suffer from a lack of safety and labor protection as well as other types of abuse. With low and irregular incomes and a lack of social support, many of them are spurred to continue working, often in unsafe conditions, thus exposing themselves and their families to additional risks. Further, when experiencing income losses, they may resort to negative coping strategies, such as distress sale of assets, predatory loans or child labour. Migrant agricultural workers

are particularly vulnerable, because they face risks in their transport, working and living conditions and struggle to access support measures put in place by governments. Guaranteeing the safety and health of all agri-food workers – from primary producers to those involved in food processing, transport and retail, including street food vendors – as well as better incomes and protection, will be critical to saving lives and protecting public health, people's livelihoods and food security.

In the COVID-19 crisis food security, public health, and employment and labor issues, in particular workers' health and safety, converge. Adhering to workplace safety and health practices and ensuring access to decent work and the protection of labor rights in all industries will be crucial in addressing the human dimension of the crisis. Immediate and purposeful action to save lives and livelihoods should include extending social protection towards universal health coverage and income support for those most affected. These include workers in the informal economy and in poorly protected and low-paid jobs, including youth, older workers, and migrants. Particular attention must be paid to the situation of women, who are over-represented in low-paid jobs and care roles. Different forms of support are key, including cash transfers, child allowances and healthy school meals, shelter and food relief initiatives, support for employment retention and recovery, and financial relief for businesses, including micro, small and medium-sized enterprises. In designing and implementing such measures it is essential that governments work closely with employers and workers.

Countries dealing with existing humanitarian crises or emergencies are particularly exposed to the effects of COVID-19. Responding swiftly to the pandemic, while ensuring that humanitarian and recovery assistance reaches those most in need, is critical.

Now is the time for global solidarity and support, especially with the most vulnerable in our societies, particularly in the emerging and developing world. Only together can we overcome the intertwined health and social and economic impacts of the pandemic and prevent its escalation into a protracted humanitarian and food security catastrophe, with the potential loss of already achieved development gains.

We must recognize this opportunity to build back better, as noted in the Policy Brief issued by the United Nations Secretary-General. We are committed to pooling our expertise and experience to support countries in their crisis response measures and efforts to achieve the Sustainable Development Goals. We need to develop long-term sustainable strategies to address the challenges facing the health and agri-food sectors. Priority should be given to addressing underlying food security and malnutrition challenges, tackling rural poverty, in particular through more and better jobs in the rural economy, extending social protection to all, facilitating safe migration pathways and promoting the formalization of the informal economy.

We must rethink the future of our environment and tackle climate change and environmental degradation with ambition and urgency. Only then can we protect the health, livelihoods, food security and nutrition of all people, and ensure that our 'new normal' is a better one.

■ ■ ■ ■

अहवाल विभाग

Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur

NATIONAL CADETS CROPS (NCC)

Annual Report of NCC

(Boys) 2020-2021

**Capt. SATISH G.
KANNAKE**

Assoc. NCC Officer

The NCC in India was formed according to the National Cadet Corps Act of 1948. It can be traced back to the “University Corps”, which was created under the Indian Defence Act 1917, with the objective to make up for the shortage in the Army. In 1920, when the Indian Territorial Act was passed, the “University Corps” was replaced by the University Training Corps (UTC). The aim was to raise the status of the UTC and make it more attractive to the youth. The UTC Officers and cadets dressed like the army. It was a significant step towards the Indianisation of armed forces.

In 1948, the Girls Division was raised in order to give equal opportunities to school and college going girls. The NCC was given an inter-service image in 1950 when the Air Wing was added, followed by the Naval Wing in 1952. In the same year, the NCC curriculum was extended to include community development/social service activities as a part of the NCC syllabus. National Cadet Corps (NCC) is a youth organization under the Ministry OF Defence which ensured multifaceted development of youth with a sense of duty, commitment, dedication, discipline and moral values.

The aims of NCC are to develop character, comradeship, discipline, a secular outlook, the spirit of adventure and ideals of selfless service amongst young citizens. Further, it aims at

creating a pool of organized, trained and motivated youth with leadership qualities in all walks of life, who will serve the Nation regardless of which career they choose. Needless to say, the NCC also provides an environment conducive to motivating young Indians to join the armed forces. The motto of NCC is “Unity and Discipline” which inculcates a sense of nationalism and patriotism among the cadets. Number of enthusiastic youth wants to serve the nation and ready to give their life for the sake of their country. But very few are able to fulfill their dreams by joining armed forces.

NCC provides military training to the youth and builds a ready reserve, which the Armed Forces could easily make use of in times of national emergency. There are a number of incentives that motivates students to become cadets. Besides being an additional merit while seeking to join the forces or taking up other jobs, NCC also motivates cadets to perform to their best by offering scholarships, cash awards, prizes, medals, trophies etc. Apart from service and institutional training, the cadets also participate in other activities like Community Development, Youth Exchange Programme, and Adventure Sports Training. Taking part in NCC Day, Republic day Camp etc. not only gives the students an opportunity to visit different cities/states

of India but also interact with cadets from different parts of the country.

ENROLLMENT OF 1st YEAR CADETS:

In the academic year 2020-2021 in all 108 cadets were enrolled, 27 for the third year, 41 for second year and 40 for the first year. Like every year, this year also the enrollment of first year cadets was done on 27th October 2020. The Cadets of class XI, B. A. I, B. Com. I and B. Sc. I, BCCA I, were given a chance to enroll themselves in first year. 40 deserving cadets were enrolled, based on their physical fitness, medical, written test, interview, personality, attitude, communication skills, leadership qualities and eligibility criteria of enrollment of first year cadets provided by the 21/MAH/BN/NCC/WARDHA. Selection of cadets was done by Officials from 21/MAH/BN/NCC/WARDHA.

REGULAR NCC PARADES:

Due to Covid-19, regular parades were conducted from November 2020 and it is mandatory for the senior division NCC Company cadets to undergo 80 hours training in every training year from

November to May. Based on the above, the NCC parade classes were conducted regularly on Monday, between 07.00 am to 09.00 am and on Tuesday between 07.00 am and 09.00 am. During these parade classes, the cadets were trained in Drill, Weapon Training, Rank Structure, Discipline, Communication, Personal Hygiene, Field Craft, Battle Craft, Fire Fighting, Security, First Aid etc and their syllabus for A, B and C certificate examination. Hence, character building, friendship, comradeship, confidence, leadership, patriotism, honesty, punctuality, sense of readiness and sense of responsibility are few of the qualities which young students develop through this training.

NATIONAL FESTIVALS:

On 26th January 2021 our tri color flag was hoisted by Hon. Principal, Dr. R. P. Ingole and before flag hoisting NCC give him guard of honour. With their smart turnout and drill they won the hearts of spectators leaving a lasting impression on their minds.

GLORIOUS CADETS OF 2020-21

SUO Preet Raju Parate

JUO Aditya Dhage

Best in Drill
Cdt. Ritik Nilkanth Girsawale

Best Cadet of the Year
Cdt. Aniket Bhiwaji Hajare

Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur

NCC : AT A GLANCE

Annual Report of NCC

(Girls) 2020-2021

**CTO KANCHAN
R. RAMTEKE**
Ass. NCC Officer

The NCC in India was formed by "National cadet corps act" of 1948. It can be traced back to the "University corps" which was created under the Indian defense act 1917, with the objective to make up for the shortage in the Army. In 1920, when the Indian Territorial act was passed, the 'University Corps' was replaced by the University Training Corps (UTC). The aim was to raise the status of the UTC and make it more attractive for the youth. The UTC officers and cadets dressed like the army. It was a significant step towards the Indian armed forces.

In 1948 the Girls division was raised in order to give an equal opportunities to school and college going girls. The NCC was given an inter-service image in 1950 when the Air wing was added and followed by the Naval wing in 1952. NCC is a youth organization under the ministry of defense which ensured multifaceted development of youth with a sense on duty, commitment, dedication, discipline and moral values.

The main motto of NCC is unity and discipline. NCC Provide military training to the youth and builds a ready serve which the armed forces could easily make use of in times of National emergency. The NCC provide exposures to the cadets in wide range of activities, with a district emphasis on social services. NCC Girl cadets may choose career as an army officers, whole

time lady officers through UPSC.

NCC in the college plays an incredible role in shaping the character of students by instilling the values of patriotism, service, discipline and hard work. Training of NCC insists qualities like nationalism. Patriotism discipline, team spirit, leadership, self confidence and promote overall personality development.

Enrollment of first year cadets in a academic year 2020-21 80 cadets were enrolled, 12 for the third year, 23 for the second year and 45 for the first year like every year this year also the enrollment of first year cadets was done on 3 November 2020 by PI Staff of 3MAH/Girls/BN/Nagpur.

Regular parades were conducted from Sept. 2020 and it was mandatory for the senior wings NCC company cadets to undergo 80 hours training in every training year from march to June. The NCC parade classes were conducted regularly on Monday & Tuesday between 7.00 am to 9.00 am. During these parade classes, the cadets were trained in Driu, weapon Training, communication skill, Discipline, personal hygiene, field craft, & Battle craft, security and safety, first aid etc, and their syllabus for 'A', 'B' & 'C' certificate examination.

National Festivals

On 15th August 2020 NCC cadets gave guard of honor to Hon. Principal Dr. R. P. Ingole who hoisted the tricolor flag on this occasion. On 26th January 2021 also flag was hoisted by Hon. Principal Dr. R. P. Ingole on this occasion. NCC cadets gave him guard of honour with their smart turnout and drill they won the hearts of spectators leaving a lasting impression on their minds.

Achievement :

SUO Najuka Prabhakar Kusram was selected to represent the Maharashtra contingent in Republic Day Parade and she had participated in Prime Minister Rally at Gen. Karriappa Ground on 28 January 2021 which was held at Delhi.

Training Activities of NCC

21 cadets of 'B' certificate and 11 cadet of 'C' certificate had participated in CATC which was held during 3 March 2021 to 11th Mar. 2021 in our college premises.

National & Social Services :

According to the orders of Govt. of India and NCC Group Head Quarter Nagpur. Due to corona pandemic 'online International Yoga Day' was celebrated in our college on 21st June 2020.

On 8th Dec. 2020 "SWACHHA BHARAT ABHIYAN" campaign was organized by NCC department in our college premises.

On 26th Nov. 2020 the "Constitution Day" was celebrated by reading a 'Preamble of constitution' by the NCC cadets.

On 3rd Dec. 2020 Tree plantation programme was held in our college campus

Certificate Examination

In the academic year our college has got an opportunity to arrange the 'C' Certificate examination. The exam held on 3 & 4 April 2021 over all 345 cadets have been appeared for the examination from 21/MAH/BN/NCC/WARDHA, 20/MAH/BN/NCC/NAGPUR and 3MAH Girls/BN/NCC/NAGPUR. The 'C' certificated examination is presided over by Group capt. M. Kalim, Group commandant NCC Group HQ Nagpur.

Under the kind guidance of Hon. Shrimati Sudhatai Potdukhe and under the kind administration and effective leadership of honorable Principal Dr. R. P. Ingole the various activities have been carried out during the entire session. SUO Najuka Kusram, JUO Trupti Giradkar, JUO Seema Kumare CHM Pratiksha Gohone , SGT Swati Mutyala & SGT Vishakha Gihive and many other cadets and our staff members have rendered their services for the grand success of the activities throughout the session.

GLORIOUS OF NCC 2020-21

Participated in RDC Parade Delhi

Best Cadet

JUO SEEMA KUMARE

SUO NAJUKA P. KUSRAM

Best Drill

**CHM PRATIKSHA
GOHONE**

SGT. VISHAKHA GHIVE

JUO SWATI MUTYALA

सरदार पटेल महाविद्यालय, चंद्रपूर
राष्ट्रीय सेवा योजना
वार्षिक अहवाल २०२०-२१

कोरोना महामारीच्या छायेत शैक्षणिक सत्र २०२०-२१ च्या सुरुवातीला राष्ट्रीय सेवा योजना पथकाच्या वतीने राष्ट्रीय सेवा योजना पथकामध्ये सहभागी होऊ इच्छीणाऱ्या विद्यार्थी व विद्यार्थीनींची नामांकन प्रक्रीया ऑनलाईन पद्धतीने पूर्ण करण्यात आली. विद्यार्थ्यांमध्ये सामाजिक कार्य करण्याची आवड निर्माण व्हावी. श्रमदानाची भावना जोपासावी, सेवाभाव निर्माण व्हावा, श्रमाची प्रतिष्ठा निर्माण व्हावी तसेच ग्रामीण जीवनाशी त्यांचा परिचय होऊन त्यांना राष्ट्रीय सेवा योजने बद्दलची माहिती देवून अशा विविध पैलुंशी स्वयंसेवकांना परिचित करण्यात आले. तसेच विविध माध्यमाद्वारे त्यांना याबाबत प्रेरणा देण्यात आली.

दि. मे आणि जून २०२० उन्नत भारत अभियान अंतर्गत दत्तक गांवामध्ये फेस मास्कचा वितरण

उन्नत भारत अभियान अंतर्गत सासनाने महाविद्यालयाच्या जवळपास असणाऱ्या गावांचा विकास करण्यासाठी प्रत्येक महाविद्यालयाला पाच गावे दत्तक घेण्याची जबाबदारी देण्यात आली होती. आमच्या महाविद्यालयाने आपल्या जबाबदारीची जाणीव ठेवून कोरोना महामारीच्या काळात राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवकांनी आपल्या जिवची परवा न करता स्वतः तयार कलेलेल २५०० फेस मास्कचे वाटप दत्तक घेतलेले गांव नान्दगांव पोडे, मार्डा, सिवनी, आरवट येथे केले. तसेच कोरोना महामारीपासून बचाव करण्यासाठी आणखी कोणती खबरदारी घ्यावी यावर मार्गदर्शन केले.

मास्क वितरीत करतांना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले, उपप्राचार्य डॉ. स्वप्नील

डॉ. उषा खंडाळे
कार्यक्रम अधिकारी

प्रा.कुलदीप आर.गोंड
कार्यक्रम अधिकारी

माधमशेट्टीवार, कार्यक्रम अधिकारी प्रा. कुलदीप आर. गोंड, डॉ. उषा खंडाळे, डॉ. पुरुषोत्तम माहोरे, डॉ. निखिल देशमुख, डॉ. राजकुमार बिरादार, डॉ. वंदना खनके आणि रासेयोचे स्वयंसेवक उपस्थित होते.

दि. २१ जून २०२० आंतरराष्ट्रीय योग दिवस

महाविद्यालयात आंतरराष्ट्रीय योग दिवस निमित्त ऑनलाईन योग प्रशिक्षण शिबिर आयोजित करण्यात आला. या योग प्रशिक्षण शिबिरात महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले, उपप्राचार्य डॉ. स्वप्नील माधमशेट्टीवार, शिक्षकवृंद, शिक्षकेत्तर कर्मचारी व राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक व स्वयंसेविका मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. या योग प्रशिक्षण शिबिरात योग प्रशिक्षक श्री अनुप शर्मा यांनी ऑनलाईन योग प्रशिक्षण व योग विषयी मार्गदर्शन केले.

दि. ८ ऑगस्ट व १३ ऑगस्ट २०२० वृक्षारोपण

सरदार पटेल महाविद्यालय राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने शनिवार दि. ८ ऑगस्ट व १३ ऑगस्ट २०२० रोजी सकाळी १०.०० वा. महाविद्यालयाच्या परीसरत व कोसार ग्रामपंचायतच्या परिक्षेत्रात रस्त्याच्या दोन्ही बाजूला वृक्षारोपण महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक, प्राध्यापक वृंद तसेच शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांचे हस्ते एकूण १०० वृक्षांची लागवड करण्यात आली या वृक्षारोपण कार्यक्रमाला सर्वोदय शिक्षण मंडळाचे सचिव मा. श्री प्रशांतभाऊ पोटदुखे, सौ. लिना किशोर

मामीडवार आई. एम. एस. आर. कोसारा महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. जयश चक्रवर्ती, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. राजेश पी. इंगोले, उपप्राचार्य डॉ. स्वप्नील माधमशेट्टीवार, शारीरिक शिक्षण विभाग प्रमुख डॉ. विजय ई. सोमकुंवर, रासेयोचे विभागीय समन्वयक प्रा. कुलदिप आर. गोंड, कार्यक्रम अधिकारी डॉ. उषा खंडाळे, प्रा. राजकुमार बिरादार, डॉ. पुरुषोत्तम माहोरे, डॉ. प्रकाश बोरकर व सर्व विद्यार्थी यांनी वेगवेगळ्या वृक्षांच्या रोपट्यांचे रोपण केले.

दि. ०२ ऑक्टोबर २०२० गांधी जयंती

राष्ट्रपीता महात्मा गांधीजी व लालबहादुर शास्त्रीजींच्या जयंतीनिमित्त महाविद्यालयात अहिंसा दिनामित्ताने मार्गदर्शन आयोजित करण्यात आले. त्याच बरोबर श्रमदानाने महाविद्यालयाचा संपूर्ण परिसर स्वच्छ करण्यात आले.

दि. २६ नोव्हेंबर २०२० संविधान दिन

राष्ट्रीय सेवा योजना पथकाच्या वतीने २६ नोव्हेंबर २०२० संविधान दिन आयोजित करण्यात आला. भारतीय घटनेचे शिल्पकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या फोटोला माल्यार्पण करून सामुहिकरित्या संविधान उद्देशिकाचे वाचन करण्यात आले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले यांनी भारतासाठी सर्वश्रेष्ठ असणाऱ्या संविधान निर्मितीतील आंबेडकरांच्या कार्याबद्दल त्याचे आभार व्यक्त केले.

दि. १९ डिसेंबर २०२० रोजी युवा संसद व युवा भूषण कार्यशाळा

युवक बिरादरी (भारत), गोंडवाना विद्यापीठ गडचिरोली तथा राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग, सरदार पटेल महाविद्यालय चंद्रपूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने युवा संसद व युवा भूषण एक दिवसीय कार्यशाळाचे आयोजन महाविद्यालयात शनिवार दि. १९ डिसेंबर २०२० रोजी प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले यांच्या मार्गदर्शनाखाली करण्यात आले. या कार्यशाळेच्या उद्घाटन कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य

डॉ. आर. पी. इंगोले, उद्घाटक म्हणून रेनायशन्स इंस्टीटयुट आफ मॅनेजमेंटचे अध्यक्ष श्री. नितिन पुगलीया, प्रमुख अतिथि म्हणून एस.आर.एम. समाजकार्य महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. सुनिल साकुरे, या कार्यशाळेत युवक बिरादरी (भारत) मुंबईवरून आलेले मार्गदर्शक व प्रशिक्षक श्री शिवदास गोडके, श्री नागेन्द्र राय, नागपूर युवक बिरादरीचे समन्वयक श्री सचिन वाकुलकर, रासेयोचे जिल्हा समन्वयक प्रा. कुलदिप आर गोंड, कार्यक्रम अधिकारी डॉ. उषा खंडाळे, डॉ. निखिल देशमुख, डॉ. वंदना खनके उपस्थित होते. या प्रशिक्षणाचे मार्गदर्शक श्री नागेन्द्र राय यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताता म्हणाले की देशाच्या विकासात योगदान देण्यासाठी संसदीय लोकशाही कार्यप्रणाली समजून घेऊन युवकांनी समाजाचे नेतृत्व करण्यासाठी पुढे यावे असे आवाहन केले. समाजातील भ्रष्टाचार निर्मूलनासाठी सर्वस्तरातून संघटित प्रयत्न झाले पहिजेत. समाजात राष्ट्रप्रेम, शांतता, बंधुभाव तसेच सामाजिक सलोखा वाढीसाठी जाणीवपूर्वक प्रयत्न होणे आवश्यक आहेत. तसेच श्री शिवदास गोडके यांनी विद्यार्थ्यांना संसदीय कार्यप्रणालीचे नाट्यरूपांतर करून दाखविले. या युवा संसद व युवा भूषण एक दिवसीय कार्यशाळेत गोंडवाना विद्यापीठाचे विविध महाविद्यालयातील ४० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला आणि संसदीय कार्यप्रणाली कशी असते याचे प्रशिक्षण घेतले. या कार्यशाळेत निवड झालेले विद्यार्थ्यांना नागपूर येथे होणाऱ्या युवा संसद व युवा भूषण स्पर्धेत सहभागी होण्याची संधी मिळाली.

दि. ३० जानेवारी २०२१ रक्तदान शिबिर

महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने स्व. शांतारामजी पोटदुखे यांच्या जयंतीनिमित्त भव्य रक्तदान शिबिराचे आयोजन दि. ३० जानेवारी २०२१ ला करण्यात आले. शासकीय रुग्णालय चंद्रपूरच्या सौजन्याने हे रक्तदान शिबिर श्री शांतारामजी पोटदुखे सभागृहामध्ये आयोजित करण्यात आले. या रक्तदान शिबिरात रासेयोचे स्वयंसेवक, विद्यार्थी,

शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांनी उत्सफूर्तपणे सहभाग घेतला व ८२ रक्तदात्यांनी रक्तदान करून आदर्श निर्माण केला.

दि. १५ फेब्रुवारी ते २४ फेब्रुवारी २०२० पर्यंत सात दिवसीय व्यक्तीमत्व विकास योजना

गोंडवाना विद्यापीठ गडचिरोली व सरदार पटेल महाविद्यालय चंद्रपूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकासाचा दृष्टीने सात दिवसीय व्यक्तीमत्व विकास योजना अंतर्गत दि. १५ फेब्रुवारी ते २४ फेब्रुवारी २०२१ पर्यंत ऑनलाईन व्यक्तीमत्व विकास शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. या शिबिराचे समारोपीय कार्यक्रम दि. २४ फेब्रुवारी २०२१ ला ग्वालपंछी सभागृहात आयोजित करण्यात आले. या शिबिराचा समारोपीय कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले, प्रमुख अतिथि व मार्गदर्शक प्राचार्य श्यामसुंदर धोपटे, महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. स्वप्नील माधमशेट्टीवार, शारीरिक शिक्षण विभाग प्रमुख डॉ. विजय सोमकुंवर, रासेयो विभागीय समन्वयक प्रा. कुलदिप आर. गोंड, डॉ. पुरुषोत्तम माहोरे, डॉ. निखिल देशमुख, डॉ. वंदना खनके व्यासपीठावर प्रामुख्याने उपस्थित होते.

या व्यक्तीमत्व विकास शिबिराचे उद्घाटन सोमवार दि. १५ फेब्रुवारी २०२१ ला आयोजित करण्यात आले होते. या कार्यक्रमात उद्योजकता आणि स्वयंरोजगार या विषयावर सी.ए. श्री दामोदर सारडा यांनी मार्गदर्शन केले, मंगळवार दि. १६ फेब्रुवारी २०२१ ला करीयर मार्गदर्शन या विषयावर कार्यशाळा आयोजित करण्यात आले या विषयावर श्री. अजय वैरागडे यांनी मार्गदर्शन केले, बुधवार दि. १७ फेब्रुवारी २०२१ ला पर्यावरण या विषयावर प्राचार्य डॉ. अनिल शिंदे यांनी मार्गदर्शन केले, गुरुवार दि. १८ फेब्रुवारी २०२१ ला मानसिक आरोग्य या विषयावर डॉ. एल.व्ही शेंडे यांनी मार्गदर्शन केले, शुक्रवार दि. १९ फेब्रुवारी

२०२१ ला कौशल विकास या विषयावर डॉ. पी.आर. शेंडे यांनी मार्गदर्शन केले, शनिवार दि. २० फेब्रुवारी २०२१ ला योग या विषयावर श्री. अरविंद सोनी यांचे मार्गदर्शन आयोजित करण्यात आले होते. दि. २४ फेब्रुवारी २०२१ ला व्यक्तीमत्व विकास या विषयावर प्राचार्य श्याम धोपटे यांनी मार्गदर्शन केले. हे सर्व कार्यक्रम महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले यांच्या मार्गदर्शनाखाली आयोजित करण्यात आले.

दि. २४ फेब्रुवारी २०२१ला आपत्ती व्यवस्थापन प्रशिक्षण व मार्गदर्शन कार्यशाळा

सरदार पटेल महाविद्यालयात शारीरिक शिक्षण व क्रीडा विभाग आणि राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग तर्फे गोंडवाना विद्यापीठ गडचिरोली द्वारा आयोजित आपत्ती व्यवस्थापन व मार्गदर्शन या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले कार्यशाळेचे उद्घाटन बुधवार दि. २४ फेब्रुवारी २०२१ रोजी सकाळी ठीक १०.०० वा. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. राजेश पी. इंगोले यांचे हस्ते पार पडले. व्यासपीठावर महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. स्वप्नील माधमशेट्टीवार, प्रशिक्षक श्री शशीकांत मोकाशे, शारीरिक शिक्षण विभाग प्रमुख डॉ. विजय सोमकुंवर, रासेयोचे विभागीय समन्वयक प्रा. कुलदिप आर. गोंड उपस्थित होते. कार्यशाळेत आलेले तज्ञ श्री शशीकांत मोकाशे, श्री प्रतिक मोकाशे, श्री किशोर तांबुसकर यांनी दृष्ट्य पटलावर तसेच विद्यार्थ्यांना सोबत घेऊन पूर, अग्नि व वादळे या नैसर्गिक आपत्तीपासून कशाप्रकारे स्वयंबचाव करावा व इतरांचे संरक्षण कसे करावे या बाबतचे प्रात्याक्षिक करून दाखविले. दिवसभरात एकूण चार सत्रात तज्ञांनी प्रशिक्षण दिले या कार्यशाळेत आय.एम.एस.आर. कोसारा, एस.आर.एम. समाजकार्य महाविद्यालय पडोली, सरदार पटेल महाविद्यालय चंद्रपूर येथील एकूण १२५ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

■■■■

Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur
**Department of Physical Education
 and Sports**
Annual Report -2020-2021

**Dr. VIJAY E.
 SOMKUWAR**
 H.O.D.,
 Phy. Edu. & Sports

Department of Physical Education & Sports Sardar Patel Mahavidyalaya, we are provide our students umpteen opportunities to the students in the field of sports and over all development by the way of sports infrastructure and highly qualified staff, coaches and trainers. It is our constant endeavor to infuse the latest technique, practices in sports curricular, extra curricular and other activities, so that we can achieve our goals.

It gives us immense pleasure to present the annual report 2020-21 from the spring 2020 our players able to pivot to distance learning in first days while some colleges were sheltered for weeks in spite of the challenges of the ongoing pandemic, thanks to the players and co-operation of our staff which enabled us to work in such critical situations.

The impact of Covid-19 on sporting events and implications for social development.

To safeguard the health of players and others involved, most major sporting events at All India Inter-University, Gondwana University level Inter-collegiate Tournament, State level, National Level, District level, Regional level tournament have seen cancelled or postponed. Physical education Department have shown their solidarity with efforts to reduce the spread of virus. Department Arrange

Players and take a w a r e n e s s programmed. Pass the message to kick out Corona virus campaign by well known players massages, Banners, Videos, Poster making & multimedia to follow five key steps to stop the spread of the disease focused on hand washing, coughing etiquette, not touching one's face, physical distance and staying home if feeling unwell. The department of physical education and sports makes itself as one amongst the most efficacious department of Sardar Patel Mahavidyalaya. It strives to excel at all levels and bring laurels to the college with the help of college faculty, we are continuously improving in sports field. Considering the concept of "SPORTS FOR ALL" throughout the entire session we organized—

June-2021 International Yoga day

- Department organize Covid-19 Quiz for awareness for all. Students and others people actively participated in large numbers and got E-certificate online.
- The department took initiative to do Yoga along with their societies. Most of them have made it a routine of their

life. A Yoga expert Mr. Anup Bharti demonstrating different simple Yoga Aasan & Pranayam and their benefits was created. This on-line mode activities our college faculty, Non-teaching staff, Players and students actively participated in large numbers.

- The department took care, great care to uplift the spirit of people through social media by awareness videos relevant to the lockdown period. The department players engaged in making & distributing mask in their localities, villages. The department conduct digital poster making and awareness video making contests.

July 2020

- Department organized National Level on line Sports Quiz competition for the players and students. All of actively participated in large numbers and got E-certificate also.
- Department organize Food packets distribution programmed for poor people of society's grains during Covid-19 pandemic lockdown periods.

August 2020

- The department observed ,the environment by creating awareness and tree plantation programmed arrange dated on 8th August 2020. Under this initiative many numbers of tree (100) were planted. Students actively participated in this activity. The principal of the college hon'ble Dr. R. P. Ingole provided guidance of the programmed.

- Department organized one day National level Webinar . All faculties ,Players, Students & other peoples actively participated in this national level webinar on the topic of "Immunity Building through Sports" Covid-19 by Guest speaker Dr Anil Karwande.

September, October 2020

- Department organized awareness rally "How to protect people from Corona-infection"
- Distribution mask in Nandgaon (Pode) village.
- Awareness programmed via video mode "How to protect covid-19"

November, December 2020

- Department organized on line Yoga practice , Physical Exercise for players via different types of video.
- Department organised on line lecture for players via videos on the topic Importance of physical exercise, games and sports rule, skill development etc.

January, February 2021

Blood donation Camp

- The day was remembered by spreading the message about the importance and measures to be taken to safe Blood Donation Camp during the time of Pandemic dated on 30th January 2021 an occasion of Late. Shri Shantaramji Potdukhe president of SSSM Birth Anniversary. 65 Players blood donated in this camp.
- Vaccination awareness programmed

arrange via players telegram group ,like digital poster

- Covid awareness programmed via videos like social distancing, regularly hand sanitizing, mask, hand washing etc.
- Lecture on “Regular Diet Plan “ organized via players telegram Group.
- Department organized Chandrapur District Level Ball-Badminton tournament for men & women dated on Sunday 21st February 2021. 16 teams of men section and 8 teams of women section were participated. Our college Girls team stood Runner-Up and Men team got 3rd place.
- Department organized Gondwana University sponsored one day work shop on “Disaster Management Training “ dated on 24th February 2021. In this work shop near about 100 student were participated with different colleges.

March, April, May 2021

- Department organized on telegram group Covid -19 vaccination awareness poster making programmed.
- Covid awareness programmed organized on players telegram group.
- Importance of physical exercise in pandemic videos lecture on telegram group.
- Diet plan chart awareness programmed.
- Preparation of National level webinar organize Gondwana University & Sardar Patel Mahavidyalaya jointly organize in the month of June 2021 on the topic of “Yoga in Pandemic for healthy life “.

We are waiting for the next academic session ,we will bring a lot of good programs ,sports activities, training, coaching camps and will conduct here for students to develop their intellectual, emotional, physical, mental and spiritual health.

■■■■

Dr. Ajay S. Bele
Incharge
Cultural Dept.

Sarvodaya Shikshan Mandal's Sardar Patel Mahavidyalaya is one of the reputed colleges in Chandrapur district affiliated to Gondwana University, Gadchiroli under the valuable guidance of Principal Dr. R. P. Ingole. The cultural Department conducted the various events and competition at college and university level for interpersonal and academic development of the students.

In the beginning of the session, department always organized various events but due to COVID-19 as there was strict lockdown and Online classes for students this year it was very difficult to conduct such various activities for students. The cultural club of the college was formed on basis of online mode, but due to lockdown physical presence of students for various activities and competition it was not possible.

Students of active college have participated in various activities which were conducted on online mode. Student of B.A -II "Pralay Mashakhtri has participated online debate competition on topic "Jatnihay Jangananne Jatibhed mitnar" and win the second prize in competition.

Student of B.com -II-year suchita Bhaiyaji Navale stood first prize in competition organized by Gondwana University in the month of August 2021 on

topic "Covid -19 will be cure by vaccination ". Student of B. Sc. -II Vaishnavi Raut participated in Essay writing competition organize on ceremony on Shivraj Day, she wins second prize in this competition.

Student of B.Sc. III year Shreya Chikenkar participate in National level Essay competition organize by Maharashtra Biological Mandal on account of "International Biological Day" on topic "Biological Facilities are Solution over Covid -19". She wins Third Prize at national level.

Student from various department have participated on event conducted by NCC and cultural department on topic "Do bigha Zameen" Pralay Mashakhtri, Archana Prajapati, Alfa Boram, Arti Prajapati, Shubham Bavewar, Vaishnavi Upenchiliwar.

Visvesvarraya National Institute of Technology, Nagpur under the aegis of "UNNAT BHARAT ABHIYAN" conducted the Poster and Video Making Competitions for UBA Institutions. Under the various themes of Covid -19 Awareness, Importance of Vaccination, Importance of Healthy Lifestyle, Yoga, Meditation, Importance of Physical distancing, Home

Isolation and Medication. Prachi R. Joshi of Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur, wins the 3rd Prize at National Level.

The main attraction of the college is Sport and Cultural Festival which is organized by college every year on large scale for students but due to this pandemic siltation it was not possible to conduct this year Jan-2021.

For all these activities throughout the year, the cultural committee got encouragement and motivation from Principal of the college Dr. R. P. Ingole. The committee got constant and effective support by Hon. President of Sarvodaya Shikshan Mandal, Smt. Sudhatai

Shantaramji Potduke. Vice Principal Dr. S.V. Madamshettiwar also support all his possible co-operation and stood behind committee. Members of the committee. Mr. Sandesh Patharade, Dr. Rajkumar Biradar, Dr. Sanjay Urade, Mrs. Bharti Dikhit, Mrs. Arpana Telang, Miss Asha Soni worked effectively and efficiently along with non-teaching staff Mrs. Veena Danav, Shri Gurudas Shinde, Shri. Sunil Watekar, Shri. Prashant Madavi, Mrs. Suvarna Kolte. The cultural Club Committee rendered their best Services for the grand success of all activities through out the session. I am very much thankful and express my heartfelt gratitude to all who directly and indirectly help to carry forward the cultural activities throughout the year.

■■■■

Department Of Computer Studies And Research Annual Report -2020-2021

Dr. S.B. KISHOR
H.O.D.,
Computer Science

The Department of Computer Studies And Research is established in the year 2000. Department is with well-equipped laboratories and well-furnished class rooms. The department offers courses in M.C.A., M.Sc. (C/S), M.C.M., B.C.A., B.Sc.(IT), B.Com (C.A.) and PGDCS. Along with this, department also encourage students to participates in various activities runs by college like UGC sponsored remedial courses, MPSC, UPSC and Banking classes. The Department has a placement cell where students are given information about the vacancies and campus interviews are arranged for the students. In this academic session, 5 students were placed through the Placement in various IT and other companies. There were 14 merit students from the department at the university level.

Department also has a Computer Club “**Beyond the Vision**”. For the Overall development of the students, the institute provides a host of various students’ activities. These activities range from sports, personal-hobbies to technical interests. The students are encouraged to become the member of these bodies to help broaden their skills and horizons. These student bodies not only help the students explore their hidden talent but also

help in areas such as p e r s o n a l i t y development and inculcating in the students the spirit of organization by providing them with a platform for hosting their talents. Students have their own clubs and society’s .The focus of these clubs primarily is to help the students explore their hidden talent in the respective fields.

Department also conducts Programs like Cyber Awareness, Debate, Poster, Blind Programming, One Month Spoken English classes, Various career oriented seminar and workshop, Computer day celebration, Participation in co-curricular activities likes cultural and sports events and also **Free MCA Entrance Classes**also provides **IIT spoken Tutorial Classes** for the students of UG and PGby Department.

Departmental Faculty presented and published paper in various National and International Conferences and attended many workshops and Seminar. Many Faculty attended Seminar and Webinar as Resource Person. Much faculty work in various committee of college.

Following are the Events Organized by the Department:

1. FDP “Introduction to Computes”:

Dept. organized a 3 days Faculty Development Program (FDP) on “Introduction to Computes” In association with IIT Spoken Tutorial Bombay, from 25-04-2020 to 27-04-2020. The main objective of this Faculty Development Program is to promote IT literacy education and encourage participants to learn through guided material using FOSS (Free and Open source software). In this COVID-19 pandemic, 621 faculties across the nation enrolled for the FDP.

The FDP was conducted under the guidance of the principal Dr. R. P. Ingole, Program Conveyor Dr. S. B. Kishor, Program Co-ordinator Dr. Rajani D. Singh, Asst. Prof. Sandip Gudelliwar, Asst. Prof. Santosh Shinde. The FDP was well supported by vice Principal Dr. S. V. Madhamshttiwar and IIT Co-ordinator Mrs. Vidya Kadam.

2. Student Development Program (SDP) on “Google Form for My Purpose” No lockdown for Learners! :

By using of Telegram, All Communication has been communicated via Telegram App. A Student Development Program on the topics “Google Form for my purpose” is an on-line learning methodology via Video, Presentation and followed by Quiz/Home-Assignment from 25th to 28th May 2020 for the students in all disciplines Total 1334 Students has participated from different part of the states.

The SDP was conducted under the guidance of the Principal Dr. R. P. Ingole, Program Conveyor Dr. S. B. Kishor, Program Co-ordinator Asst. Prof. Sandip Gudelliwar, Asst. Prof. Santosh Shinde. The SDP was well supported by vicePrincipal Dr. S. V. Madhamshttiwar.

3. Webinar on Digital literacy – “How to enhance your Digital Presence”:

It was conducted on Sunday 14th June 2020 at 11:45 am. A resource person for webinar was Dr. Ajay kushwaha, Associate Professor at Lovely Professional University-LPU. He explored the topic in a simple and lucid language that help the students to fully explore and to get the optimum benefits of their new roles in the digital era.

4. Student Development Program (SDP) on the topic “Create Impressive Digital Content and Start Earning”:

A three days Student Development Program (SDP) on the topic “Create Impressive Digital Content and Start Earning” was conducted by the Department. The program was scheduled between 18-June-2020 to 20-June-2020. Total 324 students enrolled in the program. Resource person, Mr. Abhishek Acharya, Director DizViz Production, Nagpur guided the students.

5. Online Poster competition Webinar on “Thoughts of Netaji Subhash Chandra Bose”:

Department celebrated Netaji Subhash Chandra Bose Jayanti on 23rd January to remember and honor Netaji's vigor as one of the greatest freedom fighters of India. On this occasion the Department had organized a three day program from 21-01-2021 to 23-01-2021 to pay tribute to Netaji Subhash Chandra Bose on his birth anniversary. The program comprised of an Essay Writing competition which was held on 21-01-2021, Online Poster competition on 22-01-2021 and a webinar on "Thoughts of Netaji Subhash Chandra Bose" was held on 23-01-2021.

Dr. Prashant Arwey from Lokmanya Tilak Kanya Vidyalaya, who was a resource person explained in a very narrative and thought provoking address. The program was conducted by Asst. Prof. Shital Bora and Tejaswani Akkulwar.

Principal Dr. R. P. Ingole, vice Principal Dr. S. V. Madhamshettiwar, Co-ordinator of department Dr. S. B. Kishor was present.

6. Seminar on "Origin of Accounts":

A Seminar on "Origin of Accounts" (29th January 2021) was organized for students by the Faculty of BCCA Department. The Resource person Asst. Prof. Dr. Nagsen Shambharkar Sir from Commerce Department S.P. College

highlighted the importance of Double Accounting System and origin of Accounts.

7. Online Guest Lecture on "Final Account of Company":

Department has organized an Online Guest Lecture for the students of B.Com (C.A) on 12th Feb 2021, on the topic "Final Account of Company" by the lecturer Asst. Prof. Vedant Almast from the Commerce Department of Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur highlighted the importance of Trading account, P/L Accounts & Balance sheet.

8. Online webinar on "Future Career and the New Decade in Aviation":

Departments has organized an online webinar on 'Future Career and the New Decade in Aviation' by eminent resource person Mr. Shakir Kantawala (Co-Founder and Managing Partner of Wingsway Global Training Academy Pvt. Ltd. Dubai) on dated 12th February 2021 for the students and faculties from different sections and departments of the college.

The program was well received by the Participants. The program was conducted by Asst. Prof. Shital Bora, Dayanand Hiremath, Tejaswani Akullwar.

Principal Dr. R. P. Ingole, Vice Principal Dr. S. V. Madhamshettiwar, Co-ordinator of department Dr. S. B. Kishor also expressed their views.

■■■■

EVENTS FROM APRIL 2020 TO FEB. 2021

1) FDP “Introduction to Computes”

Sarvodaya Shikshan Mandal's
SARDAR PATEL MAHAVIDYALAYA,
CHANDRAPUR
(Affiliated to Gondwana University, Gadchiroli)

In Association With
IIT SPOKEN TUTORIAL, BOMBAY

Duration:
25th to 27th April 2020

Online Three Day's Faculty Development Program on
“Introduction To Computers”

Our Team

Principal
Hon. Dr. R. P. Ingole
Sardar Patel Mahavidyalaya,
Ganj Ward, Chandrapur-
442401

Conveyor
Dr. S. B. Kishor
Head, Dept. of Computer Sci.,
Sardar Patel Mahavidyalaya,
Ganj Ward, Chandrapur-442401
sbk.social30@gmail.com

Department of Computer Studies and Research of Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur, had organized a 3 days Faculty Development Program (FDP) on “Introduction to Computes” In association with IIT Bombay, from 25-04-2020 to 27-04-2020. The FDP was conducted under the guidance of the principal Dr. R. P. Ingole, Program Conveyor Dr. S. B. Kishor, Program Co-ordinator Dr. Rajani D. Singh, Asst. Prof. Sandip Gudelliwar, Asst. Prof. Santosh Shinde. The FDP was well supported by vice Principal Dr. S. V. Madhamshttiwar and IIT Co-ordinator Mrs. Vidya Kadam.

2) A Student Development Program (SDP) on “Google Form for My Purpose” No lockdown for Learners!

SDP Facilitator

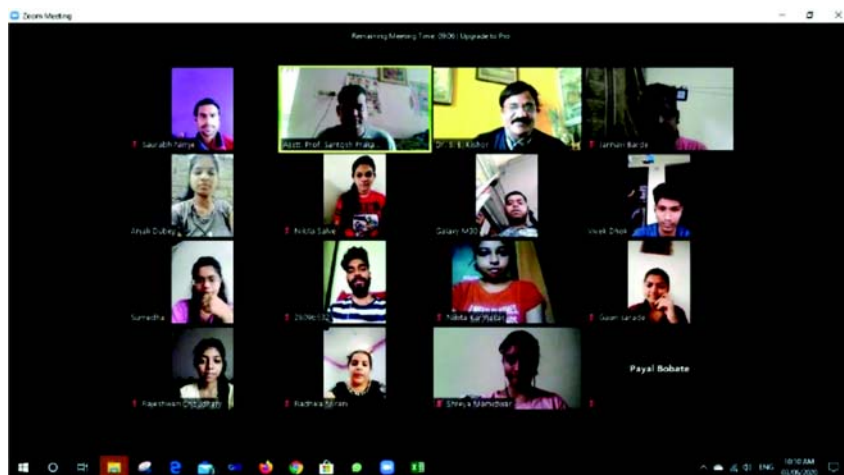
Dr. S. B. Kishor

**M.Sc.(C/S), M.Phil.(C/S), M.I.R.P.M.,
Ph.D. (Business Mgt.), Ph.D. (C/S)**

**Head Department of Computer Science,
& Co-ordinator of MCA Dept.,
Sardar Patel Mahavidyalaya,
Chandrapur - 442 402 (M.S.)
India**

**Chairman, Board of Computer Science,
& Academic Council Member,**
Gondwana University,
Gadchiroli - 442 605 (M.S.)
India

Department of Computer Studies and Research of Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur, had organized a **4 days Student Development Program (SDP) on “Google Form for My Purpose” for the students in all disciplines, from 25-05-2020 to 28-05-2020 and total 1334 participants** were participated from all over the states of India. The SDP was conducted under the guidance of the Principal Dr. R. P. Ingole, **Program Conveyor Dr. S. B. Kishor**, Program Co-ordinator Asst. Prof. SandipGudelliwar, Asst. Prof. Santosh Shinde. The SDP was well supported by vicePrincipal Dr. S. V. Madhamshettiwar.

3) Webinar on Digital literacy – “How to enhance your Digital Presence “.

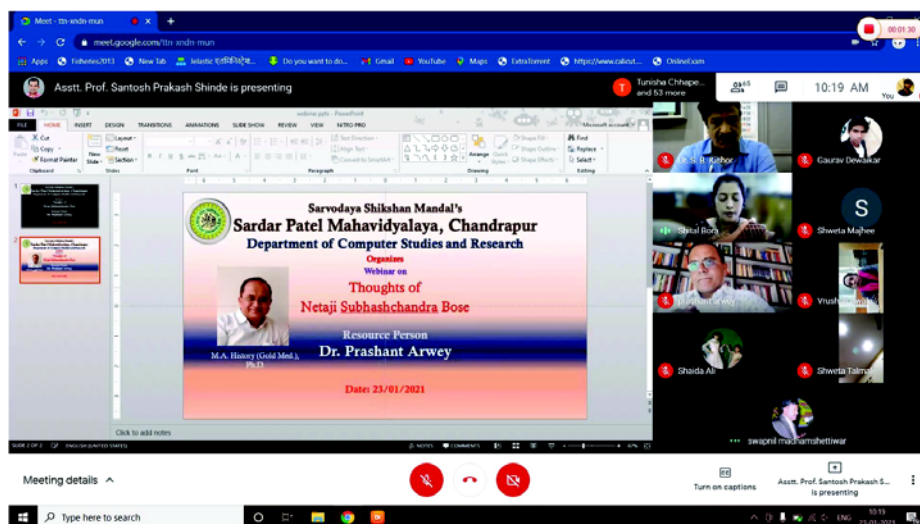
Webinar on Digital literacy - **How to enhance your Digital Presence on Sunday 14th June 2020 at 11:45 am.** By Resource Person Dr. Ajay Kushwaha, Associate Professor at Lovely Professional University- Punjab. Department of Computer Studies and Research of Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur is delighted to organize a Webinar for the students on the topic Digital literacy.

4) Student Development Program (SDP) on the topic “Create Impressive Digital Content and Start Earning”

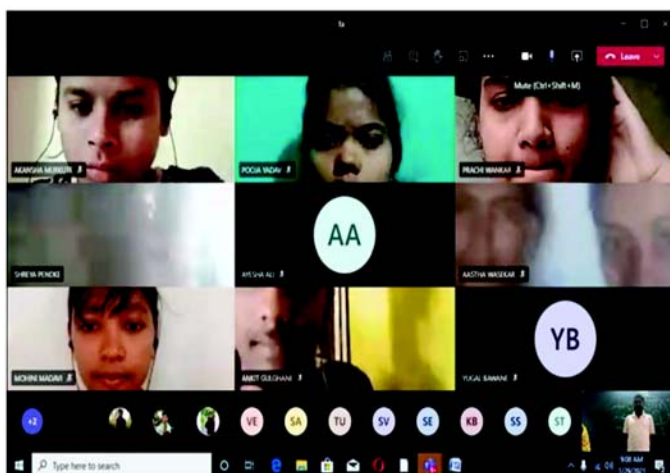
A three days Student Development Program (SDP) on the topic “Create Impressive Digital Content and Start Earning” was conducted by the Department of Computer Studies and Research. The program was scheduled between **18-June-2020 to 20-June-2020**. Total 324 students enrolled in the program. **Resource person, Mr. Abhishek Acharya, Director DizViz Production, Nagpur** guided the students.

5) Online Poster competition Webinar on “Thoughts of Netaji Subhash Chandra Bose” .

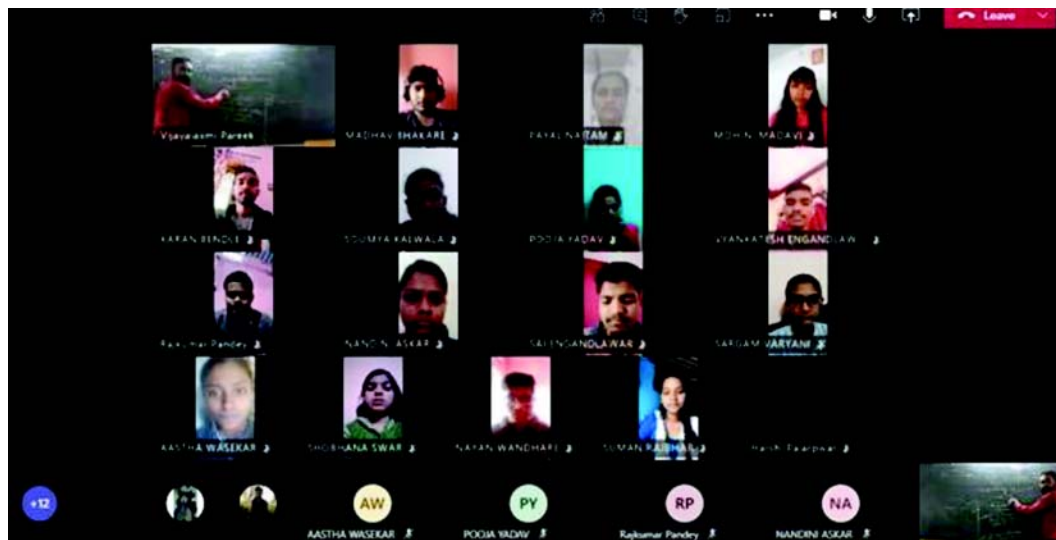
The Department of Computer Studies and Research of Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur, celebrated **Netaji Subhash Chandra Bose Jayanti on 23rd** On this occasion the Department had organized a **three day program from 21-01-2021 to 23-01-2021 to pay tribute to Netaji Subhash Chandra Bose on his birth anniversary.** Resource person, **Dr. Prashant Arwey from Lokmanya Tilak Kanya Vidyalaya, Chandrapur** graced the webinar with his very interesting and thought provoking address.

6) Seminar on “Origin of Accounts” by Department of Computer Studies and Research.

A Seminar on “Origin of Accounts” (29th January 2021) was organized for students by the Department of Computer Studies and Research by the **Faculty of BCCA Department.** The **Resource person Asstt. Prof. Dr. Nagsen Shambharkar Sir from Commerce Department Sardar Patel Mahavidyalaya,, highlighted the importance of Double Accounting System and origin of Accounts.**

7) Online Guest Lecture for the students of B.Com (C.A) , on the topic “Final Account of Company”.

Department of Computer Studies and Research of Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur has organized an **Online Guest Lecture for the students of B.Com (C.A)** on 12th Feb 2021, on the topic **“Final Account of Company”** by the lecturer Asst. Prof. Vedant Almast from the **Commerce Department of Sardar Patel Mahavidyalaya, Chandrapur** highlighted the importance of Trading account, P/L Accounts & Balance sheet

8) Online webinar on ‘Future Career and the New Decade in Aviation’.

Sardar Patel Mahavidyalaya Chandrapur, Department of Computer Studies and Research had organized an **Online webinar on ‘Future Career and the New Decade in Aviation’** by eminent resource person **Mr. Shakir Kantawala (Co-Founder and Managing Partner of Wingsway Global Training Academy Pvt. Ltd. Dubai)** on dated **12th February 2021** for the students and faculties from different sections and departments of the college. The resource person Mr. Shakir Kantawala conducted the session.

College Merit Students for Gondwana Univeristy, Gadchiroli - 2019-2020

Students Name	Class	CPV	CGPA	Merit No.
1) Geeta Ravishankar Dehariya	B.A. (HLT)	600	430	I
2) Puja Jitendrapratap Singh	M.A. (Hindi)	755	9.44	I
3) Jyoti Rammahesh Kewat	M.A. (Hindi)	715	8.94	II
4) Saiya Mustafa Sheikh	M.A. (Hindi)	705	8.81	III
5) Kirti Deepak Chahare	M.A. (Marathi)	745	9.31	IV
6) Sanchita Satyawar Lonare	M.A. (Geography)	969	9.69	I
7) Sheetal Vilas Agade	M.A.(Geography)	953	9.53	III
8) Varsharani Arun Kumar	M.A.(History)	750	9.38	V
9) Pallavi Ravindra Nakhate	M.A.(Home Economics)	790	9.88	I
10) Priyanka Eknath Gadling	M.A.(Home Economics)	770	9.63	III
11) Swati Manohar Kawade	M.A.(Political Science)	715	8.94	II
12) Priyanka Harish Lengure	M.A.(Political Science)	710	8.88	III
13) Pallavi Sudhakar Madavi	M.A.(Sociology)	750	9.38	VI
14) Saleha Arif Sheikh	B.Com.	1290	9.63	I
15) Payal Mohan Wankar	B.Com.	1282	9.57	II
16) Barmi Divyot Diljit Singh	B.com.	1280	9.55	III
17) Kajal Mohan Wankar	B.Com.	1252	9.34	IV
18) Triveni Mahendra Jasbhatti	B.Com.	1241	9.26	IX
19) Kartik Prakash Bongirwar	B.C.C.A.	1088	8.24	I
20) Pralay Keshao Kalaskar	B.C.C.A.	1044	7.91	II
21) Maya Kisan Patil	B.C.C.A.	1026	7.77	III
22) Sonam Kamal Poul	M.Com.	719	8.99	I
23) Monika Madhukar Bhandakkar	M.Com.	704	8.80	VI
24) Khushaboo Dilip Khadilkar	M.Com.	698	8.73	VIII
25) Akshata Sunil Padgelwar	M.Com.	698	8.73	IX
26) Farhin Nasir Sheikh	M.C.M.	892	8.92	I
27) Puja Lalbachhan Yadao	M.C.M.	884	8.84	II

Students Name	Class	CPV	CGPA	Merit No.
28) Abhishek Ashokkumar Shrivastav	M.C.M.	878	8.78	III
29) Rohan Natthuji Mahadole	B.Sc. (IT)	1092	8.27	I
30) Aishwarya Rajesh Meshram	B.Sc.(IT)	1062	8.05	II
31) Akshay Raju Shende	B.Sc.(IT)	1056	8.00	III
32) Asmita Pankaj Bonde	BCA	1162	8.80	I
33) Trupti Sanjay Nikhade	BCA	1126	8.53	II
34) Damini Baban Deogade	BCA	1108	8.39	III
35) Puja Shivprasad Prajapati	B.F.D.	1084	8.21	III
36) Sheetal Ramkishor Billore	M.Sc. (Computer Science)	788	7.88	I
37) Janhavi Anil Barde	M.Sc.(Computer Science)	776	7.76	II
38) Priyanka Sahdeo Dhote	M.Sc.(Biotechnology)	842	8.42	I
39) Nikita Suresh Panghate	M.Sc.(Biotechnology)	788	7.88	II
40) Mohini Sudhakar Dongare	M.Sc.(Biotechnology)	756	7.56	III
41) Roshani Dipak Nagpure	M.Sc. (Environmental Science)	832	8.32	I
42) Priyanka Motiram Bharose	M.Sc.(Environmental Science)	810	8.16	III
43) Sushma Pandhrinath Nandekar	M.Sc. (Mathematics)	775	7.75	II
44) Khan Nursamma Bano Khan	M. Sc. (Mathematics)	705	7.05	V
45) Ujma Jabin Imam Mohd. Sheikh	M.Sc. (Microbiology)	829	8.29	I
46) Akanksha Murli Shenigarap	M.Sc.(Microbiology)	814	8.14	II
47) Rajshree Gajananrao Kambli	M.Sc. (Microbiology)	813	8.13	III
48) Shweta Devrao Chine	M.Sc.(Physics)	843	8.43	I
49) Poonam Ashok Niranjane	M.Sc.(Physics)	822	8.22	V
50) Hina Madhukarrao Aknurwar	M.Sc.(Zoology)	831	8.31	II
51) Anwarunissa Mohd. Ismail Sheikh	M.Sc. (Chemistry)	839	8.39	IV
52) Neha Sudhakar Kawase	M.Sc. (Chemistry)	835	8.35	V
53) Kiran Haridas Hanumante	B. Lib.	680	9.44	III
54) Priyanka Sureshrao Mukwani	M.A. (Mass Communication)	832	9.45	I
55) Kalyani Sudhakar Kourase	M.A. (Mass Communication)	828	9.41	II
56) Madhuri Deepak Katkojwar	M.A. (Mass Communication)	822	9.34	III

**Gondwana Univeristy, Gadchiroli for
Gold Medal List- 2019-2020**

Sr.	Students Name	Class	GPV	CGPA	Medal Name
1	Geeta Purushottam Dehariya	B.A.	600	430	Smt. Sushiladevi Rajendra Dixit Suvarn Padak
2	Puja Jitendrapratap Singh	M.A.(Hindi)	755	9.44	Lt. Dr. Mathura Prasad Dubey Kuldeep Smruti Suvarna Padak
3	Saleha Arif Sheikh	B.Com.	1290	9.63	Lt. Sheshrao Laxmanrao Jagnade Smruti Suvarn Padak
4	Saleha Arif Sheikh	B.Com.	1290	9.63	Lt. Shri Ramchandra Chakkarwar Smruti Suvarnapadak
5	Saleha Arif Sheikh	B.Com.	1290	9.63	Lt. Shri Ramchandra Jayram Mamidwar & Lt. Smt. Sushila Ramchandra Mamidwar Smruti Suvarna Padak

पदवी-पदव्युत्तर स्तरावर सर्वाधिक गुण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयातील

प्राध्यापकांकडून देण्यात येणारे पुरस्कार सत्र २०१९ - २०२०

(२०१९ - २० ला प्रवेशित, उन्हाळी-२०२० परीक्षेच्या निकालानुसार)

अ. क्र.	पुरस्कार विषय	नांव	पुरस्कार	वर्ग	रक्कम
१	Topper	सुरज पी. दहागांवकर पत्ता: रा. सकमुर ता. गोंडपिपरी जि.चंद्रपूर मो. ८६९८६१५८४८	प्रा. सोहन कोल्हे यांचे कडून स्व. सौ. जगोतीबाई ब्रिजलाल दुधनाग यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	बी. ए.	रू. १०००/-
२		Sanchita Satyawar Lonare AT NALESHWAR POST MOHALI TAH SINDEWAHI - 441222 Mob:- 9623942263, 8308565442	संत गाडगेबाबा यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ प्रा. डॉ. निखिल देशमुख यांचेकडून	एम. ए.	रू. १०००/-
३	भूगोल	Ulka Dilip Sherdure Add:- At. Tekari Post - Waneri Tah - Sindewahi Dist : Chandrapur, 9579600595	डॉ. वनश्री लाखे कडून स्व. वसंतरावजी मंगरूळकर यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	बी. ए. तृतीय	रू. १०००/-
४		Puja Jitendrapratap Singh Sanjay Nagar Mul Road Chandrapur- 442401 Mob:- 8408023083, 9823618297	डॉ. शैलेंद्र कुमार शुक्ला कडून स्व. मनकराजी शुक्ला यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	एम. ए.	रू. १०००/-
५	हिंदी	Geeta Ravishankar Dehariya MAHAKALI COLLORY KAPIL CHOWK, Chandrapur -442403 Mob:- 7499990390	डॉ. सुनिता बत्सोड यांचेकडून स्व. पंढरीनाथ संभाजी बंसोड यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	बी. ए. Hindi Literature	रू. १०००/-

६	इंग्रजी	अवारी सतीश वामन एंट पोस्ट मारडा जि. चंद्रपुर ४०२ मो. ९०११२३०८९० ९९२२६५२५०५	डॉ. ए. व्ही. धोटे यांचेकडून स्व विनायकराव धोटे यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	एम. ए.	रु. १०००/-
७	इंग्रजी	आदे शिवाजी नामदेव पत्ता: एंट लोनी पोस्ट मथा ता. कोरपना ४४२९१६ मो. ८४१२८५६६८६	डॉ. एस. जी. कन्नाके यांचेकडून स्व. श्री. गोविंदराव कन्नाके यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	बी. ए. तृतीय Com. English	रु. १०००/-
८	इंग्रजी	जीतेन सुरेश मडावी पत्ता: बेलगल्ला चेक पो. पेतला जि. गडचीरोली ता. चामोशी	प्रा. प्रफुलकुमार वैद्य यांचे कडून प्रज्ञा साहित्य पुरस्कार	बी. ए. तृतीय English Literature	रु. १०००/-
९	इंग्रजी	Kirti Deepak Chahare Addr:- DADHMAL WARD, Chandrapur -442401 Mob:- 8379015058	डॉ. विद्याधर बन्सोड यांचेकडून सुप्रसिद्धसाहित्यिक डॉ. गंगाधर पानतावणे यांचे स्मृतीप्रित्यर्थ	एम. ए.	रु. १०००/-
१०	मराठी	१. प्रीयंका शीवम भोयर पत्ता: एट. सरानदि पोस्ट लाठी ता: गोंडपिपरी ४४२७०२ २. पुजा माधव नीकुरे पत्ता: एट. पोस्ट माथा ता: कोरपना जिल्हा: चंद्रपुर	डॉ. पद्मरेखा धनकर यांचेकडून श्री. शामरावजी वानखेडे यांचे नावे	बी. ए. तृतीय	रु. १०००/-
११	इंग्रजी	प्रगती वारलू पीपलकर पत्ता:— शिवानी चौक चंद्रपुर, मो. ९९२२१५२५२९	प्रा. धनराज मूरकूटे यांचेकडून स्व. अनाबाई स्व. डोमाजी मूरकूटे स्मृतीप्रित्यर्थ	बी. ए. भाग ३ मराठी वाड:मय	रु. १०००/-
१२	इतिहास	Varsharani Arun Kumar Q TR NO A/13 NEAR MATA MANDIR RAYATWARI CHANDRAPUR, 6204185679	श्री. संत गजानन महाराज पुरस्कार प्रा. डॉ. प्रकाश शेंडे यांचेकडून	एम. ए.	रु. १०००/-

१३		पुजा लक्ष्मण चंदावार पत्ता:- मु.पो. जिमलगडा ता. अहेरी. जि. गडचिरोली मो. ८२७५९९१२४९, ९४०५३३६७९८	डॉ. पुरुषोत्तम माहोरे यांचेकडून	बी.ए. तृतीय	रु. १०००/-
१४		Swati Manohar Kawade Add:- At Gondsawri Post Chichpalli Near Hanuman Temple Dist. Chandrapur , Mob:- 8805678582	डॉ. निलेश आर. चिमूरकर यांचेकडून स्व. ऋषी पाटील चिमूरकर यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	एम.ए.	रु. १०००/-
१५	राज्यशास्त्र	सुरेन्द्र नथू चौधरी पता-मु.पो.लाठी, ता. गोंडपिपरीजि. चंद्रपूर राधाका सुरेश गायकवाड पत्ता-मु.लोहारा,पोस्ट नवताळाता. चिमूर. जि.चंद्रपूर	डॉ. प्रमोद शंभरकर यांचेकडून दिवंगत सुर्यभान बळीराम शंभरकर यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	बी.ए. तृतीय	रु. १०००/-
१६		वेदांत किशोर अलमस्त सरदार पटेल महाविद्यालय, जिल्हा-चंद्रपूर	महाविद्यालयातर्फे	एम.ए.	रु. १०००/-
१७	अर्थशास्त्र	करीष्मा शत्रुघ्न मिलमिले इंदीरा नगर, वार्ड नं.५, विसापूर जि.चंद्रपूर	“चाणक्य पुरस्कार” डॉ. सौ. शरयु पोतनुरवार यांचेकडून सौ. प्रतिभा रमेश बिडवई यांच्या नावे	बी.ए. तृतीय	रु. १०००/-
१८	समाजशास्त्र	पल्लवी सूधाकर मडावी पत्ता:-मक्का पंचाळा,पोस्ट विहीरगांव ता.राजुरा,जि.चंद्रपूर	डॉ. रणधीर साठे यांचेकडून दिवंगत निळाबाई भाऊराव साठे यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	एम.ए.	रु. १०००/-

१९	सरोजा शीवाजीराव जाधव, रोड, डी.एस.के. होम नियर कोसारा जिल्हा चंद्रपुर	प्रा. राजकुमार बिरादार यांचेकडून स्व. सौ. विमलबाई सुर्यकांत बिरादार यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	बी.ए. तृतीय	रु. १०००/-
२०	गृहअर्थशास्त्र	पल्लवी रविंद्र नखाते पत्ता:- मु.पो. हळदा. ता. ब्रम्हपुरी जि. चंद्रपुर	एम.ए.	
२१	गता रविकिशन देहरीया पत्ता:- घर क्र. ६९४ महाकाली कॉलरी कपील चौक, पितांबर वाई मैबरच्या घराजवळ चंद्रपूर	डॉ. उषा खंडाळे यांचेकडून स्व. सुलक्षणा रामचंद्र खोब्रागडे यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	बी.ए. तृतीय	रु. १०००/-
२२	जनसंवाद	Priyanka Suresh Rao MukwanAddi:- MAROTI SADAN APPARTEMENT ONKAR NAGAR HAVELI GARDEN ROAD, CHANDRAPUR, Mob:- 8308585719	एम.ए. अंत्य	रु. १०००/-
२३		Sonam Kamal Paul Add:- S.K.Society Industrial Estate, Opposite Vijay Wings Honda Showroom. MVI Road Chandrapur, 442402 8830029204, 8698560652	एम.कॉम.	रु. १०००/-
२४	वाणिज्य	Soleha Aalif Sheikh Add:- Chhotta Bazar Behind Kishan Medical, Chandrapur 442401 Mob:- 8830328857	बि.कॉम.	रु. १०००/-
२५		निरंक	एम.फिल. (वाणिज्य)	रु. १०००/-

२६	ज्वचचमत	प्रगती बी तपासे पत्ता:- जोडदेऊळ पठाणपुरा वाई, सर्वशक्ती चौक जवळ चंद्रपुर, मो. ७७७५९६०८६३	प्रा.संदेश पाथडें यांचेकडून	बी.एस्सी	रू. १०००/-
२७	सुक्ष्मजीवशास्त्र	Ujma Jabin Imam Mohd. Sheikh VAKRATUND CHOWK, THAKKAR COLONY, NAGINABAG, CHANDRAPUR - 442401 7350021171	डॉ. व्हि. एस. वाढई यांच्याकडून स्व. षामराव वाढई यांचे स्मृती प्रित्यर्थ		
२८		प्रगती बी तपासे पत्ता:- जोडदेऊळ पठाणपुरा वाई, सर्वशक्ती चौक जवळ चंद्रपुर, मो. ७७७५९६०८६३	डॉ. वैषाली शुल यांचे कडून	बी.एस्सी. तृतीय	रू. १०००/-
२९	रसायनशास्त्र	Anwarunissa Mohd. IsmailSheikh WARD NO 6 PIPALGAO ROAD GADCHANDUR - 442908 Mob:- 9511742811	डॉ. रक्षा धनकर यांचे कडून स्व. सौ. कमलाताई उर्फ ताई हरिभाउ धनकर यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	एम.एस्सी.	रू. १०००/-
३०		प्रगती बी तपासे पत्ता:- जोडदेऊळ पठाणपुरा वाई, सर्वशक्ती चौक जवळ चंद्रपुर, मो. ७७७५९६०८६३	डॉ. स्वप्नील माधमशेडीवार यांच्याकडून	बी.एस्सी. तृतीय	रू. १०००/-
३१	भौतिकशास्त्र	Shweta Devrao Chine Add:- STATE BANK COLONY GHATE LAYOUT NEAR MSEB WALLTUKUM CHANDRAPUR - 442401 Mob:- 9130631731, 7798461476	डॉ. कु. उर्वशी माणिक यांच्याकडून	एम.एस्सी.	रू. १०००/-

३२		खान अलमेरा फरहीन अता मोहम्मद	प्रा. सौ. वर्षा ठाकरे यांच्याकडून	बी.एस्सी. तृतीय	रू. १०००/-
३३	गणित	Sushma Pandhrinath Nandekar Add:- BEHIND POLICE LINE MADINA MAJID ROAD D G TUKUM, CHANDRAPUR – 442401 Mob:- 9689896815	महाविद्यालयातर्फे	एम.एस्सी.	रू. १०००/-
३४		काजल संजय जयस्वाल जलनगर वाई, रेल्वे स्टेशन जवळ, चंद्रपूर	‘रधेष्ठ्याम स्मृती पुरस्कार’ डॉ. राम नरेश सिंह सिसोदिया यांचेकडून	बी.एस्सी. तृतीय	रू. १०००/-
३५	पर्यावरणशास्त्र	Roshani Dipak Nagpure Add:- Qut. No. LB-9, Acc Colony, Sindola Mines, Tal. Wani, Dist. Yavatmal Pin: 445307 Mob:- 9552063784	डॉ. कविता रायपुरकर यांचेकडून स्व. सदिप श्रीहरी रायपुरकर यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	एम.एस्सी.	रू. १०००/-
३६		Ku. Karishma Mustak Albayyed Add:- At. Post. Pipri, Tah- Korpana, Dist. Chandrapur Mob:- 9763756215	डॉ. राहुल कांबळे यांचेकडून डॉ. लिज वॅन डि वेन यांचे स्मृति प्रित्यर्थ	बी.एस्सी. तृतीय	रू. १०००/-
३७	संगणकशास्त्र	काजल संजय जयस्वाल जलनगर वाई, रेल्वे स्टेशन जवळ, चंद्रपूर	डॉ. एस. बी. किशोर यांचेकडून	बी.एस्सी. तृतीय	रू. १०००/-
३८		शितल रामकीशोर बिल्लोरे NEAR ASHTABHUJA MANDIR, BY- PASS ROAD, CHANDRAPUR - 403	डॉ. पंकज दुमणे यांचेकडून	एम.एस्सी. संगणक	रू. १०००/-

३९	प्राणिशास्त्र	Hina Madhukarrao Aknurwar AT. Post. Bembal Tah Mul Dist Chandrapur - 441228 Mob:- 9922894262	डॉ. राजलक्ष्मी रणराग कुळकर्णी यांचेकडून स्व. सुनिल घडयाळपाटील यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	एम.एस्सी.	रू. १०००/-
४०		Sourabh B. Lende Addr:- Pathanpura Ward No.2 Chandrapur, 8149946187	प्रा. अजय बेले यांचेकडून स्व. डॉ. धामराव बेले यांचे स्मृति प्रित्यर्थ	बी.एस्सी. तृतीय	रू. १०००/-
४१		सोनल डोमकावळे महेश नगर तुकूम, चंद्रपूर	महाविद्यालयातर्फे	बी.एस्सी. तृतीय	रू. १०००/-
४२	जैवतंत्रज्ञान	Priyanka Sahdeo Dote Addr:- PANCHASHIL CHOWK, WARD NO. 1, GHUGUS, DIST - CHANDRAPUR - 442401, Mob:- 9604971973	महाविद्यालयातर्फे	एम.एस्सी	रू. १०००/-
४३	फॅशन डिझायनिंग	सुरभी मंडल	डॉ. अनिता मत्ते यांचेकडून श्रीमती सुमित्रा मत्ते यांच्या स्मृती प्रित्यर्थ	एम.एफ.डी. अंत्य	रू. १०००/-
४४	फॅशन डिझायनिंग	Puja Shivprasad Prajapati ARDAR PATEL WARD,BALLARPUR - 442701 9890208997	प्रा. स्वाती मानकर यांचेकडून	बि.एफ.डी. तृतीय	रू. १०००/-
४५	बी.कॉम. (सी.ए.) तृतीय	Kartik Prakash Bongirwar VIVEKANAND WARD, BALLARPUR TAHASIL - BALLARPUR. Dist - CHANDRAPUR - 442701 Mob:- 7083624567	प्रा. विजयालक्ष्मी पारीख यांचेकडून	Topper	रू. १०००/-
४६	बी.सी.ए. अंत्य	Asmita Pankaj Bonde BEHIND PANCHAYAT SAMITI, AT. POST - MUL. CHANDRAPUR -	प्रा. भारती दिखीत / कुरेकर यांचेकडून स्व. वसंतराव ष. कुरेकर स्मृतीप्रित्यर्थ	Topper	रू. १०००/-

		441224 Mob:- 8087979301				
४७	बी.एस.सी. (आय.टी) अंत्य	Rohan Natthuji Mahadole AT. KANTAPETH, POST - BHAGWANPUR. TAH - MUL, DIS - CHANDRAPUR - 441224 Mob:- 7709283711	प्रा. शितल बोग यांचेकडून सौ. सुशिला पारसमल बोग यांचे नावे	Topper	रू. १०००/-	
४८	एम.सी.एम. अंत्य	Farhin Nasir Sheikh DADMAHAL WARD, CHANDRAPUR - 442401 Mob:- 9226436753, 9370073487	प्रा. निशांत शास्त्रकार यांचेकडून	Topper	रू. १०००/-	
४९	एम.सी.ए. अंत्य	पूजा काटोले मू.पो: ढाणकी ता. उमरखेड जि. नांदेड ९७६६५७१४४९	महाविद्यालयातर्फे	Topper	रू. १०००/-	
५०	सी. लिब.		महाविद्यालयातर्फे	Topper	रू. १०००/-	
५१	बी. लिब.	Kiran Haridas Hanumante W/O UMESH BANSOD OPP. EKVIRA MATA MANDIR EKORI WARD NO. 1, CHANDRAPUR - 442401 Mob:- 7887426020	महाविद्यालयातर्फे	Topper	रू. १०००/-	
५२	एम. लिब.	श्रीकांत श्रीराम रोकेडे पत्ता:-C/Oअरूण आखलकर टिळक वार्ड, रेस्ट हाऊस रोड, वडकेश्वर किराणा शॉपच्या समोर, वरोरा जि. चंद्रपूर, मो. ९०११७५८७११	डॉ. संजय शामराव भुत्तमवार यांचे कडून स्व. शामरावजी नानाजी भुत्तमवार यांच्या स्मृति प्रित्यर्थ	Topper	रू. १०००/-	

५३	एम.ए. अंत्य	Pallavi Ravindra Nakhate AT - POST HALADA Dist. Chandrapur Mob:- 9604407285,	परिक्षेमध्ये महाविद्यालयातून प्रथम येणा-या मुलीकरीता	रमादेवीओंकारनाथ शर्मा शिष्यवृत्ती	रू. ५०००/-
५४	एम.ए. (हिंदी)	Puja Jitendrapratap Singh Sanjay Nagar Mul Road Chandrapur- 44240 Mob:- 8408023083, 9823618297	एम.ए. (हिंदी) परिक्षेमध्ये महाविद्यालयातून प्रथम येणा-या मुलीकरीता	महेंद्र ओंकारनाथ शर्मा शिष्यवृत्ती	रू. ५०००/-
५५			माजी विद्यार्थी संघातर्फे	उत्कृष्टखेळाडू	रू. १०००/-
५६			माजी विद्यार्थी संघातर्फे	उत्कृष्टखेळाडू	रू. १०००/-
५७			माजी विद्यार्थी संघातर्फे	उत्कृष्टस्वयंसेवक	रू. १०००/-
५८			माजी विद्यार्थी संघातर्फे	उत्कृष्टस्वयंसेवक	रू. १०००/-
५९			माजी विद्यार्थी संघातर्फे	उत्कृष्टस्वयंसेवक	रू. १०००/-
६०			माजी विद्यार्थी संघातर्फे	उत्कृष्ट स्वयंसेवक	रू. १०००/-
६१			माजी विद्यार्थी संघातर्फे	उत्कृष्ट वादविवाद पटू	रू. १०००/-
६२			माजी विद्यार्थी संघातर्फे	उत्कृष्ट गायिका	रू. १०००/-
६३	राजेश बसवेश्वर हजारे		महाविद्यालयातर्फे	उत्कृष्ट विद्यार्थी	

६४	रोशनी नागपुरे		महाविद्यालयातर्फे	उत्कृष्ट विद्यार्थीनी	
६५			माजी विद्यार्थी संघातर्फे	उत्कृष्ट एनसीसी कॅडेट मुलगी	रु. १०००/—
६६			माजी विद्यार्थी संघातर्फे	उत्कृष्ट एनसीसी कॅडेट मुलगा	रु. १०००/—
६७	नाजुका कुसुराम		महाविद्यालयातर्फे	प्रजासत्ताक दिन पेरेड दिल्ली येथे सहभागाबद्दल	

WHOM TO CONTACT?

Identity Card Signature	-	DR. P. M. Katkar (Principal)
	-	Dr. S. V. Madhamshettiwar (Vice Principal)
Students Council Incharge	-	Dr. P. R. Shende
Placement Cell Incharge	-	Dr. S. V. Madhamshettiwar
Research Co-ordinator & Science Head	-	Dr. V.S. Wadhai
Students Welfare Incharge	-	Dr. S. B. Kishor
Library Incharge	-	Dr. S. S. Bhuttamwar
T.C./Bonafide Certificate	-	
Admission Form	-	
Enrollment Form	-	Shri. T.B. Wadhai
Exam. Hall Ticket	-	
EBC/PTCForm	-	
Ex-and External Student	-	Shri. Yelne/Pal
College Admission	-	Shri. J. D. Dubdube
Scholarship	-	Shri Sachin Meshram
College Magazine "Shabdagandha"	-	Dr. S. K. Shukla
Sports Incharge	-	Dr. V. E. Somkuwar
Cultural Incharge	-	Dr. A. S. Bele
N.C.C. Boys	-	Capt. Dr. S. G. Kannake
N.C.C. Girls	-	Smt. Kanchan Ramteke
N.S.S. Incharge	-	Prof. Kuldeep Gond
	-	Dr. Ms. Usha Khandale
Population Club Incharge	-	Dr. P. S. Mahore
Competitive Exam Incharge	-	Prof. S. B. Patharde
Open University (Y.C.M.O.U.) Incharge	-	Dr. S. S. Bhuttamwar
For Official Information	-	Shri. M. B. Wankar (Officiating Registrar)

All this Cadets received Medals for their outstanding contribution in 2020-21

TRAINING ACTIVITIES OF NCC AND NCC OFFICER FOR THE YEAR 2020 – 2021

This year due to Covid-19 Combined Annual Training Camp is organized in S. P. College, Chandrapur for the B and C certificate cadets of S. P. College, Janta College and Dr. Ambedkar College, Chandrapur.

Guard of Honour by Cadets to CO Col. D. V. Bhaskar

Opening address by Col. D. V. Bhaskar

Lecture deliver by Nab. Sub Twinkle Singh

Lecture deliver by Hav. Pramod Verma

Lecture deliver by
Capt. Dr. Satish G. Kannake
on Leadership Traits

On 13th October 2020, Reading of Preamble
was organized at College ground.

On 22/01/2021 ANO Capt. Dr. S. G. Kannake and 84 NCC Cadet participated in Cycle Marathon. Organized by Municipal Corporation Chandrapur.

चंद्रपूर शहर महानगरपालिका, चंद्रपूर

माझी वसुंधरा अभियान

नोदणी करा
QR Code
Google Form Link
<https://forms.gle/9p9k16hWY5P4x>

सायकल मॅरेथॉन

एक पाऊल प्रदुषण मुक्त चंद्रपूर शहराकडे

दि. २२/०१/२०२१ वेळ :- सकाळी ८ वाजता. स्थळ :- चंद्रपूर शहर महानगरपालिका, गांधी चौक

रूट :- सुरूवात महानगरपालिका → ते प्रियदर्शनी सभागृह चौक → महानगरपालिका

majhisundhara4@gmail.com @chandrapurmunicipalcorporation @chandrapur municipal corporation @ChandrapurC

NATIONAL & SOCIAL SERVICES:

- Ø According to the orders of Govt. of India and NCC Group Head Quarter Nagpur, this year also **International Yoga Day** was celebrated in our college on 21st June 2020.
- Ø In the month of August **Fit India Movement** was run by NCC department, under this movement we guided cadets to be fit in this Pandemic period for the survival.

Under the Fit India Moment our College, organize cycling, running and various exercise.

Ø From 7th to 8th Sept 2020, **Ex-Yogdan** was organized by NCC department with Municipal Corporation Chandrapur under the guidance of District Collector Chandrapur and Commanding Officer 21 MAH BN NCC Wardha. NCC Cadets distributed mask and aware the people about the Covid-19 and guided them to wear mask and use of hand sanitizer.

Capt. Dr. S. G. Kannake and Cadets aware the people for using Mask and Sanitizer

Ø The NCC cadets of S. P. College organized **Cleanliness Drive** under **SWATCHH BHARAT SWASTH BHARAT ABHIYAN** on **7 DECEMBER 2020**. The main purpose of this programme was to create awareness among the NCC cadets regarding cleanliness and its benefits. All the cadets took pledge to clean our college campus and to make our city smart and clean.

NCC Cadets Cleaning the Campus Area

Capt. Dr. S. G. Kannake, Dr. Kuldeep Gond and NCC Cadets participated in Cycle Marathon

On 31st January 2021, **Blood Donation Camp** was organized jointly by NCC Department, NSS Department and Health Department of our College in which our 17 cadets donated their blood.

Awareness Rally for the Blood Donation Camp

On 31st January 2021, **Blood Donation Camp** was organized jointly by NCC Department, NSS Department and Health Department of our College in which our 17 cadets donated their blood.

Group Captain M. Kalim, Col. D. B. Rai,
Lt. Col. Ghouse Beig, Dr. R.P.Ingole,
Capt. Dr. S. G. Kannake ,
PI Staff in C Certificate Written
and Practical Examination

गणतंत्र दिवस पर ध्वजारोहण करते हुए
महाविद्यालय के भूतपूर्व
प्राचार्य डॉ. आर.पी. इंगोले

Celebrating Tree Plantation Programme on 8th & 13th August 2020 CMC Mayor Hon'ble Rakhi Kancharlwar, SSM Secretary Hon'ble Prashantbhai S. Potdukhe, Principal Dr. R. P. Ingole, Shree Deepak Jaiswal

Resource Person Dr. Anilkumar Karwande Delivering Speech an occasion of Nationallevel Webinar on the topic of "Immunity building through sports" Covid-19

Distributing Mask, Sanitizer & Awareness Programme Covid-19 Hon'ble Principal Dr. R. P. Ingole, Dr. V. E. Somkuwar, Dr. Kuldeep R. Gond & Sportsmen etc. dated on 1st May & 10th June 2020 at village Arwat, Chandrapur

An occasion of Celebrating Late Shri Shantaramji Potdukhe Birth Anniversary organised Blood Donation Camp dated on 30th January 2021. Delivering speech Hon'ble Shri Prashant S. Potdukhe Secretary SSM, Joint Secretary Dr. Kirtiwardhan Dixit, Principal Dr. R. P. Ingole

On occasion of Prize Distribution Programme of district level Ball Badminton tournamen tHon'ble Principal Dr. R. P. Ingole, Chandrapur district Ball Badminton association secretary Shri Mahendra Kapoor, Shri Adpewar

On occasion of Prize Distribution Programme of district level Ball Badminton tournamen tHon'ble Principal Dr. R. P. Ingole, Chandrapur district Ball Badminton association secretary Shri Mahendra Kapoor, Shri Adpewar

Organised Gondwana University Level Disaster Management workshop dated on 24th February 2021 Hon'ble Principal Dr. R. P. Ingole Delevering a speech, Hon'ble Sashikant Mokashe, Vice Principal Dr. Swapnil Madhamshettiwar

Organising Gondwana University Level Disaster Management workshop dated on 24th February 2021 trainer shri Sashikant Mokashe delevering speech with practical

Organised District level Ball Badminton tournament dated on 29th February 2021 Innangral function delevering speech Hon'ble Principal Dr. R. P. Ingole

दि. १ मे २०२० व १० जून २०२० रोजी उन्नतभारत अभियान अंतर्गत आरवट, नांदगाव पोडे, मार्डा, सिवनी गावातील ग्रामस्थांना २५०० फेस मास्क महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले, उपप्राचार्य डॉ. स्वप्नील माधमशेट्टीवार, रासेयोचे कार्यक्रम अधिकारी आणि स्वयंसेवक यांनी वितरीत केले.

दि. १ मे २०२० व १० जून २०२० रोजी उन्नतभारत अभियान अंतर्गत आरवट, नांदगाव पोडे, मार्डा, सिवनी गावातील ग्रामस्थांना २५०० फेस मास्क महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले, उपप्राचार्य डॉ. स्वप्नील माधमशेट्टीवार, रासेयोचे कार्यक्रम अधिकारी आणि स्वयंसेवक यांनी वितरीत केले.

दि. १ मे २०२० व १० जून २०२० रोजी उन्नतभारत अभियान अंतर्गत आरवट, नांदगाव पोडे, मार्डा, सिवनी गावातील ग्रामस्थांना २५०० फेस मास्क महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले, उपप्राचार्य डॉ. स्वप्नील माधमशेट्टीवार, रासेयोचे कार्यक्रम अधिकारी आणि स्वयंसेवक यांनी वितरीत केले.

दि. ८ ऑगस्ट ते १३ ऑगस्ट रोजी महाविद्यालयात व कोसारा ग्रामपंचायत परिसरात वृक्षारोपन करातांना महानगरपालिकेचे महापौर सौ. अंजलीताई कंचालवार, संस्थेचे सचिव श्री प्रशांतभाऊ पोटदुखे प्राचार्य डॉ. आर.पी. इंगोले सोबत रासेयोचे स्वयंसेवक

गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली
सरदार पटेल महाविद्यालय, चंद्रपूर

आपुला अंत पाहू
नका
लस घेणे टाळू नका!
आपुला जीव
मील्यवान
त्यासी गमावू नका!

घेवूया जबाबदारी
कोरोना मुक्त
भारताची
लस देईल जगण्याची
आशा
आयुष्यभराची!

चला चला रे चला लस घ्यावयास चला !
कोरोना संसर्गाला नेस्तनाबूत करू चला चला रे चला..

-विश्वजीत सशील नायक

गोंडवाना विद्यापीठ गडचिरोली अंतर्गत पोस्टर प्रतियोगिता में महाविद्यालय के विद्यार्थियों द्वारा प्रतिभागिता

गोंडवाना विद्यापीठ गडचिरोली अंतर्गत पोस्टर प्रतियोगिता में महाविद्यालय के विद्यार्थियों द्वारा प्रतिभागिता

UNITED WE FIGHT CORONA

S-सॅनिटायझर
M-मास्क
S-सामाजिक अंतर

सध्या हॉस्पिटलचा गर्छो
24 तास आपल्यासाठी
लडणाऱ्या प्रत्येक
हिरकणी ला मानाचा
मुजरा

हम प्रतिज्ञा करते हैं

1. जंगल वन्यजीवों का बर है। वह हम कभी नष्ट नहीं होने देंगे।

2. वन्यजीव हमारे मित्र हैं। उनकी रक्षा की जिम्मेदारी हमारे है।

3. वन्यजीवों का कल्याण और सुरक्षा में ही हमारा मुख्य ध्यान है।

4. वन्यजीव संरक्षण के लिए समाज में जागरूकता बढ़ाएंगे।

5. किसी भी जीव को इत्या नहीं करेंगे।

6. वन्यजीव सुरक्षा के लिए वनाएं काटने का पूर्णतः पालन करेंगे।

WILDLIFE ACT
WILDLIFE CONSERVATION

Rahul Sainath Hulke
SARDAR PATEL COLLEGE CHANDRAPUR
GONDWANA UNIVERSITY

गोंडवाना विद्यापीठ गडचिरोली अंतर्गत पोस्टर प्रतियोगिता में महाविद्यालय के विद्यार्थियों द्वारा प्रतिभागिता

दि. १९ डिसेंबर २०२० रोजी युवा संसद व युवा भूषण कार्यशाळेत मार्गदर्शन करतांना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले सोबत श्री नितीन पुगलीया, प्राचार्य डॉ. सुनिल साकुरे, युवक बिरादरीचे प्रशिक्षक श्री शिवदास गोडके, श्री नागेन्द्र राय, कार्यक्रम अधिकारी आणि उपस्थित स्वयंसेवक

दि. १५ फेब्रुवारी ते २४ फेब्रुवारी २०२१ या सात दिवसीय व्यक्तीमत्त्व विकास योजनेच्या समारोपीय कार्यक्रमात मार्गदर्शन करतांना महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले, मार्गदर्शक प्राचार्य श्याम धोपटे आणि कार्यक्रमात उपस्थित रासेयोचे स्वयंसेवक

दि. ३० जानेवारी २०२१ रोजी भव्य रक्तदान शिबिरात रक्तदान करतांना रक्तदातांसोबत सर्वोदय शिक्षण मंडळाचे सचिव श्री. प्रशांतभाऊ पोटदुखे, सहसचिव डॉ. किर्तीवर्धन दिक्षीत, प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले,

दि. २४ फेब्रुवारी २०२१ रोजी आपत्ती व्यवस्थापन प्रशिक्षण व मार्गदर्शन कार्यशाळेत मार्गदर्शन करतांना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले, प्रशिक्षक शशिकांत मोकासे सोबत प्रशिक्षण घेतांना रासेयोचे स्वयंसेवक

प्रजासत्ताक दिनी एन. सी. सी. चे
विद्यार्थी प्राचार्य डॉ.आर पी इंगोले
यांना मानवंदना देताना

राज्यस्तरीय निबंध लेखन स्पर्धा तसेच
राज्यस्तरीय पुस्तक परीक्षण स्पर्धा यामध्ये पुरस्कार प्राप्त
विद्यार्थिनी कुमारी श्रेया चीकनकर व वैष्णवी राऊत
यांना स्मृतिचिन्ह व पुष्पगुच्छ भेट देऊन गौरव करताना
महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर पी इंगोले
व सांस्कृतिक विभाग प्रमुख डॉ. अजय बेले

गोंडवाना विद्यापीठ व स.प.महाविद्यालय
यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित आपत्ती व्यवस्थापन
कार्यशाळेत प्रात्यक्षिक करताना विद्यार्थी.

महाविद्यालयीन परिसरात वृक्षारोपन
करताना संस्थेचे सचिव मा. प्रशांतभाऊ पोटदुखे,
चंद्रपूरच्या महापौर सौ. राखी कचंर्लावार,
प्राचार्य डॉ. आर.पी. इंगोले व इतर मान्यवर.

दिल्ली येथील राजपथावर प्रजासत्ताक दिन परेड मध्ये सहभागी होऊन परत आल्यावर कुमारी नाजुका कुसराम हीचा गौरव करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आर पी इंगोले याप्रसंगी उपस्थित सर्वोदय शिक्षण मंडळाचे सहसचिव डॉ. किर्तीवर्धन दीक्षित व इतर मान्यवर

Honourable Guest at Virtual International conference on Recent Trends in Science and Technology

MLA Honble Shri Abhijeet Wanjari Felicitating Microbiology Students for first prize in virtual seminar presentation

RUSA महाराष्ट्र आणि सहसंचालक कार्यालय नागपूर यांच्या द्वारे प्रायोजित NC ची नवीन कार्यप्रणाली या विषयावरील ऑनलाईन कार्यशाळेत सहभागी मान्यवर व उपस्थित प्राध्यापक वृन्द

Tree Plantation Programme on 8th & 13th August 2020 CMC Mayor Hon'ble Rakhi Kancharlwar, SSM Secretary Hon'ble Prashantbhou S. Potdukhe, Principal Dr. R. P. Ingle, Shree Deepak Jaiswal

Tribute to Late Shantaram Potdukhe on his birth Anniversary by organising blood donation camp held on 10th Jan. 2021

Gondwana University Level Disaster Management workshop on 24th February 2021 trainer shri Sashikant Mokashe delevering demonstration organised.

नवनियुक्त आमदार मा. अभिजित वंजारी, संस्थेचे सहसचिव डॉ. किर्तीवर्धन दिक्षित, प्राचार्य डॉ. आर. पी. इंगोले महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांशी संवाद साधताना.

सरदार पटेल महाविद्यालय, चंद्रपूर

(कला, वाणिज्य, विज्ञान, संगणकशास्त्र, गृहशास्त्र, ग्रंथालयशास्त्र, जनसंवाद-पदवी व पदव्युत्तर विभाग)

महाविद्यालयाची मुख्य इमारत

ग्रंथालय, संगणकशास्त्र, (M.C.A.) पदव्युत्तर सायन्स (M.Sc.) व जनसंवाद विभागीची इमारत